



ศิวิไลซ์ข้ามพรมแดน

การเผยแพร่ศาสนาของ
มิชชันนารีในเอเชียอาคเนย์

ประสิทธิ์ ลิปรีชา



ศิวไลซ์ข้ามพรมแดน

การเผยแพร่ศาสนาของมั่งโปรเตสแตนต์
ในเอเชียอาคเนย์

คิวไลซ์ข้ามพรมแดน

การเผยแพร่ศาสนาของมั่งโปรเตสแตนต์ ในเอเชียอาคเนย์

ผู้เขียน	ประสิทธิ์ ลิปรีชา
พิมพ์ครั้งที่ 1	มีนาคม 2559
จำนวน	1,000 เล่ม
ราคา	150 บาท
จัดพิมพ์โดย	ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ และศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ภาพปก	มิชชันนารีชาวอเมริกันเผ่าอุปกรณทำพิธีกรรม ของครอบครัวชาวม้ง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ปี ค.ศ. 1955 (อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)
ออกแบบ/พิมพ์ที่	หจก.วนิดาการพิมพ์ 14/2 หมู่ 5 ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300 โทรศัพท์/โทรสาร 0 5311 0503-4

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ประสิทธิ์ ลิปรีชา.

คิวไลซ์ข้ามพรมแดน การเผยแพร่ศาสนาของมั่งโปรเตสแตนต์ในเอเชียอาคเนย์.--
เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ และศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2559.

160 หน้า.

1. คริสต์ศาสนา--การเผยแพร่. I. ชื่อเรื่อง.

รายงานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก
ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน (RCSD)
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่



คำนำ

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์จากยุโรปเข้าสู่ภูมิภาคอื่นๆ ของโลก มีมายาวนาน หากแต่มีความเข้มข้นและกว้างไกลมากขึ้นในยุค การล่าอาณานิคม โดยเฉพาะในเอเชียอาคเนย์ที่เกิดขึ้นระหว่างต้นทศวรรษ 1510 ถึงต้นทศวรรษ 1950 ภายใต้บริบทของยุคล่าอาณานิคมดังกล่าว ฝ่ายศาสนจักรได้รับการเอื้อประโยชน์เพื่อให้เกิดความสะดวกและการปกป้อง คุ่มครองจากฝ่ายปกครองและทหารของเจ้าอาณานิคม ดังนั้น แม้ในบางแห่ง จะมีชนพื้นเมืองลุกขึ้นต่อต้านการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารี ชาวตะวันตก แต่ในที่สุดก็ถูกปราบโดยทหารและฝ่ายปกครองของเจ้าอาณานิคม ดังในกรณีของกบฏนักมวย (Boxer Rebellion) ในประเทศจีน ที่เกิดขึ้น ระหว่างปี ค.ศ. 1898 ถึง 1901 ส่งผลให้มิชชันนารีชาวตะวันตกสามารถ ทำการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ได้ในวงกว้างมากขึ้นในระยะต่อมา

ด้วยแนวคิดแบบทฤษฎีวิวัฒนาการและอาณานิคมนิยม การเผยแพร่ ศาสนาคริสต์โดยเหล่ามิชชันนารีจึงมีนัยของการนำเอาความศิวิไลซ์ หรืออารยธรรมที่เจริญกว่าของชาวยุโรปไปให้ชนพื้นเมืองในดินแดนต่างๆ ที่มิชชันนารีเข้าไปเผยแพร่ศาสนา เมื่อเปรียบเทียบกับคนพื้นเมืองแล้ว มิชชันนารีจึงเป็นผู้ที่มาจากสังคมที่เหนือกว่า มีความเจริญกว่าทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ นอกจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มิชชันนารีชาวตะวันตกมีเหนือ คนในท้องถิ่นแล้ว มิชชันนารียังสถาปนาความเชื่อทางศาสนาของตนให้ มีอำนาจเหนือกว่าความเชื่อของคนในท้องถิ่นด้วย ดังตัวอย่างจากการที่

มิชชันนารีแสดงออกด้วยการเข้าบ้านร้างที่คนในท้องถิ่นเชื่อว่ามีผีร้ายอยู่ รวมทั้งการที่รื้อหิ้งผีและเครื่องสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านไปเผาทิ้ง แล้วทดแทนด้วยไม้กางเขนกับรูปพระเยซูคริสต์ นอกจากนั้นแล้วความศรัทธาที่มากกว่าของมิชชันนารีชาวตะวันตกที่มาพร้อมกับการเผยแพร่ศาสนายังแสดงให้เห็นผ่านการสร้างระบบตัวเขียนแก่ชนพื้นเมืองและการใช้ยาแผนตะวันตกในการรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวบ้านด้วย

การเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ของคนในท้องถิ่น จึงมีนัยของการรับเอาความเชื่อใหม่ที่มีอำนาจเหนือกว่าและมีความศรัทธามากกว่าจากตะวันตก ดังในกรณีของม้งคริสเตียนที่ปัจจุบันได้กลายมาเป็นผู้นำศาสนาคริสต์ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการเผยแพร่ศาสนาแก่ชาวม้งด้วยกันเองที่ยังนับถือความเชื่อแบบบรรพบุรุษอยู่ ยิ่งเป็นในกรณีของผู้เผยแพร่ศาสนาคริสต์ชาวม้งในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาด้วยแล้ว การเข้าไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์แก่ชาวม้งในประเทศพม่า ลาว เวียดนาม และจีน จึงมิได้หมายถึงเพียงการนำเอาความเชื่อที่ทันสมัยและมีอำนาจกว่าไปให้เท่านั้น หากแต่ยังมีความหมายถึงการเป็นคนที่มาจากสังคมที่มีความก้าวหน้ากว่าทั้งด้านวิถีคิด สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่ดีกว่าด้วย

ในบริบทของประเทศสังคมนิยมอย่างจีน เวียดนาม และลาว ซึ่งได้รับบทเรียนมายาวนานจากการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่เข้ามาพร้อมกับ การล่าเมืองขึ้นของตะวันตก กับทั้งสงครามและความขัดแย้งในยุคสงครามเย็น และการที่ระบอบการปกครองของประเทศดังกล่าวพยายามจำกัดสิทธิในการนับถือศาสนาของคนในชาติ โดยเฉพาะการควบคุมการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของผู้คนในประเทศกับมิชชันนารีชาวต่างประเทศในปัจจุบัน กระนั้นก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้พบว่าในบริบทของโลกาภิวัตน์และการเปิดกว้างของพรมแดนเพื่อการค้าและการเดินทางระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ในยุคปัจจุบันนั้น ม้งคริสเตียนในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาท่างหาช่องทาง

และพัฒนาวิธีการที่หลากหลายในการเผยแพร่ศาสนาเพื่อให้เข้าถึงชาวม้งในประเทศสังคมนิยมดังกล่าว ทั้งโดยการใช้ระบบการสื่อสารที่เป็นวิทยุคลื่นสั้น การเดินทางข้ามพรมแดนประเทศผู้คน การจัดงานชุมนุมในเทศกาลพระเยซู กับการสื่อสารผ่านโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมิได้เป็นเพียงการตีความหมายในเชิงวิชาการของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวม้งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาเข้าไปยังชุมชนม้งในประเทศหลังสังคมนิยมที่ถูกมองว่ายังด้อยการพัฒนาว่าเท่านั้น หากแต่ยังชี้ให้เห็นถึงกลไกและช่องทางภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงานเผยแพร่ศาสนาข้ามชาติในหมู่ชาวม้งในประเทศสังคมนิยมที่รัฐบาลค่อนข้างจะเข้มงวดต่อการเข้าไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ กรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งและศาสนาคริสต์ข้ามชาติดังกล่าว จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้กระทำการของชาวม้งในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มและการตีความความทันสมัย ที่นักวิชาการด้านชาติพันธุ์และสังคมศาสตร์โดยทั่วไปจะต้องทำความเข้าใจ และอาจจะนำไปประยุกต์ใช้ทำการศึกษาวิจัยในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์และประเด็นหรือปรากฏการณ์อื่นต่อไป

อาจารย์ ดร.ชยันต์ วรธนะภูติ

หัวหน้าศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา



สารบัญ

บทที่ 1	ศาสนาคริสต์กับความศิวไลซ์ข้ามพรมแดน	1
บทที่ 2	พัฒนาการของศาสนาคริสต์ในเอเชียอาคเนย์	17
	การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในยุคอาณานิคม	18
	ศาสนาคริสต์ในเอเชียอาคเนย์ตอนบน	23
บทที่ 3	การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคม	41
	ม้งในประเทศจีน	43
	ม้งในประเทศเวียดนาม	48
	ม้งในประเทศพม่า	52
	ม้งในประเทศลาว	54
	ม้งในประเทศไทย	59
บทที่ 4	อำนาจและความศิวไลซ์ใหม่	67
	ศาสนาคริสต์กับความเชื่อของม้ง	71
	อำนาจของพระเจ้าเหนือความเชื่อท้องถิ่น	74
	ความศิวไลซ์จากตะวันตก	82
	อิทธิพลต่อมิชชันนารีม้งและม้งคริสเตียน	92

บทที่ 5	การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ข้ามชาติในสังคมม้ง	99
	การเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวม้ง	100
	ผู้คนเดินทางข้ามพรมแดนรัฐชาติ	104
	เทศกาลพระเยซู: งานชุมนุมม้งคริสเตียนข้ามชาติ	108
	วิทยุคลื่นสั้น: การเผยแพร่ข่าวประเสริฐและพัฒนาคน	114
	การสื่อสารทางโทรศัพท์และระบบออนไลน์	118
บทที่ 6	บทสรุปและวิเคราะห์	125
	ลัทธิอาณานิคมกับศาสนาคริสต์ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์	129
	อำนาจและโครงการสร้างความศิวิไลซ์จากตะวันตก	132
	โลกาภิวัตน์กับการก้าวข้ามพรมแดนรัฐชาติ	135
บรรณานุกรม		139



สารบัญรูปภาพ

รูปถ่ายที่ 1	ครอบครัว Heimbach ที่บ้านปาปาลัม (Hav Nplooj) จังหวัดพิษณุโลก ค.ศ. 1955	60
รูปถ่ายที่ 2	ครอบครัว Rulison กับชาวมังคริสเตียนกลุ่มแรก ที่บ้านห้วยเหลื่อง จังหวัดตาก ปี ค.ศ. 1961	60
รูปถ่ายที่ 3	มิชชันนารีชาวอเมริกันทำพิธีศีลล้างบาปให้หญิงชาวมัง บ้านต้นน้ำแซก อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก มกราคม ค.ศ. 1957	79
รูปถ่ายที่ 4	มิชชันนารีนำไปสเตอร์เกี่ยวกับพระเยซูคริสต์ขึ้นแขวน แท่นหิ้งบูชาของครอบครัวมัง บ้านห้วยเหลื่อง จังหวัดตาก ปี ค.ศ. 1962	79
รูปถ่ายที่ 5	มิชชันนารีชาวอเมริกันกำลังสอนพระคัมภีร์ ให้หญิงชาวมัง บ้านปากกลาง จังหวัดน่าน ปี ค.ศ. 1979	81
รูปถ่ายที่ 6	ศาสตราจารย์และผู้นำคริสเตียนชาวมัง ทำพิธีและอธิษฐานให้ผู้ที่ต้องการการหนุนทางด้านจิตใจ	82
รูปถ่ายที่ 7	ภาพวาดบนเสื่อยี่ตขององค์กรคริสเตียนมังแห่งหนึ่ง ในจังหวัดเชียงใหม่	84

รูปถ่ายที่ 8	มิชชันนารีสอนหนังสือให้เยาวชนม้ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ค.ศ. 1958	86
รูปถ่ายที่ 9	มิชชันนารีชาวอเมริกันเปิดภาพฟลักซ์อะสอนศาสนา แก่ชาวม้ง จังหวัดพิษณุโลก ค.ศ. 1955	87
รูปถ่ายที่ 10	เครื่องเล่นแผ่นเสียงที่มิชชันนารีใช้ประกอบ การเผยแพร่นศาสนา	89
รูปถ่ายที่ 11	มิชชันนารีชาวอเมริกันพันแผลให้เด็กม้ง จังหวัดตาก ปี ค.ศ. 1957	91
รูปถ่ายที่ 12	งานประชุมเทศกาลพระเยซู วันที่ 22-24 มิถุนายน 2555 ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่	110
รูปถ่ายที่ 13	รถบัสเช่าจากอุดรธานี (กลุ่มม้งคริสเตียนจากลาว) และจังหวัดสุโขทัย	110
รูปถ่ายที่ 14	งานเทศกาลพระเยซูคริสต์ (Yexus Fest) ครั้งที่สอง (17-20 กรกฎาคม 2557) ณ สนามกีฬาเชียงใหม่ 700 ปี	112
รูปถ่ายที่ 15	คณะมิชชันนารีและม้งคริสเตียนจากบ้านห้วยเหลื่อง จังหวัดตาก เยี่ยมกลุ่มม้งคริสเตียนที่บ้านป่าปาล์ม (Hav Nploo) จังหวัดพิษณุโลก ค.ศ. 1958	131

บทที่ 1

ศาสนาคริสต์กับความศิวิไลซ์ ข้ามพรมแดน



Otto Scheuzer มิชชันนารีชาวสวิสเซอร์แลนด์เทศนาเรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้าให้ชาวม้ง
ที่จังหวัดตาก ช่วงต้นทศวรรษ 1950 (อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)

1

ศาสนาคริสต์เป็นหนึ่งในศาสนาหลักของโลก (world religion) ที่มีต้นกำเนิดในตะวันออกกลาง แล้วกลายมาเป็นศาสนาหลักที่ผู้คนในทวีปยุโรปนับถือกันอย่างแพร่หลาย การเดินทางเพื่อการค้าและการล่าอาณานิคมของชาวยุโรปในยุคของการล่าอาณานิคม ทำให้ศาสนาคริสต์ได้รับการเผยแพร่ไปยังภูมิภาคอื่นๆ ของโลกอย่างกว้างไกลและรวดเร็วกว่าศาสนาอื่นๆ ประการสำคัญคือ การเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยชาวยุโรปหรือชาวตะวันตกนั้นมีนัยของการนำเอาความศวิไลซ์กว่าของตนไปให้ผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งถูกมองว่าเป็นผู้ที่ล้าหลังกว่า ทั้งในด้านความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและความเชื่อ ดังในกรณีของมิชชันนารีชาวตะวันตกกับชาวม้งในเอเชียอาคเนย์ และที่มากไปกว่านั้นคือการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ม้งเป็นปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่ก้าวข้ามพรมแดนทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เข้มงวดของประเทศคอมมิวนิสต์ในเอเชียอาคเนย์

ม้ง¹ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ข้ามชาติ (transnational ethnic group) ที่ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั้งในประเทศจีน เวียดนาม ลาว พม่า และไทย นอกจากนั้นแล้วภายหลังจากที่ประเทศลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบสังคมนิยม (คอมมิวนิสต์)² เมื่อปี พ.ศ. 2518 ม้งที่ลี้ภัยสงครามจากประเทศลาวได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศตะวันตกอย่างสหรัฐอเมริกา แคนาดา ฝรั่งเศส

¹ “ม้ง” เป็นชื่อที่กลุ่มชาติพันธุ์เรียกตัวเอง ส่วนคำว่า “แม้ว” หรือ “เหมียว” เป็นคำที่คนจีนและคนอื่น รวมทั้งชาวตะวันตกใช้เรียกพวกเขา (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 3)

² ในที่นี้ ผู้เขียนจะใช้คำว่า “คอมมิวนิสต์” เป็นหลัก เพราะเป็นการกล่าวถึงระบอบการเมืองการปกครอง ส่วนคำว่า “สังคมนิยม” จะใช้เมื่อกล่าวถึงลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ

กอิอาน่าของฝรั่งเศส เยอรมนี ออสเตรเลีย และอาร์เจนตินา โดยในประเทศตะวันตกนั้นประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ประชากรมั่งทั่วโลกมีประมาณ 10 ล้านคน (รวมเหี่ยวกลุ่มต่างๆ ในประเทศจีนด้วย) ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เด่นชัดอย่างหนึ่งคือ การที่ชาวมั่งในประเทศต่างๆ ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์มากขึ้นในช่วงกว่าสามทศวรรษที่ผ่านมา แม้แต่ในประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาว เวียดนาม และจีนที่รัฐบาลเข้มงวดต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวต่างชาติ ทั้งนี้กลับพบว่ามิชชันนารีชาวมั่งทั้งในประเทศไทยและอเมริกาเป็นผู้มีบทบาทอย่างสำคัญในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ข้ามชาติเข้าไปยังชุมชนมั่งในประเทศคอมมิวนิสต์ดังกล่าว

ที่ผ่านมา งานเขียนว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงมานับถือศาสนาคริสต์ในกลุ่มชาติพันธุ์มั่งที่อาศัยอยู่ในประเทศต่างๆ มีทั้งที่เป็นงานเขียนของกลุ่มมิชชันนารีกับงานศึกษาวิจัยของกลุ่มนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวมั่ง โดยงานเขียนของมิชชันนารีนั้นเน้นที่การบันทึกประสบการณ์และประวัติการทำงานเผยแพร่ศาสนาของปัจเจกบุคคล ครอบครัว และองค์กรหรือคณะที่สามารถเปลี่ยนให้ชาวมั่งมานับถือศาสนาคริสต์ ดังตัวอย่างงานเขียนของ Samuel Clarke (1911) Sam Pollard (1919) T.P. Nyiajpov (1991) Otto Scheuzger (1961) และ Jean and Ruth Andrianoff (2000) ที่เขียนถึงการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมมั่งที่ประเทศจีนและลาว ส่วนงานเขียนของมั่งคริสเตียนอย่าง Naolue Taylor Kue (2000) และ Paoze Thao (2000) เป็นงานศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ที่เน้นการรวบรวมประวัติการเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ของชาวมั่งในประเทศต่างๆ นอกจากนั้นแล้วยังมีงานของนักวิชาการอย่าง Nicholas Tapp (1989a และ 1989b) ที่ศึกษาผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากการที่ชาวมั่งเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ และล่าสุดคืองานศึกษาของ Ngo Thi Thanh Tam (2011) ที่พยายามอธิบายว่าเหตุผลที่ชาวมั่งในเวียดนามเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์นั้นก็เพื่อเป็น

การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม งานเขียนดังกล่าวข้างต้น ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐชาติกับม้งคริสเตียน ในประเทศคอมมิวนิสต์ กับไม่ได้อธิบายถึงความหมายและกระบวนการของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวม้งที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของ โลกาภิวัตน์ ดังนั้น สองคำถามหลักในงานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ การเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวม้งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา มีความหมาย ในทางสังคมอย่างไร? และท่ามกลางความเข้มงวดของรัฐบาลคอมมิวนิสต์ อย่างลาว เวียดนาม และจีนต่อการเข้าไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารี ชาวดั้งชาตินั้น มิชชันนารีชาวม้งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ใช้กระบวนการและกลไกอะไรในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์? ทั้งนี้ ข้อค้นพบ หลักสองประการของงานวิจัยชิ้นนี้คือ การเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารี ชาวม้งเข้าไปยังชาวม้งด้วยกันเองในประเทศลาว เวียดนาม และจีนนั้น มีน้อยของการสร้างความศรัทธาแบบตะวันตก นอกจากนั้นแล้วยังพบว่า ในบริบท ที่รัฐบาลประเทศคอมมิวนิสต์ดังกล่าวค่อนข้างจะเข้มงวดต่อการเผยแพร่ ศาสนาคริสต์โดยชาวดั้งชาตินั้น มิชชันนารีชาวม้งในประเทศไทยและอเมริกา ได้ใช้ความสัมพันธ์ของชาติพันธุ์ข้ามชาติ กับเทคโนโลยีทางการสื่อสาร สมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ และรูปแบบของกิจกรรมที่หลากหลายในการเผยแพร่ ศาสนาที่ก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนและอำนาจการควบคุมของรัฐชาติได้อย่าง ปร่าจากปัญหาและอุปสรรคมากนัก

การศึกษาการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่ผ่านมา ทั้งการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ในภูมิภาคอื่นของโลกและในชุมชนชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาจแบ่งออกได้เป็นสี่แนวทางด้วยกัน คือ แนวทางที่หนึ่ง การศึกษาประวัติศาสตร์ ยุทธศาสตร์ และวิธีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารี ตัวอย่างเช่น งานศึกษาของ Philip Kennedy (2011) ที่ย้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของศาสนา คริสต์ตั้งแต่ยุคต้นที่เกิดขึ้นในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน จนกระทั่งมาถึง การแผ่ขยายไปทั่วโลกในยุคโลกาภิวัตน์ งานของ Kendell และคนอื่นๆ (2009)

ที่อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงไปนับถือศาสนาคริสต์ โดยดูที่กระบวนการในการเปลี่ยนศาสนา เปรียบเทียบระหว่างในทวีปยุโรป เอเชีย และอเมริกาเหนือ กับอเมริกาใต้ นอกจากนั้นแล้วยังมีตัวอย่างงานศึกษาของ Beaver (1997) ซึ่งเน้นที่ยุทธศาสตร์และวิธีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีชาวยุโรป ตั้งแต่ยุคศตวรรษที่ 16

แนวทางที่สองคือ การศึกษาผลกระทบของการเผยแพร่หรือเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนโครงสร้างทางสังคมของผู้คนในท้องถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์ ตัวอย่างคืองานศึกษาของ Nicholas Tapp (1989a และ 1989b) ที่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่มีต่อชาวมังทางภาคเหนือของประเทศไทย ทั้งในระดับครอบครัว เครือญาติ และระดับชาติพันธุ์ อีกตัวอย่างหนึ่งคือ Yoko Hayami (1996) ที่พยายามเปรียบเทียบขนบธรรมเนียมของชาวกะเหรี่ยงที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์กับศาสนาพุทธ ว่าแบบไหนที่ยังคงหรือมีส่วนช่วยในการนิยามใหม่ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นกะเหรี่ยง

แนวทางที่สามคือ การศึกษาเหตุผลที่ผู้คนในท้องถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ตัวอย่างเช่นงานศึกษาของ Cornelia Ann Kammerer (1990) ที่ศึกษาการเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ของชาวอาข่าในประเทศไทย แล้วพบว่าเหตุผลหลักที่ชาวอาข่าเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์มากขึ้นนั้นก็เพื่อต้องการประหยัดค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อแบบดั้งเดิม ขณะที่ขวัญชีวันและปนัดดาพบว่าเหตุผลที่ชาวอาข่าและกะเหรี่ยงเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์นั้นเป็นเพราะไม่มีผู้รู้พิธีกรรม มักจะมีการทำพิธีกรรมผิดๆ แล้วส่งผลต่อการถูกลงโทษโดยผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จนทำให้ชาวบ้านต้องได้ทำพิธีกรรมใหม่เพื่อชดเชย (Kwanchewan and Panadda 2008) ส่วน Oscar Salemink (2009) นำเสนอว่าการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน เป็นการปรับตัวเข้ากับ

กระบวนการหลอมรวมของรัฐบาล การผสมผสานของระบบตลาด และกระบวนการทันสมัยที่มากับกระแสโลกาภิวัตน์

แนวทางที่สุดท้ายคือ การศึกษาความหมายของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ในกรณีของชนพื้นเมืองทางตอนใต้ของทวีปแอฟริกา Jean และ John Comaroff ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการเผยแพร่ศาสนาที่กระทำควบคู่กับการขยายตัวของลัทธิล่าอาณานิคมของอังกฤษ อันส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสำนึกในหมู่ชนพื้นถิ่นที่แอฟริกาใต้ นั่นคือ ลัทธิจักรวรรดินิยมมนุษย (“humane” imperialism) ที่ส่งคนที่เป็นชนชั้นล่างไปทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาเยี่ยงวีรบุรุษ พวกเขาได้รับมอบหมายจากชนชั้นสูงให้ไปช่วยเหลือแอฟริกา คือไปทำให้คนในแอฟริกาเป็นชนชาวคริสต์โดยนัยใต้อาณานิคมของอังกฤษที่เชื่อมโยงกันทั่วโลก ด้วยการสร้างชุดความรู้ใหม่ว่าด้วยประวัติศาสตร์โลก ขยายพรมแดนใหม่ว่าด้วยสำนึกของความเป็นยุโรป และกำหนดรูปแบบใหม่ของมนุษย์แก่ชนพื้นเมืองแอฟริกัน ที่ถูกนำพาให้ก้าวเข้าสู่แผนที่ของยุโรปซึ่งมีความเป็นมนุษย์ที่ถูกทำให้ศวิไลซ์ (1991: 309) ส่วนงานศึกษาของ Kammerer (1996) ได้อธิบายการตีความหมายในการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ของชาวอาช่าในภาคเหนือของประเทศไทยว่าอุปมาดังเป็นการปลดตะกร้าที่หนักอึ้งบนบ่าและหลังของหญิงชาวอาช่า นั่นคือการนับถือความเชื่อแบบบรรพบุรุษ ชาวอาช่าต้องมีการอันใหญ่หลวงในการทำพิธีกรรมที่หลากหลายในชีวิตประจำวัน ต้องใช้สัตว์เลี้ยงเป็นจำนวนมากกับทั้งมีค่าใช้จ่ายที่สูง แต่เมื่อเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์แล้วทำให้พวกเขาหลุดพ้นจากสภาพความทุกข์ยากดังกล่าวไปได้

อย่างไรก็ตาม เป็นที่สังเกตว่างานศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมานี้ยังมองเพียงการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีที่เป็นชาวยุโรปหรือเป็นคนภายนอกซึ่งเป็นผู้ที่มีความเจริญและมีอำนาจเหนือกว่า เข้าไปยังชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยในทวีปต่างๆ แต่ยังไม่มียานศึกษาที่กล่าวถึงการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน

กับทั้งการศึกษาการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในแง่มุมที่เป็นการสร้างความศิวิไลซ์โดยมิชชันนารีชาวตะวันตก แม้ในช่วงที่ผ่านมาจะมีงานศึกษาหลายชิ้นที่พูดถึงการเผยแพร่ศาสนาคริสต์หรือการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ในบริบทของโลกาภิวัตน์ ดังตัวอย่างของ Simon Coleman (2000) แต่ยังไม่มีการศึกษาถึงกลไกหรือเครื่องมือและช่องทางที่มิชชันนารีใช้ในการเผยแพร่ศาสนาในบริบทของโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่และกลไกการเผยแพร่ศาสนาข้ามพรมแดนรัฐชาติเข้าไปยังกลุ่มประชากรเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในประเทศคอมมิวนิสต์ที่รัฐบาลค่อนข้างเข้มงวดต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยชาวต่างชาติ

งานศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเอาสามแนวคิด คือ แนวคิดการสร้าง ความศิวิไลซ์ แนวคิดข้ามพรมแดน และแนวคิดโลกาภิวัตน์ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวต่างชาติจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาเข้าไปยังชาวม้งในประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาว เวียดนาม และจีน *แนวคิดแรกคือแนวคิดการสร้างความเป็นศิวิไลซ์ (civilization)* มีฐานคิดมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการ (evolutionary theory) ในทางมานุษยวิทยา ที่อธิบายถึงพัฒนาการของสังคมมนุษย์ที่ถูกอธิบายว่ามีลักษณะเป็นเส้นตรงที่มีความลาดเอียงและมีความเป็นขั้นบันไดสามขั้นหลักด้วยกัน กล่าวคือ เริ่มจากสังคมแบบป่าเถื่อน (savagery) ขึ้นมาเป็นสังคมแบบอนารยชน (barbarism) และสังคมศิวิไลซ์ (civilization) โดยพิจารณาจากเจ็ดองค์ประกอบด้วยกัน คือ การพึ่งพาตนเอง การเมือง การปกครอง ภาษา ระบบครอบครัว ศาสนา ลักษณะชีวิตในบ้านเรือน และสถาปัตยกรรม และการครอบครองทรัพย์สินสมบัติ (Morgan 1964)³ แนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาไปสู่ความเป็นศิวิไลซ์ดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างมาก

³ ในทางวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีวิวัฒนาการได้รับอิทธิพลจาก Charles Darwin ที่อธิบายถึงพัฒนาการของสิ่งมีชีวิตภายใต้ระบบนิเวศ โดยเฉพาะมนุษย์ที่สันนิษฐานว่ามีพัฒนาการมาจากลิง

ต่อปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมือง รวมทั้งแนวคิดทางสังคมศาสตร์ ในระยะต่อมา กล่าวคือ ปรากฏการณ์ทางสังคมแรก การล่าอาณานิคม ของคนผิวขาวจากยุโรป พวกเขาถือว่าสังคมยุโรปเป็นสังคมที่มีความเจริญ หรือศิวิไลซ์ที่ก้าวขึ้นถึงระดับสังคมที่มีการพัฒนาทางด้านจิตใจและ อุตสาหกรรมสูงส่งแล้ว ในขณะที่สังคมอื่นที่ตัวเองเข้าไปยึดครองนั้นยังเป็น สังคมป่าเถื่อนและอนารยชนอยู่ การล่าอาณานิคมจึงเป็นความชอบธรรม ในการนำเอาความเจริญทางวัตถุและจิตใจเข้าไปให้คนในท้องถิ่น โดยเฉพาะ การเปลี่ยนแปลงให้มานับถือศาสนาคริสต์แบบชาวตะวันตก ปรากฏการณ์ ทางสังคมที่สอง การล่าล้างเผ่าพันธุ์และการเหยียดสีผิว โดยเฉพาะ ในยุคสงครามโลกครั้งที่สองที่ฮิตเลอร์มองว่าคนเชื้อชาติยิวเป็นพวกที่ต่ำต้อย กว่าชาวอารยันที่เป็นคนผิวขาวในยุโรป ชาวยิวเป็นพวกอนารยชนที่สมควร จะต้องถูกฆ่าล้างทำลายให้หมดสิ้นไป ปรากฏการณ์สุดท้ายคือการที่นักการเมือง และนักวิชาการในประเทศคอมมิวนิสต์นำเอาแนวคิดที่ว่าด้วยความเป็นศิวิไลซ์ มากำหนดเป็นนโยบายและอธิบายพัฒนาการของสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศ โดยเฉพาะอดีตประธานาธิบดีเลนินและสตาลินแห่งรัสเซีย ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ Friedrich Engels และ Karl Marx ที่อธิบาย ว่าสังคมมนุษย์มีขั้นบันไดของวิวัฒนาการ จากระดับสังคมเร่ร่อน สู่สังคม เกษตรกรรม และสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งมีความเจริญทางด้านสังคมและ วัฒนธรรมสูงสุด นั่นคือสังคมคอมมิวนิสต์ แนวคิดนี้จึงส่งผลต่อวิธีการจำแนก กลุ่มชาติพันธุ์และนโยบายของรัฐบาลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศคอมมิวนิสต์ อย่างจีน เวียดนาม และลาว ที่มองว่าการที่ชาวฮั่นและกึ่งฮั่น (เวียดนาม) นำเอาการพัฒนาเข้าไปสู่ชนชาติพันธุ์อื่น จึงเปรียบเสมือนการที่ผู้ใหญ่ยื่นมือ เข้าไปช่วยติ่งน้องเล็กให้ก้าวพ้นจากสังคมแบบล้าหลังมาสู่สังคมที่มีความ ศิวิไลซ์แบบตน (ดูเพิ่มเติมใน Harrell 1995 และ Turton 2000)

วิธีคิดว่าด้วยความแตกต่างทางสังคมที่เป็นความศิวิไลซ์กว่าและความล้าหลังกว่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในสังคมไทยและสังคมอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรณีสังคมไทยนั้น Thongchai Winichakul (2000) ชี้ให้เห็นว่าในยุคที่เริ่มเกิดรัฐชาติสยาม คือสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น คนในราชสำนักของสยามเริ่มมองเห็นว่าตะวันตกมีความศิวิไลซ์กว่าตน ขณะเดียวกันคนในราชสำนักสยามก็มองว่าตัวเองนั้นมีความศิวิไลซ์กว่าคนบ้านนอกและชาวป่าชาวเขาที่อยู่ภายใต้ดินแดนของสยาม ดังนั้นผู้ปกครองของสยามจึง “พยายามดิ้นรนปรับอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อให้บรรลุสถานะสูงกว่าภายใต้สำนึก กาลเทศะ หรือระเบียบโลกใหม่ (ในความรู้สึกของสยามเอง) ที่มียุโรปเป็นศูนย์กลาง” ผ่านการจัดพิพิธภัณฑสถานทั้งในประเทศและพิพิธภัณฑสถานชาติ (ธงชัย 2546: 4-5) ส่วนในสังคมอื่นนั้น นักวิชาการพบว่ากลุ่มชนที่ใหญ่กว่ามักจะมองกลุ่มชนที่เล็กกว่าว่าเป็นพวกที่ล้าหลังกว่า ขณะที่ตัวเองมีความศิวิไลซ์หรือเจริญก้าวหน้ามากกว่า หรือมีทัศนคติแบบคู่ตรงข้าม เช่น คนไทกับข่า (ข่า) ความเป็นเมืองกับป่า (Turton 2000) ขณะที่คนเวียดนาม (กิงห์) มีคำว่า “มอย” ในการเรียกกลุ่มชนอื่นที่ล้าหลังกว่าตน และคนจีน (ฮั่น) ใช้คำว่า “เหมียว-หมาน” สำหรับกลุ่มชนที่ล้าหลังกว่าทางตอนใต้และตะวันตกเฉียงใต้ (ดูเพิ่มเติมใน ชยันต์ 2551)

Stevan Harrell (1995) นำแนวคิดว่าการสร้างความศิวิไลซ์ดังกล่าวมาอธิบายโครงการสร้างความศิวิไลซ์ (civilizing project) เพื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างความศิวิไลซ์ (civilizer) กับผู้ถูกสร้างให้ศิวิไลซ์ (civilizee) ในกรณีของประเทศจีน โดยศึกษาถึงสามระบบของผู้สร้างความศิวิไลซ์ คือ ศาสนาคริสต์ ขงจื้อ และคอมมิวนิสต์ ที่มีต่อชนกลุ่มน้อยที่เป็นคนชายขอบหรือชนชาติที่ถูกมองว่ายังเป็นคนที่ล้าหลังกว่าทั้งในด้านความเชื่อ การศึกษา และพัฒนาการของกระบวนการทางสังคมและชาติพันธุ์ ตามลำดับ โดยอุปมากลุ่มชนชายขอบว่า ลักษณะแรก เป็นดังผู้หญิงที่สกปรกจากการมีประจำเดือน หากแต่เป็นที่เฝ้าหวงทางเพศ ลักษณะที่สอง

เป็นตั้งแต่ที่ไร้เดียงสา มีความต่ำต้อย เป็นน้องเล็ก (ของพี่คนโตหรือมิชชันนารีและชาวอื่น) หากแต่มีความเป็นไปได้ที่จะได้รับการฝึกหัดหรือเรียนรู้ให้มีการพัฒนาหรือความเจริญเพื่อก้าวตามมิชชันนารีกับคนอื่น และลักษณะสุดท้าย เป็นตั้งคนในสังคมโบราณ แต่หากย้อนกลับไปดูบรรพบุรุษของคนจีนหรือมิชชันนารีก็เป็นคนที่เคยอยู่ในสังคมโบราณเหมือนกัน ดังนั้นหากชนชาติส่วนน้อยที่เป็นคนชายขอบเหล่านี้ได้รับการยื่นมือเข้าไปจูงหรือพัฒนา พวกเขาจะสามารถก้าวพ้นความเป็นสังคมโบราณได้เช่นกัน ฉะนั้นการที่มีมิชชันนารีชาวตะวันตก ผู้นำในระบบความเชื่อของขงจื้อ และผู้นำรัฐบาลคอมมิวนิสต์จีน (ชาวอื่น) ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดความเป็นศิวิไลซ์ดังกล่าว จึงนำมาสู่ปฏิบัติการของโครงการสร้างความศิวิไลซ์ให้ชนชาติส่วนน้อยที่เป็นคนชายขอบในประเทศ

แนวคิดว่าด้วยโครงการสร้างความศิวิไลซ์ดังกล่าวยังได้รับการนำมาอธิบายและวิเคราะห์นโยบายและปฏิบัติการของรัฐบาลในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ เวียดนาม ลาว กัมพูชา ไทย และมาเลเซีย ที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยที่เป็นคนชายขอบ (civilizing the margins) (Duncan 2004) โดยมีที่มาจากการที่รัฐบาล (ที่มาจากคนกลุ่มใหญ่และมีอำนาจกว่า) ของแต่ละประเทศ มองว่ากลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยที่เป็นคนชายขอบเป็นพวกที่ยังล้าหลังหรือด้อยการพัฒนา ในขณะที่คนกลุ่มใหญ่ที่เป็นเจ้าของประเทศนั้นเป็นชนชาติที่มีความเจริญหรือศิวิไลซ์กว่าแล้ว ฉะนั้น วิธีคิดและการกำหนดนโยบายของรัฐบาลประเทศต่างๆ ดังกล่าว จึงมีนัยของการนำเอาความเจริญหรือความศิวิไลซ์จากศูนย์กลางเข้าไปให้คนชายขอบดังกล่าว อย่างไรก็ตาม งานศึกษาของ Harrell และ Duncan กับคณะยังคงเป็นลักษณะของการทบทวนและวิเคราะห์นโยบายและปฏิบัติการว่าด้วยการพัฒนาเฉพาะของรัฐบาลแต่ละประเทศต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยชายขอบในระยะที่ผ่านมา โดยที่ยังไม่ได้พิจารณาถึงสองแง่มุมที่สำคัญคือ การสร้างความศิวิไลซ์โดยคนภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเอง กับช่องทางและกลไกของการนำเอา

ความศิวิไลซ์ไปให้กับคนเหล่านั้น โดยเฉพาะวิธีการสื่อสารและการติดต่อสัมพันธ์กันในยุคโลกาภิวัตน์ที่ก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนของประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งในกรณีของม้งที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ข้ามชาตินั้น ผู้วิจัยเห็นว่าสองประเด็นดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เพิ่งเกิดขึ้นและมีความสำคัญอย่างยิ่ง

แนวคิดที่สองคือแนวคิดข้ามพรมแดน ยศ สันตสมบัติ (2555) ชี้ให้เห็นว่างานศึกษาเกี่ยวกับพรมแดน (border) อาจแบ่งออกได้เป็นสามลักษณะด้วยกัน คือ พรมแดนทางชาติพันธุ์ (ethnic border) พรมแดนทางวัฒนธรรม (cultural border) และพรมแดนทางภูมิรัฐศาสตร์ (geo-political border)⁴ ทั้งนี้ พรมแดนทางชาติพันธุ์ เป็นเส้นแบ่งความเป็นกลุ่มคนในสังคมที่มีอัตลักษณ์ ภาษา ประเพณี พิธีกรรม และธรรมเนียมปฏิบัติที่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งการสืบสายเลือดและตำนานปรัมปราเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เดียวกัน ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในสังคม เช่น ความแตกต่างระหว่างลื้อเมืองต่างๆ หรือความแตกต่างระหว่างไทใหญ่กับคะฉิ่น (Barth 1969, Leach 1954, Moerman 1965) ขณะที่พรมแดนทางวัฒนธรรม เป็นขอบเขตหรือเส้นแบ่งลักษณะของรูปแบบหรือแบบแผนทางวัฒนธรรมเฉพาะที่อาจครอบคลุมหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน อาจมีขอบเขตที่กว้างกว่าพรมแดนทางชาติพันธุ์ เช่น พื้นที่เขตวัฒนธรรมของกลุ่มคนลื้อ กลุ่มคนไท (Keyes 1992 และ Keyes

⁴ ยศ สันตสมบัติ (2555: 5) อธิบายว่า “ระหว่างคำว่า ชายแดน (frontier) พรมแดน (border) และขอบเขต (boundary) นักวิชาการอเมริกันมักนิยมใช้คำว่าชายแดน ในขณะที่อังกฤษและยุโรปใช้คำว่าพรมแดนและขอบเขต คำว่าขอบเขต (boundary) มักใช้ตามพิธีการทูตในการเจรจาเพื่อกำหนดแนวพรมแดนระหว่างรัฐอย่างชัดเจน ในขณะเดียวกัน ขอบเขที่ยังบ่งบอกความหมายของความแตกต่างทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มต่างๆ (Barth 1969) เมื่อพูดถึงพรมแดนหรือเส้นแบ่งแนวเขตระหว่างรัฐชาติ เรามักใช้คำว่าพรมแดน (border) ในขณะที่ชายแดน (frontier) มักมีนัยถึงการขยายดินแดนหรืออารยธรรมเข้าไปในที่รกร้างว่างเปล่า (Turner 1961) หรือหมายถึงรอยต่อระหว่างเขตวัฒนธรรม (cultural area) หรือหมายถึงเขตกันชนระหว่างวัฒนธรรม (Leach 1954)”

1995) หรือกรณีเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษชาวเลและกะเหรี่ยง และเขตอารยธรรมอินเดียในเอเชียอาคเนย์ เป็นต้น ส่วนพรหมแดนทางภูมิรัฐศาสตร์ซึ่งเป็นพรหมแดนที่เน้นในงานศึกษาชิ้นนี้ เป็นเส้นกันแบ่งพื้นที่ทางกายภาพและการเมืองการปกครอง มีหลายระดับด้วยกัน คือตั้งแต่ระดับหมู่บ้านไปจนถึงระดับประเทศ แต่พรหมแดนที่มีความสำคัญและมีความหมายสำหรับผู้คนมากที่สุดคือพรหมแดนของประเทศหรือพรหมแดนรัฐชาติสมัยใหม่ที่เริ่มเกิดขึ้นในยุโรป แล้วขยายไปยังภูมิภาคต่างๆ ของโลก ในกรณีของเอเชียอาคเนย์นั้นเกิดขึ้นในยุคการล่าอาณานิคม (สมัยรัชกาลที่ 5) โดยประเทศเจ้าอาณานิคมจากยุโรปที่เข้ามาด้วยเป้าหมายในการแบ่งเขตดินแดนเพื่อเข้าครอบครอง กระบวนการกำหนดเส้นแบ่งพรหมแดนดังกล่าวเข้ามาพร้อมกับเทคโนโลยีในการทำแผนที่สมัยใหม่ (ธงชัย 2556)

พรหมแดนรัฐชาติหรือประเทศเกิดจากการขีดเส้นแบ่งลงบนแผนที่ตามมาด้วยการปักปันหลักเขตแดนในพื้นที่จริง และกระบวนการทางกฎหมายเพื่อควบคุมพื้นที่พรหมแดน พรหมแดนรัฐชาติจึงเป็นจุดสิ้นสุดของเขตอำนาจอธิปไตยของรัฐชาติสมัยใหม่⁵ เพราะเมื่อข้ามเส้นพรหมแดนดังกล่าวไปก็เป็นเขตอธิปไตยของอีกรัฐชาติหนึ่ง พรหมแดนรัฐชาติมีความหมายต่อวิถีชีวิตของผู้คน นั่นคือเมื่อกำหนดเส้นแบ่งพรหมแดนแล้วผู้คนที่ตกอยู่ภายในของเส้นแบ่งก็จะถูกรวมเข้าไว้เป็นพลเมืองของรัฐชาติ ส่วนผู้คนที่อยู่นอกเส้นแบ่งพรหมแดนก็ถูกกีดกันออกไปให้กลายเป็นพลเมืองของอีกรัฐชาติหนึ่ง ประการสำคัญคือรัฐบาลของแต่ละประเทศสามารถสถาปนาอำนาจด้วยการกำหนดระเบียบกฎหมายเกณฑ์ต่างๆ เข้ามาบังคับใช้กับผู้คนที่เป็พลเมืองของรัฐชาติ (Cohn and Dirks 1988) ในขณะที่เดียวกันก็จำกัดสิทธิของผู้คนที่ไม่ใช่พลเมืองของรัฐตน

⁵ ขณะที่รัฐจารีตหรืออาณาจักรที่เกิดขึ้นก่อนยุครัฐชาติสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการควบคุมกำลังคนมากกว่าเขตแดน แต่ในยุครัฐชาติสมัยใหม่ องค์ประกอบที่สำคัญของประเทศคือดินแดนที่มีเส้นแบ่งเขตแดนที่ชัดเจน ประชาชน รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย

พรมแดนของภูมิลักษณ์จะมีความยืดหยุ่นหรือเข้มงวดต่อการเคลื่อนย้ายหรือข้ามไปมาของผู้คน สินค้า ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งทุนหรือไม่นั้นย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางการเมืองในแต่ละยุคสมัยของทั้งสองรัฐ ดังกรณีตัวอย่างของพรมแดนรัฐไทยกับรัฐลาว ในยุคอาณานิคมที่มีการกำหนดเส้นแบ่งพรมแดนระหว่างฝรั่งเศสกับสยาม คือปี พ.ศ. 2436 และ 2445 จนถึงกลางทศวรรษ 2510 เป็นยุคที่พรมแดนมีความยืดหยุ่นสูง ประชาชนทั้งสองฝั่งสามารถเดินทางข้ามไปมาเพื่อเยี่ยมญาติและทำการค้า รวมทั้งตั้งถิ่นฐานอีกฝั่งหนึ่งได้ แต่เมื่อเข้าสู่ยุคสงครามเย็น คือช่วงกลางทศวรรษ 2510 ถึงต้นทศวรรษ 2530 พรมแดนของสองรัฐแทบจะถูกปิดตาย รัฐบาลเข้มงวดอย่างมากต่อการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของผู้คน สินค้า และอื่นๆ จนกระทั่งเข้าสู่ยุคการเปิดสนาามรบเป็นสนาามการค้า ที่เริ่มในช่วงต้นทศวรรษ 2530 จนถึงปัจจุบัน พรมแดนของประเทศกลับเปิดเสรีมากขึ้น ทั้งนี้ รัฐทั้งสองก็พยายามเข้าควบคุมให้การเดินทางข้ามพรมแดนของผู้คน สินค้า การลงทุน และอื่นๆ ให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมายหรือให้ถูกต้องตามกฎหมายให้มากที่สุด (ดูตัวอย่างงานของประสิทธิ์ และคณะ 2558) กระนั้นก็ตาม จากงานศึกษาของ ยศ สันตสมบัติ และคณะ (2555) พบว่ามีการก้าวข้ามพรมแดนของผู้คน สินค้า ทุน และข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ชายแดนอยู่ตลอด เช่นเดียวกับงานศึกษาชิ้นนี้ที่พบว่า แม้รัฐบาลประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาว เวียดนาม และจีนจะเข้มงวดต่อการเข้าเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของชาวต่างชาติ แต่มีชนชั้นวิชาชีพจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาที่มีช่องทางและวิธีการก้าวข้ามพรมแดนรัฐชาติเข้าไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศดังกล่าวได้

แนวคิดสุดท้ายคือโลกาภิวัตน์ นักวิชาการในแต่ละสาขาอาจนิยามโลกาภิวัตน์ไปในทิศทางที่แตกต่างกัน แต่ในทางสังคมศาสตร์อาจกล่าวโดยย่อว่าเป็นแนวคิดที่กล่าวถึงปรากฏการณ์ในปัจจุบันของสังคมมนุษย์บนพื้นผิวโลกอันกว้างใหญ่ที่ถูกย่อให้แคบเข้าด้วยมิติของพื้นที่และเวลา (time and space compression) Jan Aart Scholte (2000: 15–16)

โดยเฉพาะในยุคทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ทั้งนี้ อาจแบ่งแนวคิดว่าด้วยความเข้าใจเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ออกเป็นห้าแนวคิดด้วยกัน คือ แนวคิดแรก มองว่าโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการเชื่อมโยงเข้าหากันของนานาชาติ (internationalization) เป็นการเชื่อมโยงที่ก้าวข้ามความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไปสู่ระดับโลก เป็นการขยายตัวของการแลกเปลี่ยนและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือนานาชาติ ซึ่งมักให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวในแง่ปริมาณและการเติบโตของการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ แนวคิดที่สอง มองโลกาภิวัตน์ในฐานะที่เป็นกระบวนการเสรีภาพหรือการปลดปล่อย (liberalization) เป็นกระบวนการที่ก้าวข้ามความเข้มงวดของรัฐบาลในการบังคับใช้ระเบียบกฎหมายที่จำกัดการเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ เพื่อที่จะนำไปสู่การเปิดประเทศหรือความไร้พรมแดนของเศรษฐกิจโลก เป็นกระบวนการหลอมรวมทางเศรษฐกิจในระดับนานาชาติ แนวคิดที่สาม มองโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการสร้างจักรวาล (universalization) เป็นกระบวนการขยายตัวของวัตถุและประสบการณ์ที่หลากหลายไปยังผู้คนในทุกมุมโลก ทั้งที่เป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี แนวคิดที่สี่ มองโลกาภิวัตน์ว่าเป็นกระบวนการทำให้ทันสมัยหรือกระบวนการทำให้เป็นตะวันตก (westernization or modernization) โดยเฉพาะการทำให้เป็นอเมริกัน ซึ่งในบางบริบทก็มักจะถูกอธิบายในเชิงของการแผ่ขยายระบบจักรวรรดินิยมของแม็คโดนัลด์ ฮอลลีวูด และซีเอ็นเอ็น เป็นต้น หรือสิ่งที่คนที่อยู่ในโลกที่สามเรียกว่าเป็นกระบวนการอาณานิคมสมัยใหม่ และแนวคิดที่ห้า อธิบายโลกาภิวัตน์ว่าเป็นการรื้อถอนกระบวนการครอบครองอาณาบริเวณ (deterritorialization) นั่นคือโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการสร้างใหม่ของภูมิศาสตร์โดยที่พื้นที่ทางสังคมไม่จำเป็นต้องสวมทับกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ถูกขีดเส้นแบ่งพรมแดนของรัฐชาติสมัยใหม่เอาไว้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าการนิยามโลกาภิวัตน์ดังกล่าวยังคงอยู่บนฐานของแง่มุมทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองมากกว่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

ในส่วนของการอธิบายโลกาภิวัตน์ในด้านวัฒนธรรม Arjun Appadurai (1990) ชี้ให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการในการเชื่อมต่อของความสัมพันธ์ในห้ามติของการเคลื่อนย้ายหรือเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมโลก นั่นคือ ภูมิกายาชาติพันธุ์ (ethnoscapes) ภูมิกายาสื่อ (mediascapes) ภูมิกายาเทคโนโลยี (technoscapes) ภูมิกายาการเงิน (finanscapes) และ ภูมิกายาความคิด (ideoscapes) ที่สร้างความเข้มข้นในการเชื่อมโยงโลกเข้าด้วยกัน บนพื้นฐานของการจัดลำดับใหม่ซึ่งเวลาและพื้นที่ ซึ่งในทางมานุษยวิทยานั้นให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน (articulation) ของระดับโลกและท้องถิ่น นั่นคือ กระบวนการต่างๆ ของโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นในบริบทของความเป็นจริงของสังคมใดสังคมหนึ่ง ด้วยการเชื่อมโยงวัฒนธรรมที่สั่งสมมายาวนาน เข้ากับวิถีชีวิตด้านต่างๆ ดังนั้น มานุษยวิทยาโลกาภิวัตน์จึงให้ความสำคัญกับการจัดวางตำแหน่งแห่งที่และธรรมชาติของการเชื่อมโยงในบริบทของโลกาภิวัตน์ (Inda and Rosaldo 2002) หรือกล่าวโดยสรุปก็คือกระบวนการหลอมรวมและปฏิกริยาระหว่างโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่น ดังกรณีของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่เป็นกระบวนการโลกาภิวัตน์อย่างหนึ่ง ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่กระจายอยู่ในอาณาบริเวณที่เป็นทางตอนบนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประการสำคัญคือชาวม้งที่เป็นมิชชันนารีในนิกายโปรเตสแตนต์ได้อาศัยกระบวนการและกลไกในยุคโลกาภิวัตน์ในการเผยแพร่ศาสนาข้ามชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวม้ง กับทั้งกระบวนการและกลไกที่ใช้ในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ข้ามชาติเข้าไปยังชาวม้งที่อยู่ในประเทศลาว เวียดนาม และจีนในปัจจุบัน ในเบื้องต้น จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงพัฒนาการของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในยุคอาณานิคม รวมทั้งบริบททางประวัติศาสตร์และการเมืองของประเทศดังกล่าวที่มีความสัมพันธ์กับการเผยแพร่และเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์



ดอน รูลิสัน (Don Rulison) มิชชันนารีชาวอเมริกันเปิดแผ่นเสียงคำสอน
เกี่ยวกับพระเจ้าให้ชาวม้งฟัง ที่บ้านพักในเมืองเชียงใหม่ ปี ค.ศ. 1965

(อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)



บทที่ 2

พัฒนาการของศาสนาคริสต์ ในเอเชียอาคเนย์

-
- การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในยุคอาณานิคม
 - ศาสนาคริสต์ในเอเชียอาคเนย์ตอนบน

2

บทนี้นำเสนอความเป็นมาหรือพัฒนาการของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะในยุคอาณานิคม กับทั้งการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวต่างประเทศเข้ามายังประเทศต่างๆ ในบริเวณเอเชียอาคเนย์ตอนบน นั่นคือประเทศจีน เวียดนาม ลาว และไทย ที่มีนัยถึงการนำเอาความศวิไลซ์ของชาวตะวันตกมาให้ผู้คนในประเทศดังกล่าว นอกจากนั้นยังเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงสถานภาพปัจจุบันของศาสนาคริสต์ในประเทศดังกล่าวด้วย

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในยุคอาณานิคม

ศาสนาคริสต์กำเนิดขึ้นในตะวันออกกลางเมื่อสองพันปีที่ผ่านมามาแต่ต่อมาได้รับการสืบทอดและเผยแพร่ในวงกว้างโดยชาวยุโรป โดยเฉพาะการแผ่ขยายไปยังทวีปอื่นอย่างอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ที่เกิดขึ้นควบคู่กับการขยายอิทธิพลของระบอบอาณานิคมในอดีต นั่นคือการแผ่อิทธิพลของอาณาจักรสเปน โปรตุเกส และฝรั่งเศส ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16 ถึง 18 โดยในยุคแรกนั้นเป็นการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเป็นหลัก การทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ของฝ่ายศาสนจักรกับฝ่ายอาณาจักร (empire) เริ่มเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งในการเผยแพร่ศาสนา แล้ววงศ์สันตะปาปาในขณะนั้นได้แบ่งดินแดนบนพื้นผิวโลกที่ยังไม่ได้เป็นคริสเตียน (ทั้งที่ค้นพบแล้วและยังไม่ได้ค้นพบ) ระหว่างกษัตริย์โปรตุเกสกับกษัตริย์สเปน ในขณะเดียวกัน พระองค์ได้มอบหมายหน้าที่ให้กษัตริย์ทำการประกาศศาสนา

แก่ผู้คนที่อยู่ในดินแดนเหล่านั้น นับตั้งแต่นั้นมา การเผยแพร่ศาสนา จึงกลายเป็นภารกิจอย่างหนึ่งของรัฐบาล (Beaver 1997) ภายหลังจากที่ มาร์ติน ลูเธอร์ ประกาศคัดค้านสำนักสันตะปาปาในปี ค.ศ. 1517 อันเป็น จุดเริ่มต้นที่นิกายโปรเตสแตนต์แยกตัวออกมาจากนิกายโรมันคาทอลิก ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางศาสนาระหว่างสองนิกายนี้อยู่นาน การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ออกไปนอกสังคมยุโรปของนิกายโปรเตสแตนต์ จึงยังไม่ได้ดำเนินการจนกระทั่งหลังยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 (ประสิทธิ์ 2004ข)

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของนิกายโรมันคาทอลิกนั้น ยุทธศาสตร์ การเผยแพร่ศาสนาของแต่ละประเทศก็แตกต่างกันไป โดยโปรตุเกสได้สร้าง อาณาจักรทางการค้าภายใต้ดินแดนอาณานิคมที่ไม่กว้างใหญ่นัก มีการกดขี่ การนับถือศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่น ทำการขับไล่ชนชั้นสูงที่ต่อต้าน แล้วสร้างชุมชนคริสเตียนที่ประกอบด้วยผู้คนที่เป็นลูกหลานเลือดผสมระหว่าง ยุโรปกับคนท้องถิ่น และคนที่ได้รับการเปลี่ยนศาสนาแล้วซึ่งเป็นชนชั้นล่าง ของสังคมท้องถิ่น ในทางตรงกันข้าม สเปนพยายามปลูกถ่ายศาสนาคริสต์ และกระบวนการศิวิไลซ์ที่เป็นรูปแบบของสเปน การกดขี่อย่างโหดร้ายของ เจ้าผู้ครองอาณานิคมได้นำมาซึ่งการฆ่าผู้นำชนพื้นเมืองอินเดียนแดง จนทำให้มิชชันนารีต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของชนพื้นเมืองที่เหลือ นับตั้งแต่นั้นมา มิชชันนารีจึงกลายเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างสูงในการปกป้อง ชนพื้นเมืองจากการละเมิดของคณผิวขาวและรัฐบาลเจ้าอาณานิคม มิชชันนารี ได้ยกเลิกระบบทาสและการบังคับให้ผู้คนในท้องถิ่นเปลี่ยนศาสนา ทำให้ มิชชันนารีกลายเป็นทั้งผู้ที่สร้างความศิวิไลซ์และผู้อุปถัมภ์ชนพื้นเมือง อินเดียนแดง อย่างไรก็ตาม กระบวนการเปลี่ยนศาสนาให้ชนพื้นเมือง กลายมาเป็นคริสเตียนก็ได้กระทำผ่านกระบวนการสร้างความศิวิไลซ์ ในระยะยาวที่รัฐบาลได้กลายมาเป็นผู้ที่มืบทบาทแทนมิชชันนารีมากขึ้น

นโยบายของรัฐบาลเจ้าอาณานิคมอย่างฝรั่งเศสในแคนาดานั้น ตรงกันข้ามกับของสเปน เนื่องจากรัฐบาลเจ้าอาณานิคมเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับชนพื้นเมืองน้อยมาก เพราะเป้าหมายหลักของการครอบครองคือเพื่อการค้าและผลประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น ดังนั้น มิซชันนารีจึงวางยุทธศาสตร์ในการเข้าถึงชนพื้นเมืองด้วยการเข้าไปใช้ชีวิตอยู่กับชาวบ้าน ปรับตัวเข้ากับชนพื้นเมือง แล้วทำการเทศนาหรือสอนและเปลี่ยนศาสนาแก่ชนพื้นเมืองเป็นรายบุคคล กับการทำพิธีกรรมในโบสถ์ ในขณะที่ยังอนุญาตให้คนที่ถูกเปลี่ยนศาสนาแล้วคงความเป็นชนพื้นเมืองอินเดียนแดงอยู่ อีกซีกหนึ่งของโลกคือในอินโดจีน (ปัจจุบันคือเวียดนาม ลาว และกัมพูชา) มิซชันนารีที่มากับผู้ปกครองในระบอบเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสได้ถูกฆ่าและขับไล่โดยคนในพื้นที่ ดังนั้น มิซชันนารีจึงวางยุทธศาสตร์ด้วยการทำงานผ่านตัวแทนของชนพื้นเมืองในท้องถิ่น จัดลำดับความสัมพันธ์ให้พวกเขาเข้ามาอยู่ภายใต้โครงสร้างของศาสนา ยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้ส่งผลสำเร็จต่อการเปลี่ยนศาสนาแก่ผู้คนในท้องถิ่นนับพันคน ขณะเดียวกันก็มีการสร้างสมาคมเผยแพร่ศาสนาต่างแดน (Foreign Mission Society) ที่กรุงปารีส แล้วทำการคัดเลือกคนจากท้องถิ่นมาฝึกอบรมเพื่อให้กลับไปเป็นผู้นำในการเผยแพร่ศาสนาและโบสถ์ท้องถิ่น นโยบายดังกล่าวส่งผลสัมฤทธิ์อย่างโดดเด่น

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา ยุทธศาสตร์ในการทำงานเผยแพร่ศาสนาของนิกายต่างๆ เน้นที่การขยายความเชื่อ โดยหันมาเน้นกระบวนการหลอมรวมเข้ากับชนพื้นเมือง (indigenization) มากขึ้น นั่นคือการปรับตัวเข้ากับรูปแบบทางวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติของท้องถิ่น เพราะได้บทเรียนจากการเผชิญกับความเข้มแข็งของศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างอินเดีย จีน และญี่ปุ่น ยุทธศาสตร์ในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์จึงเน้นการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงศาสนาและสร้างกระบวนการหลอมรวมทางสังคมแบบยุโรป มีการแปลพระคัมภีร์ การตีพิมพ์หนังสือ การใช้ภาษาท้องถิ่น และคัดเลือกชนพื้นเมืองมาฝึกอบรมให้เป็นผู้สอนศาสนา

ในทางตรงกันข้าม ที่ทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ที่มีชนพื้นเมืองดั้งเดิมอาศัยอยู่มานานแล้วนั้น ยุทธศาสตร์การเผยแพร่ศาสนายังคงเน้นการครอบงำ นั่นคือ เน้นการเทศนาสั่งสอน การชักชวนคนที่ได้รับการเปลี่ยนศาสนา มาเข้าโบสถ์ และการสร้างเมืองคริสเตียน (Christian towns) ด้วยการแยกชนพื้นเมืองที่นับถือศาสนาคริสต์ออกจากญาติพี่น้องและคนผิวขาวที่ไม่ได้เป็นคริสเตียน เข้ามาอยู่ในเมืองที่มีแต่คนนับถือศาสนาคริสต์ ปฏิบัติการตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้สร้างปัญหาและความขัดแย้งในสังคมอย่างมาก จนในระยะต่อมาได้ยกเลิกไปในที่สุด

ทั้งนี้ ข้อสังเกตอย่างหนึ่งคือ ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ด้วยยุทธศาสตร์ใดก็ตาม มิชชันนารีชาวยุโรปก็ยังคงทำงานบนฐานคิดในการ “สร้างความศิวิไลซ์” (civilizing objective) ที่มีตัวเองเป็นศูนย์กลางเข้าไปยังผู้คนในท้องถิ่นที่ถูกมองว่าด้อยกว่า โดยไม่เว้นแม้การทำงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในดินแดนที่มีความเจริญทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอย่างจีนกับอินเดีย ด้วยทัศนคติที่ว่าคนที่อยู่ในสังคมเหล่านั้นยังมีจริยธรรมที่ต่ำกับทั้งเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งต้องทดแทนด้วยการทำให้เป็นคริสเตียน (Christianization) นอกจากนั้นแล้ว ข้อถกเถียงหนึ่งที่สำคัญในหมู่มิชชันนารีคือ ระหว่างกระบวนการทำให้เป็นคริสเตียน (Christianization) กับกระบวนการสร้างความศิวิไลซ์ (civilization) อันไหนควรจะทำก่อนอย่างไรก็ตาม มิชชันนารีโดยส่วนใหญ่เชื่อว่ามี ความจำเป็นที่ทั้งสองกระบวนการต้องทำงานควบคู่กันอยู่แล้ว ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญอย่างเท่าเทียมและทำงานเคียงคู่กัน (Beaver 1997)

ในทัศนะของผู้วิจัยแล้ว สิ่งที่ Beaver นำเสนอนั้นเป็นเพียงการสรุปแง่มุมต่างๆ ของยุทธศาสตร์ในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวยุโรปในภาพรวม โดยที่ยังไม่ได้เชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีกับการแผ่อิทธิพลของระบอบอาณานิคมจากยุโรปไปยังทวีปอื่นๆ ที่กลุ่มเจ้าผู้ปกครองและพ่อค้าเป็น

ผู้มีบทบาทเพียงคู่กับมิชชันนารีด้วย ประเด็นนี้ได้รับการอธิบายโดย ประสิทธิ์ พงศ์อุดม (2004ก) ว่าแท้ที่จริงแล้วกระบวนการทำงานของมิชชันนารี ในนิคมโปรเตสแตนต์นั้นไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับลัทธิล่าอาณานิคม (colonialism) และลัทธิพาณิชย์นิยม (mercantilism) อย่างแนบแน่นนัก ดังตัวอย่างที่พบว่าในประเทศอินเดียนั้นมิชชันนารีมักถูกขัดขวางจากบริษัท อินเดียตะวันออกของอังกฤษ ด้วยเพราะกลัวว่ามีชนนารีจะเข้าไปสอนให้ ชนพื้นเมืองรู้เท่าทันถึงเบื้องหลังของวิถีคิดและกลไกทางการเมืองและ เศรษฐกิจของตะวันตก แล้วลุกฮือขึ้นต่อต้านการกดขี่ขูดรีดของเจ้าอาณานิคม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าโดยภาพรวมแล้วการเดินทางออกไปเผยแผร์ ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีชาวยุโรปในยุคศตวรรษที่ 16-18 นั้นไม่อาจ หลีกเลียงที่จะมองแยกส่วนออกจากกระบวนการล่าอาณานิคม ไม่ว่าจะเป็น ในแง่มุมของสถานที่ที่มีชนนารีกับเจ้าผู้ปกครองอาณานิคมและพ่อค้ามาจาก ประเทศต้นทางเดียวกันและต้องคอยพึ่งพาซึ่งกันและกันที่ประเทศ ปลายทางด้วย ดังกรณีตัวอย่างแรกที่เมื่อปี ค.ศ. 1821 รัฐบาลอังกฤษได้ส่ง จอห์น ครอว์เฟิร์ด ผู้แทนของบริษัทอินเดียตะวันออกที่สิงคโปร์ เข้ามาเจรจา ทางการค้าและปัญหารัฐไทรบุรีกับไทย แต่การเจรจาล้มเหลว ต่อมาในปี ค.ศ. 1826 อังกฤษจึงได้ส่งร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี เข้ามาเจรจากับไทยอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งประสบผลสำเร็จด้วยดี ทำให้ศูนย์มิชชันของสมาคมมิชชันนารี แห่งลอนดอนที่ปีนังได้วางแผนการเพื่อปฏิบัติงานในเมืองไทยอย่างจริงจัง มิชชันนารีสองคนแรกของชาวอังกฤษจึงเข้ามาถึงกรุงเทพฯ ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1828 (พ.ศ. 2371) (ประสิทธิ์ 2004) กับกรณีที่สอง เมื่อแมคกิลวารี ต้องการบุกเบิกงานเผยแผร์ศาสนาที่เชียงใหม่ ในปี ค.ศ. 1866 จึงได้ไปขอ ความช่วยเหลือจากมิสเตอร์ฮูต กงสุลอเมริกันที่กรุงเทพฯ และนำเรื่องราวยื่น ต่อเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ ในที่สุดรัฐบาลสยามจึงอนุญาตให้ท่าน เปิดสถานีมิชชันนารีขึ้นที่เชียงใหม่ (แวลล์ 1958: 65-66)

ศาสนาคริสต์ในเอเชียอาคเนย์ตอนบน

ศาสนาคริสต์จากประเทศตะวันตกได้เริ่มถูกนำมาเผยแพร่ในทวีปเอเชีย พร้อมๆ กับการขยายอิทธิพลของลัทธิล่าอาณานิคมจากยุโรป กลุ่มผู้คนจากประเทศอาณานิคมที่เข้ามา นอกจากเจ้าหน้าที่ผู้ปกครองแล้ว ยังมีทหาร พ่อค้า และมิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่ศาสนาด้วย ดังนั้น ในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเจ้าอาณานิคมกับประเทศใต้อาณานิคม จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า ศาสนาคริสต์เป็นส่วนหนึ่งของระบอบอาณานิคมจากยุโรป อย่างไรก็ตาม ในอาณาบริเวณที่เป็นเอเชียอาคเนย์ตอนบน (upper Mainland Southeast Asia) โดยเฉพาะประเทศไทย ลาว เวียดนาม และจีนนั้น มีพัฒนาการของการเข้ามาและสถานภาพปัจจุบันของศาสนาคริสต์ที่แตกต่างกันออกไป จุดเปลี่ยนสำคัญคือเมื่อประเทศจีน เวียดนาม และลาว ได้เปลี่ยนการปกครองมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ มิชชันนารีชาวต่างชาติ (จากประเทศตะวันตก) จึงได้เดินทางออกนอกประเทศทั้งหมด กระนั้นก็ตาม ยังมีคนในประเทศอีกเป็นจำนวนมากที่ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ตั้งแต่ยุคอาณานิคม ขณะที่ผู้คนที่เป็นคริสเตียนในประเทศบางส่วนได้กลายเป็นผู้อพยพลี้ภัยสงครามออกไปตั้งรกรากอยู่ในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศตะวันตก แม้ในระยะเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลของประเทศคอมมิวนิสต์ดังกล่าวจะมีนโยบายที่เข้มงวดต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งการขยายตัวของคริสเตียน เพราะเมื่อเวลาผ่านไป จำนวนคนในประเทศที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์กลับเพิ่มมากขึ้น ประการสำคัญคือ รัฐบาลไม่สามารถควบคุมและสกัดกั้นการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่มาจากภายนอกประเทศ โดยเฉพาะเครือข่ายความสัมพันธ์ของคริสเตียนทั้งภายในและนอกประเทศที่อยู่บนพื้นฐานของชนชาติ (nation) และกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) เดียวกัน ดังกรณีตัวอย่างของคนจีน คนเวียดนาม และคนม้ง ดังนั้นเนื้อหาในบทนี้ จึงเป็นการนำเสนอพัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างคริสเตียนกับรัฐ

ในประเทศไทยและประเทศคอมมิวนิสต์อีกสามประเทศอย่างย่อ กับทั้งชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ทางด้านศาสนาของการเป็นมั่งคั่งคริสเตียนในสามประเทศดังกล่าวด้วย

ประเทศไทย

ศาสนาคริสต์เริ่มเข้ามาสู่สังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีชนนารีนิกายคาทอลิกจากประเทศโปรตุเกสที่เข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2110 (ค.ศ. 1567) ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช นอกจากนั้นแล้วในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ยังมีมิชชันนารีชาวสเปนและฝรั่งเศสเข้ามาเผยแพร่ศาสนาด้วย โดยคริสตชนที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกดังกล่าวมักถูกเรียกว่า “คริสตัง” ตามการออกเสียงในภาษาโปรตุเกส ส่วนมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์จากประเทศอังกฤษ ภายใต้สังกัดสมาคมมิชชันนารีแห่งลอนดอน (London Missionary Society) เริ่มเข้ามาประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2371 (ค.ศ. 1828) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ถูกเรียกว่า “คริสเตียน” ตามการออกเสียงในภาษาอังกฤษ (ประสิทธิ์ 2004ก) อย่างไรก็ตาม ในที่นี้ผู้วิจัยจะไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของนิกายคาทอลิกในประเทศไทย เพราะหากเปรียบเทียบกับนิกายโปรเตสแตนต์แล้วชาวม้งที่นับถือนิกายนี้ค่อนข้างจะมีน้อย

ในยุคต้นรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5) มีมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์รวมห้าคณะเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทย ตามลำดับของการเข้ามาก่อนหลังคือ สมาคมมิชชันนารีแห่งลอนดอน (London Missionary Society) เมื่อปี พ.ศ. 2371 (ค.ศ. 1828) คณะอเมริกันบอร์โดอฟคอมมิชชันเนอร์สฟอร์ฟอร์เรนมิชชัน (American Board of Commissioners for Foreign Missions) ปี พ.ศ. 2374 คณะอเมริกันแบปติสต์ (American Baptist Foreign Missionary Society) เมื่อปี พ.ศ. 2376 คณะอเมริกันเพรสไบทีเรียน (American Presbyterian Mission) ในปี พ.ศ. 2383 และ

สมาคมมิชชันนารีอเมริกัน (American Missionary Association) เข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2393 อย่างไรก็ตาม ในบรรดาคณะมิชชันนารีดังกล่าว มีเพียงคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนเท่านั้นที่มีมิชชันนารีเข้ามาทำงานต่อเนื่องจนกระทั่งกลายเป็นคณะหลักในการจัดตั้งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญทั้งทางด้านการแพทย์และการศึกษาในปัจจุบัน (ประสิทธิ์ 2004ก)

มิชชันนารีคณะอเมริกันแบپติสต์ได้จัดตั้งคริสตจักรโปรเตสแตนต์แห่งแรกของประเทศไทยขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2380 มีสมาชิกเป็นชาวจีนจำนวน 11 คน คริสตจักรดังกล่าวได้พัฒนามาเป็นคริสตจักรโมตรีจิตในปัจจุบัน นอกจากกรุงเทพฯ แล้ว คณะแบปติสต์ได้ขยายงานไปยังกลุ่มชาวกะเหรี่ยงในระยะต่อมา ส่วนคณะเพรสไบทีเรียนได้จัดตั้งคริสตจักรแห่งแรกขึ้นที่ลำพูนเมื่อปี พ.ศ. 2392 โดยสมาชิกเป็นมิชชันนารีของคณะฯ เองกับมีชาวจีนอีกหนึ่งคน ก่อนหน้านั้นคือปี พ.ศ. 2390 มิชชันนารีของคณะนี้ได้จัดตั้ง “มิชชันสยาม” ขึ้นที่กรุงเทพฯ แล้วขยายสถานีย่อยขึ้นที่เพชรบุรีในระยะต่อมาได้จัดตั้ง “มิชชันลาว”⁶ ขึ้นที่เชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2411 โดยมีพันธกิจหลักสามด้านคือ การประกาศศาสนา การแพทย์ และการศึกษา ต่อมาเมื่อมีการเคลื่อนไหวเพื่อจัดตั้งเป็นองค์กรคริสเตียนเดียวคือ สภาคริสตจักรในประเทศไทย จึงมีการรวมมิชชันทั้งสองเข้าด้วยกัน นอกจากนั้นแล้วยังมีการขยายงานไปยังภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทยด้วย

เมื่อมีคนไทยเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์มากขึ้น ประกอบกับในระดับนานาชาติเริ่มมีการเคลื่อนไหวเพื่อให้มีคริสตจักรเป็นของชนในชาติด้วย ขณะเดียวกัน ประเทศสหรัฐอเมริกาประสบภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ กับทั้งมีสถานการณ์ความไม่มั่นคงในเอเชีย อันเกิดจากความวุ่นวายภายในของ

⁶ ในยุคนั้นคนกรุงเทพฯ เรียกทั้งคนพื้นเมืองที่อยู่ในภาคเหนือและภาคอีสานว่าเป็นคนลาว มิชชันนารีที่เป็นผู้บุกเบิกและมีบทบาทอย่างสำคัญในมิชชันลาวคือดาเนียล แมคกิลวารี (McGilvary 1912)

ประเทศจีนและการขยายอำนาจของประเทศญี่ปุ่น จึงมีความพยายามในการถ่ายโอนการทำงานเผยแพร่ศาสนาให้คริสเตียนที่เป็นคนไทย เริ่มมีการจัดตั้ง “สยามคริสตสภา” ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2473 โดยความร่วมมือของมิชชันเพรสไบทีเรียนอเมริกันในประเทศไทย คณะคริสตจักรแห่งพระคริสต์ของอังกฤษ สมาคมพระคริสตธรรมอเมริกัน และผู้แทนเพรสไบทีเรียนไทย ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “สภาคริสตจักรในประเทศไทย” เมื่อปี พ.ศ. 2477 และเป็นชื่อ “สภาคริสตจักรในประเทศไทย” เมื่อปี พ.ศ. 2483 ตามการเปลี่ยนชื่อจากประเทศสยามเป็นประเทศไทยในยุครัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ประสิทธิ์ 2004ก) อย่างไรก็ตาม ยังคงมีคริสเตียนนิกายโปรเตสแตนต์กลุ่มอื่นๆ ที่เข้ามาทำงานเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยอีก โดยแต่ละกลุ่มหรือนิกายมีแนวทางการทำงานที่แตกต่างกัน ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงมีการร่วมมือกันจัดตั้งองค์กรคริสเตียนใหม่ขึ้นในประเทศไทย เรียกว่า “สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย” (Evangelical Fellowship) ในยุคทศวรรษ 2490

หลังจากที่ประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ เมื่อปี พ.ศ. 2492 (ค.ศ. 1949) มิชชันนารีต้องออกจากประเทศ ในจำนวนนี้มีมิชชันนารีชาวตะวันตกส่วนหนึ่งได้ย้ายฐานการทำงานเผยแพร่ศาสนาไปที่ประเทศไทย เป็นต้นว่ามิชชันนารีคณะเซาท์เทิร์นแบปติสต์ คณะอเมริกันเชิร์ชออฟโคริสต์ คณะโอเวอร์ซีมิชชันนารีเฟลโลชิปแห่งคณะไชน่าอินแลนด์มิชชัน (China Inland Mission) ในประเทศไทย โดยพื้นที่ทำงานของมิชชันนารีกลุ่มใหม่ดังกล่าวเป็นกลุ่มชนบนภูเขาในภาคเหนือเป็นหลัก เพราะมิชชันนารีคณะอื่นๆ ก่อนหน้านั้นได้ทำงานการเผยแพร่ศาสนากับคนในพื้นที่ราบเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นแล้วยังเป็นเพราะว่ามิชชันนารีกลุ่มใหม่ดังกล่าวเคยทำงานกับชนกลุ่มน้อยในประเทศจีนมาก่อนด้วย (แวลส์ 1958) เมื่อย้ายฐานการทำงานมาอยู่ในประเทศไทย มิชชันนารีคณะไชน่าอินแลนด์มิชชันได้เปลี่ยนชื่อเป็น โอเวอร์ซีมิชชันนารีเฟลโลชิป (Overseas Missionary Fellowship) เมื่อปี พ.ศ. 2507

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมไทยโดยมิชชันนารีชาวตะวันตก อาจแบ่งออกได้เป็นการเผยแพร่ศาสนาในสังคมเมืองหรือในพื้นที่ราบ กับในสังคมบนพื้นที่สูงในภาคเหนือที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายอาศัยอยู่ กล่าวคือ ในสังคมเมืองหรือในพื้นที่ราบนั้น นอกจากกิจกรรมหลักในการเผยแพร่ศาสนา แล้ว กิจกรรมทางด้านการศึกษาและการแพทย์ที่ดำเนินการโดยมิชชันนารีชาวตะวันตก ทำให้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในสังคมไทย ตั้งแต่ช่วงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มิชชันนารีได้ทำหน้าที่สอนลูกหลานในราชสำนัก แล้วนำมาสู่การจัดตั้งโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยและโรงเรียนอื่นๆ ส่วนในภาคเหนือถึงแม้จะมีความขัดแย้งกับเจ้าหลวงเชียงใหม่ในระยะแรก แต่การที่มิชชันนารีได้นำประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวเสนอต่อข้าหลวงเพื่อกราบทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนมีพระราชโองการเรื่องศาสนาออกมาเมื่อปี พ.ศ. 2421 ทำให้มิชชันนารีสามารถเผยแพร่ศาสนาตามเมืองต่างๆ ในภาคเหนือและในหลวงพระบาง เชียงตุงกับสิบสองปันนามากขึ้น โรงเรียนที่มิชชันนารีนิยายโปรเตสแตนต์จัดตั้งและดำเนินการในภาคเหนือ เช่น ปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย ดาราววิทยาลัย เชียงรายวิทยาคม น่านคริสเตียนศึกษา ฯลฯ ส่วนด้านการแพทย์นั้นมิชชันนารีมีบทบาทอย่างมากในการนำเอาวิทยาการด้านการแพทย์แบบตะวันตกมาสู่สังคมไทย จนพัฒนาขึ้นมาเป็นสถาบันทางการศึกษาและโรงพยาบาลทั้งของรัฐและองค์กรศาสนาคริสต์ เช่น โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลแมคคอร์มิค (เชียงใหม่) โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน ฯลฯ (ประสิทธิ์ 2004ข และ แวลส์ 1958)

ส่วนการทำงานเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีชาวตะวันตกในชุมชนบนพื้นที่สูงหรือท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากคณะอเมริกันแบปติสต์ ที่ทำงานกับกลุ่มกะเหรี่ยงมายาวนานตั้งแต่ในประเทศพม่าและขยายต่อมาสู่กลุ่มกะเหรี่ยงในประเทศไทยแล้ว มิชชันนารีคณะอื่นๆ เริ่มเข้ามาทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือมากขึ้นในช่วงหลังปี พ.ศ. 2492

ที่มีมิชชันนารีต้องออกจากประเทศจีน นอกจากนั้นแล้วในยุคสงครามเย็น คือ ประมาณต้นทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา และยุคที่เกิดสงครามกลางเมืองในประเทศพม่า มิชชันนารีที่ทำงานอยู่ในประเทศลาวและพม่าได้เข้ามาตั้งฐานการทำงานอยู่ที่ประเทศไทยมากขึ้น โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ ยิ่งในยุคหลังสงครามเย็นหรือเมื่อเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ คือประมาณกลางทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา มิชชันนารีชาวต่างประเทศเริ่มกลับเข้ามาทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือมากขึ้น มีทั้งที่มาจากประเทศไต้หวัน เกาหลีใต้ สิงคโปร์ และกลุ่มผู้อพยพชาวเอเชียในประเทศสหรัฐอเมริกา ประการสำคัญคือประเทศไทยได้กลายเป็นฐานให้มิชชันนารีชาวต่างชาติเข้าไปทำงานเผยแพร่งานศาสนาและการพัฒนาในประเทศเพื่อนบ้านอย่างจีน เวียดนาม และลาว ที่รัฐบาลยังเข้มงวดกับการเผยแพร่งานศาสนาคริสต์โดยชาวต่างชาติ

ประเทศจีน

ชาวตะวันตกได้นำเอาศาสนาคริสต์เข้าไปเผยแพร่งานในจีนมายาวนาน นีสโตเรียน (Nestorian) เป็นศาสนาคริสต์นิกายแรกที่เข้ามายังประเทศจีน สันนิษฐานว่ามาจากซีเรียแล้วข้ามเอเชียกลางมายังจีน แต่ไม่แน่ชัดว่าเข้ามาในยุคไหน แต่หลักฐานบันทึกเอาไว้ว่าในปี ค.ศ. 671 มีชุมชนคริสเตียน นีสโตเรียนที่เมืองซีอานแล้ว (Latourette 1929: 52, อ้างใน Fried 1987: 96) นอกจากนั้นยังมีหลักฐานเป็นข้อความที่แท่นหินในเมืองซีอานบันทึกถึงกิจกรรมการเผยแพร่งานศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีในเมืองนี้ด้วย (<http://www.christiansinchina.com/2010/05/31/history-of-christianity-in-china-2>) ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1514 ถึง 1515 เป็นปีแรกที่เรือของสเปนและโปรตุเกสเดินทางเข้าถึงประเทศจีน แต่การเดินทางของชาวยุโรปเข้าจีนในยุคนั้นเป็นความสนใจเรื่องการค้ามากกว่าการเผยแพร่งานศาสนา ส่วนมิชชันนารีชาวยุโรปนั้นมีหลักฐานระบุเอาไว้ว่า John แห่ง Montecorvino เป็นมิชชันนารีคาทอลิกคนแรกที่เดินทางถึงประเทศจีนโดยทางเรือ จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงกลาง

ศตวรรษที่ 16 มิชชันนารีนิกายคาทอลิกจึงสนใจเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในจีนมากขึ้น มิชชันนารีชาวอิตาลีเียนสองคนคือ Michele Ruggieri และ Matthew Ricci เริ่มเข้ามาอยู่ในมาเก๊าเพื่อเรียนภาษาและวัฒนธรรมจีน จนถึงปี ค.ศ. 1600 Matthew Ricci จึงได้รับอนุญาตให้เข้าเผยแผ่ศาสนาที่เมืองฉงชิ่ง การเผยแผ่ศาสนาของเขาทำให้ชาวจีนกว่าสองพันคนเปลี่ยนมารับเชื่อพระเจ้า (Neill 1964 อ้างใน Kue 2000: 17) ส่วนมิชชันนารีสังกัดนิกายโปรเตสแตนต์คนแรกที่เดินทางเข้าถึงประเทศจีนคือ Robert Morrison มิชชันนารีชาวอังกฤษที่เข้ามาถึงเมืองกวางตุ้งในเดือนกันยายน ค.ศ. 1807 เริ่มต้นด้วยการเรียนภาษาจีน จนได้รับการจ้างให้เป็นล่ามของบริษัทอีสต์อินเดียคอมพานี อย่างไรก็ตาม เขาได้แปลพระคัมภีร์ใหม่เป็นภาษาจีนเสร็จเมื่อปี ค.ศ. 1813 และพระคัมภีร์เดิมในปี ค.ศ. 1819 ผลสำเร็จของการเผยแผ่ศาสนาโดยมิชชันนารีนิกายต่างๆ ดังกล่าวทำให้จำนวนคริสเตียนในประเทศจีนเริ่มเพิ่มมากขึ้น โดยประมาณว่ามีหนึ่งล้านคนในปี ค.ศ. 1664 (Latourette 1929: 52, อ้างใน Fried 1987: 98) James Hudson Taylor ชาวอังกฤษได้เดินทางถึงเมืองเซี่ยงไฮ้ เมื่อปี ค.ศ. 1854 ตั้งคณะเผยแผ่ศาสนา 'ไชน่าอินแลนด์มิชชัน (China Inland Mission หรือ CIM) ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1865 เพื่อทำการเผยแผ่ศาสนาเข้าไปในประเทศจีนอย่างเป็นจริงเป็นจัง ผลของการทำงานดังกล่าวทำให้เมื่อเข้าสู่ปี ค.ศ. 1895 คณะของเขามีมิชชันนารีทำงานเผยแผ่ศาสนาในประเทศจีนมากถึง 641 คน กับมีผู้ช่วยชาวจีน 462 คน และมีสถานเผยแผ่ศาสนามากถึง 260 สถานในประเทศจีน (Kue 2000) นอกจากนั้นยังมีมิชชันนารีคณะอื่นๆ เข้าเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในจีนในระยะต่อมาด้วย

อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศจีนโดยมิชชันนารีชาวตะวันตกก็ว่าจะราบรื่นเสมอไป อย่างน้อยสี่สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศจีนที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยได้กลายเป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีชาวตะวันตก เหตุการณ์แรกคือสงครามฝิ่นทั้ง

สองครั้ง (ปี ค.ศ. 1839-42 และ 1856-60) ที่จีนขัดขวางไม่ให้เจ้าอาณานิคมอังกฤษนำฝิ่นเข้ามาขายในประเทศ ทำให้มิชชันนารีซึ่งแยกไม่ออกจากเจ้าหน้าที่ของบริษัทอาณานิคม ถูกจีนมองว่าเป็นพวกเดียวกัน กระนั้นก็ตาม ผลจากการที่จีนแพ้สงครามฝิ่น ทำให้ต้องยอมให้เจ้าอาณานิคมนำฝิ่นเข้าประเทศ การทำงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีจึงสะดวกขึ้นด้วย

เหตุการณ์ที่สองคือกบฏนักมวย (Boxer Rebellion) ในปี ค.ศ. 1898 ถึง 1901 เกิดจากการที่ชาวจีนลุกขึ้นต่อต้านอิทธิพลการเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของตะวันตก กับทั้งอิทธิพลด้านการค้าจากประเทศในยุโรป อเมริกา และการแพ้สงครามแก่ญี่ปุ่น ด้วยการฝึกนักมวยกังฟูต่อสู้กับชาวต่างชาติ ชนวนเริ่มจากการณินำที่ดินของวัดไปสร้างโบสถ์โรมันคาทอลิก ฝ่ายมิชชันนารีอ้างว่าที่ดินเป็นของตนตั้งแต่สมัยจักรพรรดิถังซีแล้วแต่ได้ถูกทิ้งร้างไปนาน ชาวบ้านในท้องถิ่นรู้สึกว่าการก่อสร้างโบสถ์ในวัดแทนที่ จึงเกิดจลาจลโดยชาวบ้านได้จับมิชชันนารีเป็นตัวประกันและทำลายโบสถ์นั้นเสีย เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1900 กบฏนักมวยได้ต่อสู้กับกองกำลังนานาชาติในเมืองเทียนจินและกรุงปักกิ่ง ทางสถานทูตสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ สหรัฐอเมริกา รัสเซีย และญี่ปุ่น ที่อยู่ในกรุงปักกิ่ง ได้นำกำลังมาปิดล้อมพระราชวังต้องห้าม การกระทำดังกล่าวทำให้กบฏนักมวยสังหารบาทหลวงชาวเยอรมันชื่อ Klemens Freiherr von Ketteler ในวันที่ 20 มีนาคม 1900 พระนางซูสีไทเฮาประกาศสงครามกับชาวต่างชาติในวันที่ 21 มีนาคม 1900 เพื่อเป็นการต่อต้านอำนาจของชาวต่างชาติ เมื่อกบฏนักมวยบุกเข้าไปในกรุงปักกิ่งได้สังหารชาวจีนที่เป็นคริสเตียนกว่าหนึ่งหมื่นคนและจับกุมชาวต่างชาติไปเป็นเชลยจำนวนมาก แต่ต่อมาเชลยทั้งหมดก็ถูกปล่อยตัวโดยกองกำลังนานาชาติในที่สุด ผลของความขัดแย้ง แม้ฝ่ายต่างชาติจะได้รับชัยชนะ แต่ความขุ่นข้องหมองใจของชาวจีนได้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ไม่สู้ดีนักในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีชาวตะวันตก

เหตุการณ์ที่สามคือการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) โดยการนำของประธานเหมา เจ๋อตุง เป็นผลให้มีชนนารีชาวตะวันตกทั้งหมดต้องเดินทางออกนอกประเทศ สถานศึกษา โรงพยาบาล กับสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าถูกยึดและดำเนินการโดยรัฐบาลจีนแทน ส่วนโบสถ์ต่างๆ ที่มีอยู่นั้นอนุญาตให้สามารถดำเนินการได้ภายใต้คำแนะนำและการควบคุมดูแลของสำนักกิจการศาสนา (Religious Affairs Bureau) และกรมแนวร่วมส่วนหน้าของพรรคคอมมิวนิสต์ (the Communist Party's United Front Department) ส่วนการบริหารจัดการโบสถ์นั้นอยู่ภายใต้นโยบายโบสถ์สามพึ่งพาตัวเอง (“three-self” churches) คือ ปกครองด้วยตนเอง สนับสนุนงบประมาณด้วยตนเอง และเผยแพร่ศาสนาด้วยตนเอง เช่นเดียวกับศาสนาอื่นๆ ในประเทศจีน

เหตุการณ์สุดท้ายคือการปฏิวัติวัฒนธรรม ในช่วง ค.ศ. 1966-1976 การปฏิวัติมีจุดมุ่งหมายเพื่อ โค่นล้มพวงลัทธิทุนนิยม และวิพากษ์ศิลปวัฒนธรรมที่แบ่งแยกชนชั้น โดยการปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปศิลปวัฒนธรรม และปฏิรูปทุกอย่างที่ขัดกับแนวทางของลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังนั้น ศาสนาและลัทธิความเชื่อของกลุ่มคนต่างๆ ในประเทศจึงถูกทำลายและห้ามไม่ให้นับถือ แม้ว่าศาสนสถานของศาสนาคริสต์จะได้รับความเสียหายจากปฏิบัติการของนโยบายแต่โบสถ์ส่วนใหญ่ก็ยังคงมีอยู่ และได้รับการสานต่องานโดยชาวจีนคริสเตียน (Weilander 2013 และ Lim 2013)

การที่ศาสนาคริสต์ถูกมอง (ทั้งโดยคนจีนและคนตะวันตก) ว่าเป็นศาสนาของชาวต่างชาติที่พยายามรุกเข้ามาในประเทศจีน จนกระทั่งปัจจุบันการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศจีนยังเป็นสิ่งที่ถูกควบคุมค่อนข้างเข้มงวดจากรัฐบาล ดังนั้น การนมัสการที่บ้านหรือเข้าโบสถ์บ้าน (house

churches)⁷ ซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับโบสถ์อย่างเป็นทางการที่มีอยู่แล้ว ตั้งแต่ช่วงก่อน ค.ศ. 1949 จึงเป็นที่นิยมกระทำกันในหมู่คนคริสเตียน การแอบนมัสการร่วมกันที่โบสถ์บ้านดังกล่าวจึงได้รับการกล่าวหาว่าเป็นเพียงงานเลี้ยงที่ไม่มีพระเจ้า (atheistic party) ด้วยเพราะรัฐมองว่าศาสนาเป็นยาเสพติดสำหรับผู้คนกับทั้งเป็นกลไกที่มีศักยภาพของต่างชาติในการแทรกแซงกิจการภายในของจีน กระนั้นก็ตาม นักวิชาการที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลจีนกับศาสนาคริสต์ก็ไม่ได้มองว่าทั้งสองอย่างเป็นคู่ขัดแย้งหรือคู่ตรงข้ามกันกับทั้งไม่ได้มีลักษณะของการครอบงำซึ่งกันและกันอย่างสุดโต่ง หากแต่มีการสนทนา (conversation) กันและกันอยู่ตลอดเวลา เพราะรัฐบาลเองก็เห็นว่าการเกิดขึ้นและขยายตัวของคริสเตียนในชนบทนั้นไม่ได้เป็นผลมาจากการทำงานเผยแพร่ศาสนาของคนจากภายนอก แต่เป็นผลสำเร็จของผู้สอนศาสนาชาวจีนเอง ที่มากกว่านั้นคือตั้งแต่ยุคการปฏิรูปของโปรเตสแตนต์ในจีนที่ได้ก่อให้เกิดความสำเร็จของนโยบายสามพึ่งพาตนเองในการพัฒนาการสร้างผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนศาสตร์ ได้ก่อให้เกิดการยอมรับและเคารพจากผู้นำรัฐบาล กระนั้นก็ตาม ในระดับปฏิบัตินั้นยังมีการนมัสการร่วมกันที่โบสถ์บ้านเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นจึงเป็นการยากที่จะรู้ตัวเลขที่แน่นอนของจำนวนคริสเตียนในประเทศจีน แต่ Yang (2012, อ้างใน Weiland 2013: 3) ประมาณว่าอย่างน้อยมี 32 ล้านคนที่เป็นคริสเตียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนิกายคาทอลิก

ประเทศเวียดนาม

บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมส่งผลต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในเวียดนาม ในประวัติศาสตร์เวียดนาม ความสัมพันธ์ที่มีกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์อาจแบ่งออกได้เป็นสามบริบทด้วยกัน กล่าวคือ บริบทแรก

⁷ การนมัสการที่บ้าน (house churches) คือการที่คริสเตียนในประเทศจีนต้องแอบนัดหมายกันพบปะตามบ้านของผู้นำหรือสมาชิกในท้องถิ่น ในการนมัสการประจำสัปดาห์หรือการทำกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์ เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เจ้าหน้าที่รัฐรู้เห็นและจับกุม

เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมิชชันนารีชาวยุโรปกับรัฐและชาวเวียดนามในยุคอาณานิคม เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสและโปรตุเกสนำเอาศาสนาคริสต์เข้ามาเผยแพร่ในเวียดนามตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ระหว่างปี ค.ศ. 1533 ถึง 1614 มิชชันนารีชาวตะวันตกเป็นคณโปรตุเกสและสเปนที่เดินทางมากับเรือที่มาทำการค้า แต่ด้วยอุปสรรคทางด้านภาษาจึงไม่สามารถเผยแพร่ศาสนาได้ดีนัก ระหว่างปี ค.ศ. 1615–1665 มิชชันนารีชาวโปรตุเกสที่ตั้งฐานการทำงานอยู่ที่นี่มาเก้าจึงเดินทางเข้ามาเวียดนาม และคนสำคัญคือ Alexander de Rhodes ที่ได้พัฒนาระบบตัวเขียนที่เป็นตัวโรมันซึ่งเป็นที่นิยมใช้อยู่ในเวียดนาม ปัจจุบัน ระบบตัวเขียนนี้มีประสิทธิภาพอย่างมากต่อการทำงานเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารี

ในช่วงต้นเป็นการเผยแพร่ในสังคมพื้นราบทางภาคใต้เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม เมื่อเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสเข้ามามีบทบาทในเวียดนามตอนเหนือมากขึ้น มิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิกของฝรั่งเศสก็ได้เข้ามามีส่วนในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในดินแดนตอนกิน (Tonkin) หรือตั้งถิ่นฐานมากขึ้นด้วย โดยสมาคมมิชชันนารีแห่งปารีส หรือ *Société des Missions Étrangères de Paris* (MEP) ได้รับสิทธิให้ทำการเผยแพร่ศาสนาในพื้นที่สองในสามของตังเกี๋ย ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่ทำงานของมิชชันนารีชาวสเปน (Michaud 2004b) ทั้งนี้ ประเมินการว่าในปี ค.ศ. 1850 มีผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในเวียดนามมากถึง 500,000 คน และมีบาทหลวงทั่วทั้งประเทศ 227 คน (Tam 2011) จนถึงช่วงกลางทศวรรษ 1890 มิชชันนารีชาวฝรั่งเศสจึงแบ่งเขตการทำงานทางภาคเหนือออกเป็นสองพื้นที่ คือพื้นที่ตังเกี๋ยตอนบน (Upper-Tonkin) ซึ่งเป็นเขตที่ติดต่อกับลาวและจีน กับพื้นที่ตังเกี๋ยชายฝั่ง (Tonkin Maritime) ที่ดูแลในพื้นราบเป็นหลัก (Michaud 2004b) ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา มิชชันนารีจึงเข้าถึงชุมชนของชาวไท ชาวเยิ่น และชาวม้งในเขตภูเขาสูงทางภาคเหนือ โดยเฉพาะที่เมืองซาปาในจังหวัดเลากาย ที่เป็นสำนักงานสำคัญแห่งหนึ่งของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส ที่จังหวัดเลากายนี้

บาทหลวงซาวินา (Francois Maria Savina) ได้ใช้เวลายาวนานถึงเกือบสองทศวรรษในการศึกษาภาษา สังคม และความเชื่อของชาวม้ง แล้วเขียนหนังสือเรื่อง *Histoire Des Miao* ที่โน้มน้าวใจไปทางศาสนาคริสต์มากกว่าความเป็นจริง อย่างไรก็ตาม ในที่สุดมี 30 คนที่นั่นเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ทั้งหมดเป็นชาวม้ง (Tam 2011) ส่วนในภาคเหนือโดยรวมนั้น มีรายงานว่าในปี ค.ศ. 1912 มีชาวคาทอลิกมากถึง 28,350 คน มีสังฆราช 1 ท่าน และมีมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสทั้งหมด 26 คน ปี ค.ศ. 1920 มีมิชชันนารีจำนวน 50 คน ในจำนวนนี้เป็นชาวฝรั่งเศส 24 คน และชาวเวียดนาม 26 คน

ย่างเข้าสู่ช่วงต้นทศวรรษ 1930 จำนวนมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสที่ทำงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในดั่งเกียเริ่มลดน้อย ยิ่งเข้าสู่ช่วงปลายทศวรรษ 1930 ยิ่งหายาก ด้วยเพราะเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1939 ความเคลื่อนไหวต่อต้านระบอบอาณานิคมฝรั่งเศสเริ่มมีมากขึ้นในหมู่ชาวเวียดนาม การที่กองทัพญี่ปุ่นบุกเวียดนามในเดือนมีนาคม 1945 และการประกาศอิสรภาพของเวียดนามจากการครอบครองโดยเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส ด้วยการรบนะกองทัพอังกฤษที่เดียนเบียนฟูในเดือนกันยายนปีเดียวกัน จนนำมาสู่การทำข้อตกลงกันที่กรุงเจนีวาเมื่อเดือนกรกฎาคม ปี 1954 อันนำมาสู่การได้อิสรภาพของสาธารณรัฐเวียดนามในที่สุด (Michaud 2004a) งานเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสในภาคเหนือของเวียดนามจึงเป็นอันยุติลง แม้มิชชันนารีชาวฝรั่งเศสจะถอนตัวออกไปพร้อมกับระบอบอาณานิคม แต่คนท้องถิ่นที่ได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์นั้นยังคงอยู่ในเวียดนามต่อไป

บริบทที่สอง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลเวียดนามกับสหรัฐอเมริกาและสำนักวาติกัน ในยุคสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน Phan (2014) ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีมิชชันนารีของเวียดนามต่อฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1954 กับการที่ในระยะต่อมาคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือสามารถเอาชนะสงครามอเมริกาแล้วรวมเวียดนามได้เข้าเป็นประเทศเดียวกันในปี ค.ศ. 1975 นั้น ในด้านหนึ่งทำให้

ชาวเวียดนามคริสเตียนในภาคใต้จำนวนมากต้องลี้ภัยสงครามออกไปอยู่ต่างประเทศ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับเป็นโอกาสที่องค์กรคริสเตียนในเวียดนามใต้และเหนือได้รวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวภายหลังจากที่ถูกแบ่งแยกโดยการเมืองมายาวนานกว่า 20 ปี

ในระดับนโยบายนั้น หลังปี ค.ศ. 1954 พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามยอมรับในเสรีภาพของการนับถือศาสนา จะเห็นได้จากการที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์และนายกรัฐมนตรีฟาม วัน ดง ลงนามในพระราชบัญญัติ 234 SL เมื่อปี ค.ศ. 1955 ที่มีบทบัญญัติให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจในศาสนสถานได้ อนุญาตให้มีสถาบันสร้างผู้นำศาสนา การดำเนินกิจการโรงเรียนขององค์กรศาสนา การถือครองที่ดินขององค์กรศาสนา ห้ามไม่ให้เจ้าหน้าที่รัฐก่อกวนต่อการทำกิจกรรมทางศาสนา ฯลฯ แต่หลังปี ค.ศ. 1975 เป็นต้นมา พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามรับเอานโยบายมาร์กซิสต์มาใช้ในการนับถือศาสนาในประเทศ เป้าหมายคือการทำลายศาสนา โดยเฉพาะศาสนาคริสต์ในสายตาของพรรคคอมมิวนิสต์แล้ว ศาสนาเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้คนแยกตัวตัวเองออกไปจากพรรค กับเป็นเครื่องมือของการทำลายพรรคและรัฐด้วยระบอบทุนนิยมอาณานิคมและจักรวรรดินิยมที่มาจากตะวันตก จึงเกิดสามยุทธศาสตร์ของพรรคในการทำลายโบสถ์คาทอลิกเวียดนาม คือการกำจัดผู้นำ การรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง และการขัดขวางกิจกรรมต่างๆ ของคริสเตียน (Phan 2014: 6) ส่งผลให้คริสเตียนเป็นจำนวนมากในภาคเหนือของเวียดนามได้อพยพลงไปยังภาคใต้ ด้วยเพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐในภาคใต้มีความเข้าใจและไม่เข้มงวดกับคริสเตียนมากเท่าทางภาคเหนือ

อย่างไรก็ตาม ในระยะต่อมาความเข้มงวดของรัฐบาลต่อคริสเตียนในประเทศเวียดนามได้ผ่อนคลายลงไปมาก ในด้านหนึ่งนั้นเกิดขึ้นภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลเวียดนามกับสำนักวาติกัน และกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษ 1990 ถึงทศวรรษ 2000 โดยเฉพาะเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2000 ที่อดีตประธานาธิบดีบิล คลินตัน ได้เดินทางเยือน

ประเทศเวียดนาม ขณะที่อีกด้านหนึ่ง เกิดจากการปรับตัวขององค์กรคริสเตียน โดยเฉพาะนิกายคาทอลิกในเวียดนามใต้ ปี ค.ศ. 2001 รัฐบาลได้ปรับปรุงมาตรา 70 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเวียดนาม ฉบับปี ค.ศ. 1992 โดยมีใจความว่า ประชาชนทุกคนมีสิทธิกับเสรีภาพในความเชื่อและศาสนา และอาจปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามหลักศาสนาใดๆ ก็ได้ ทุกศาสนามีความเท่าเทียมกัน ก่อนกฎหมาย พื้นที่สาธารณะต่างๆ ของการทำพิธีกรรมทางศาสนาได้รับการปกป้องโดยกฎหมาย ปี ค.ศ. 2005 รัฐบาลเวียดนามออกพระราชบัญญัติการให้แนวทางของรัฐต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา (Decree of the Government Guiding the Implementation of the Ordinance on Belief and Religion) ให้มีการขึ้นทะเบียนเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับศาสนา องค์กรศาสนา และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ส่งผลให้กิจกรรมหรือองค์กรที่ไม่ได้จดทะเบียนไม่สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างเป็นทางการ ต่อมาคือในปี ค.ศ. 2007 คณะกรรมการกิจการศาสนา (Committee for Religious Affairs) ให้การรับรองหกศาสนาหลักอย่างเป็นทางการของประเทศคือ ศาสนาพุทธ คาทอลิก โปรเตสแตนต์ อิสลาม เขาต่าย และศาสนาพุทธหัวเหา (Phan 2014: 12)

บริบทสุดท้าย คือการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของเวียดนาม นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจใหม่ (Doi Moi) ของประเทศเวียดนามที่เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 เป็นต้นมา นอกจากจะเปิดกว้างเกี่ยวกับเสรีภาพทางเศรษฐกิจแล้วยังนำมาซึ่งการมีเสรีภาพที่มากขึ้นในด้านศาสนาของประชาชนภายในประเทศด้วย นอกจากนั้นแล้วการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ รวมถึงการเปิดประเทศให้นักธุรกิจชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนทางเศรษฐกิจ การเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่ได้รับการสนับสนุนให้เข้าไปในชุมชนชนบทและชาติพันธุ์ ทำให้มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนเข้าและออกประเทศ แน่นอนว่าผู้คนเหล่านั้นเป็นคนที่มาจากหลากหลายศาสนาและความเชื่อ จึงเป็นการยากต่อรัฐบาลในการควบคุมการขยายตัวของศาสนาคริสต์ในยุคปัจจุบัน

ประเทศลาว

เช่นเดียวกับประเทศจีนและเวียดนาม ภายหลังจากที่ประเทศลาวได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1975 เป็นต้นมา รัฐบาลก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการนับถือศาสนา ซึ่งไม่เว้นแม้แต่ศาสนาพุทธที่ฝังรากลึกในสังคมลาวมายาวนาน แต่ในทางตรงกันข้าม รัฐบาลกลับควบคุมการเผยแพร่ศาสนา โดยเฉพาะศาสนาคริสต์ที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบอบอาณานิคมจากตะวันตกที่เคยมีบทบาทในการกดขี่และทำลายประเทศลาวตั้งแต่ยุคอาณานิคมฝรั่งเศสมาจนถึงยุคสงครามเย็นหรือสงครามอเมริกา อย่างไรก็ตาม มีคริสเตียนอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้หนีออกไปนอกประเทศลาวภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง นอกจากนั้นแล้วในระยะต่อมายังมีคนลาวที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์มากขึ้นด้วย เพราะความสัมพันธ์ระหว่างคริสเตียนภายในประเทศกับภายนอกประเทศยังคงมีอยู่ และยังมีความแน่นแฟ้นมากขึ้นในยุคการเปิดประเทศช่วงต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา

ย้อนกลับไปในยุคล่าอาณานิคม มิชชันนารีชาวยุโรป นิกายโรมันคาทอลิก เริ่มเข้าเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศลาวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1642 ส่วนมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์ เริ่มเข้าสู่ประเทศลาวช่วงทศวรรษ 1880 โดยมีคณะหลักคือ คณะเพรสไบทีเรียน (the Presbyterians) คณะสวิส (the Swiss Mission) คณะคริสเตียนและมิชชันนารีอะไลแอนด์ (the Christian and Missionary Alliance หรือ C&MA) และกลุ่มโอ เอ็ม เอฟ (the Overseas Missionary Fellowship หรือ OMF) ในยุคปลายทศวรรษ 1950 มีการจัดตั้งเป็นสภาคริสตจักรชาวประเสริฐประเทศลาว (Lao Evangelical Church หรือ LEC) และภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 1975 ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นศูนย์รวมคริสตจักรชาวประเสริฐ (Kue 2000 และสัมภาษณ์ท้าว 2555)

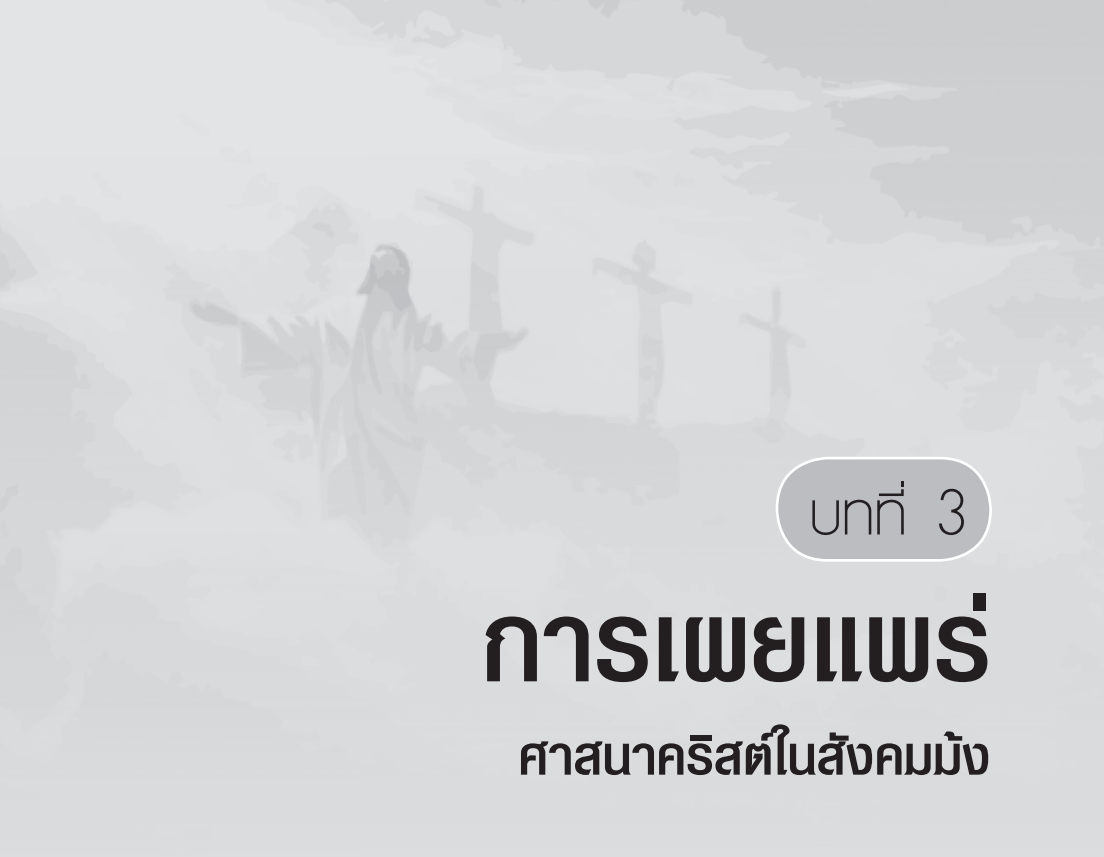
ในระดับนโยบาย รัฐธรรมนูญของประเทศลาวได้ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่คนในชาติ แต่เมื่อปี ค.ศ. 2002 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติทางศาสนา (พระราชบัญญัติ 92) ที่มีเนื้อหาเป็นการสร้างเครื่องมือที่หลากหลายแก่รัฐบาลในการควบคุมและแทรกแซงกิจการทางศาสนา แม้พระราชบัญญัติ 92 จะยอมรับการปฏิบัติทางศาสนาที่ก่อนหน้านี้ถือว่าเป็นการผิดกฎหมาย อย่างเช่น การโฆษณาชวนเชื่อทางศาสนาในที่สาธารณะ การตีพิมพ์และเผยแพร่เอกสารด้านศาสนา การเป็นเจ้าของและสร้างสถานที่สำหรับทำพิธีทางความเชื่อ และการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มศาสนานอกประเทศ แต่กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้จะสามารถทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเท่านั้น ที่มากไปกว่านั้นคือ พระราชบัญญัตินี้มีการห้ามกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการสร้าง “ความแตกแยกทางสังคม” (social division) หรือ “ความไร้ระเบียบ” (chaos) ที่มีส่วนในการตอกย้ำรหัสอาชญากรรมในอดีตของลาว อันนำมาสู่การจับกุมและกักขังหน่วงเหนี่ยวชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยคริสเตียนโดยไม่มีเหตุผล โดยหน่วยงานหลักที่ดูแลกิจกรรมด้านศาสนาคือศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติ (the Laos Front for National Construction หรือ LFNC) ซึ่งดูแลกิจการด้านชนชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศลาวด้วย

ตามพระราชบัญญัติ 92 นั้น ทุกกลุ่มศาสนาต้องขึ้นทะเบียนต่อศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติดังกล่าว จนถึงปัจจุบันมีเพียงห้าศาสนาหลักที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากรัฐบาล นั่นคือศาสนาพุทธ กลุ่มบาไฮ คาทอลิก อิสลาม และโปรเตสแตนต์ ในส่วนของศาสนาพุทธนั้นรัฐบาลให้การสนับสนุนทั้งด้วยการจัดสรรงบประมาณให้ทำกิจกรรมและไม่เข้มงวดกวดขัน ขณะที่กลุ่มศาสนาอื่นๆ นั้นก็ได้รับความเป็นอิสระในการทำกิจกรรมทางศาสนา แต่ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนในเมือง เช่น การขอคืนสิทธิในการเป็นเจ้าของที่ดินและโบสถ์ที่เคยถูกรัฐบาลยึดไป หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี

ค.ศ. 1975 การอนุญาตให้สร้างโบสถ์ใหม่บางแห่ง การนมัสการปกติในโบสถ์ การเข้มงวดต่อการเดินทางออกนอกพื้นที่ของผู้นำทางศาสนา การสถาปนาบาทหลวงใหม่ในเวียงจันทน์ การอนุญาตให้คณะบาทหลวงคาทอลิกจากประเทศไทยเดินทางเข้าประเทศลาว ฯลฯ แต่ในหลายกิจกรรม โดยเฉพาะในเขตชนบทและในชุมชนชาติพันธุ์ การทำกิจกรรมทางศาสนาของคริสเตียนนิกายต่างๆ มักจะได้รับการควบคุมที่เข้มงวดจากเจ้าหน้าที่รัฐ เพราะเจ้าหน้าที่รัฐในบางพื้นที่ยังมองการขยายตัวของศาสนาคริสต์ในหมู่ชนชาติส่วนน้อยว่าเป็น “การนำเข้าของอเมริกัน” (American import) ที่อาจก่อให้เกิดภัยคุกคามที่มีศักยภาพต่อระบอบการเมืองคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางกลุ่มชนชาติ อย่างกลุ่มชาวม้ง ที่ส่วนหนึ่งได้จับอาวุธต่อต้านการปกครองของรัฐบาลลาวมายาวนาน การนมัสการของคริสเตียนในท้องถิ่นชนบทจึงไม่สามารถทำได้อย่างเปิดเผย แต่จะเป็นลักษณะของการแอบนมัสการในบ้าน (house churches) แทน จากรายงานของ United States Commission on International Religious Freedom พบว่ายังมีการเข้มงวดและไม่อนุญาตให้สร้างโบสถ์ในหลายท้องถิ่น บางแห่งมีการจับกุมและห้ามการนมัสการบังคับให้ยกเลิกการนับถือศาสนาคริสต์ รวมทั้งห้ามการทำพิธีกรรมทางศาสนาอื่นๆ เช่น การจัดงานศพแบบคริสเตียน (<http://www.refworld.org/docid/4a4f272cc.html>, 2014)

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้คนในประเทศจีน เวียดนาม และลาว ส่วนหนึ่งได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์อันมีรากเหง้ามาจากตะวันตกตั้งแต่นยุคอาณานิคม แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองเข้าสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ในจีนเมื่อปี ค.ศ. 1949 กับในเวียดนามช่วงปี ค.ศ. 1954 ถึง 1975 และในลาวเมื่อปี ค.ศ. 1975 ทำให้มิชชันนารีชาวตะวันตกได้เดินทางออกนอกประเทศทั้งหมด นโยบายและปฏิบัติการของรัฐบาลทั้งสามประเทศเน้นการเข้มงวดกวดขันต่อการทำกิจกรรมทางศาสนาของคริสเตียนในประเทศ

โดยเฉพาะในหมู่ชนชาติพันธุ์ส่วนน้อยอย่างชาวม้ง กระนั้นก็ตาม ความตึงเครียดทางด้านศาสนาระหว่างรัฐบาลกับคริสเตียนในแต่ละประเทศก็ได้ลดน้อยลงไป ด้วยเพราะต้นเหตุหรือบริบทสามประการด้วยกัน กล่าวคือ ประการแรก องค์การคริสเตียนในประเทศดังกล่าวได้ปรับตัวและต่อรองกับอำนาจรัฐจนได้รับการยอมรับในระดับหนึ่ง ประการที่สอง ภายหลังจากที่ทั้งสามประเทศได้ปรับเปลี่ยนนโยบายเสรีทางเศรษฐกิจด้วยการเปิดประเทศสู่โลกภายนอกมากขึ้น ตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1980 ต่อต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ได้ส่งผลต่อการมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาคริสต์ของคนในสามประเทศดังกล่าวมากขึ้นด้วย และประการสุดท้ายคือ การที่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคริสเตียนภายในประเทศกับมิชชันนารีภายนอกประเทศมีความแน่นแฟ้นมากขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยการใช้กลไกในการติดต่อสื่อสารต่างๆ ที่ก้าวข้ามพรมแดนและอำนาจของรัฐบาล ทั้งหมดนี้จึงส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนคริสเตียนในประเทศทั้งสาม ตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา โดยบริบทดังกล่าวก็ได้ส่งผลต่อการลดความตึงเครียดระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับม้งคริสเตียนได้ในระดับหนึ่ง กับทั้งยังส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนม้งคริสเตียนในประเทศทั้งสามด้วย



บทที่ 3

การเผยแพร่

ศาสนาคริสต์ในสังคมม้ง

-
- ม้งในประเทศจีน
 - ม้งในประเทศเวียดนาม
 - ม้งในประเทศพม่า
 - ม้งในประเทศลาว
 - ม้งในประเทศไทย

3

บทนี้นำเสนอพัฒนาการของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมม้ง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ข้ามชาติในบริเวณตอนบนของเอเชียอาคเนย์ ที่ถูกเส้นแบ่งพรมแดนรัฐชาติสมัยใหม่ทำให้กลายเป็นพลเมืองของประเทศจีน เวียดนาม ลาว พม่า และไทย ย้อนกลับไปในยุคล่าอาณานิคมโดยชาวยุโรป ภายหลังจากที่มิชชันนารีศาสนาคริสต์ที่เป็นชาวยุโรปและอเมริกาเริ่มเข้าเผยแพร่ศาสนาแก่คนในพื้นที่ราบแล้ว ในระยะต่อมาจึงเริ่มเข้าถึงสังคมม้งในประเทศจีนที่มณฑลกุ้ยโจวและยูนนาน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1877 (พ.ศ. 2420) เป็นต้นมา ถัดจากนั้นจึงเข้าเผยแพร่ศาสนาคริสต์แก่ชาวม้งในภาคเหนือของประเทศเวียดนามกับประเทศลาว ไทยและพม่า ตามลำดับ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทก่อนหน้านี้นี้ ทั้งนี้ จุดเปลี่ยนสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ในสังคมม้งในปัจจุบันคือภายหลังปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา อันเนื่องมาจากฝ่ายปะเทดลาวหรือฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้เข้าปกครองประเทศลาวในช่วงสงครามเย็น มังคริสเตียนในประเทศลาวกลายเป็นส่วนหนึ่งของผู้ลี้ภัยสงครามเข้าสู่ประเทศไทย แล้วได้รับการช่วยเหลือให้ไปตั้งรกรากที่สหรัฐอเมริกา ในระยะต่อมามิชชันนารีชาวม้งเหล่านั้นได้กลับเข้ามาเผยแพร่ศาสนาแก่คนม้งด้วยตนเองในเอเชียอาคเนย์ตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ประการสำคัญคือ ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวตะวันตกหรือโดยมิชชันนารีชาวม้งด้วยตนเอง ล้วนแล้วแต่มีนัยของการนำเอาความศรัทธาที่ลึกซึ้งกว่าของศาสนาคริสต์มาให้ชาวม้งที่ยังคงนับถือบรรพบุรุษ ซึ่งในทัศนะของคริสเตียนแล้วพวกเขายังเป็นคนที่มีความเชื่อแบบล้าหลัง อยู่ในโลกของความมืดหรือจมปลักอยู่ในโลกของชาตान

ม้งในประเทศจีน

ชาวม้งในประเทศจีนถูกรัฐบาลจัดให้อยู่ภายใต้ชนชาติเหมียว ซึ่งเป็นหนึ่งใน 56 ชนชาติของประเทศจีน ชนชาติเหมียว (Miao Zu) ประกอบด้วยกลุ่มย่อยที่เรียกตัวเองว่าม้ง ฮเมา อำเมา ก้าเห่น่า และเกอซ่ง ปัจจุบันมีประชากรเหมียวทั้งหมด 9,426,007 คน อาศัยอยู่หนาแน่นในเขตติดต่อกันระหว่างมณฑลกุ้ยโจว หูหนาน และยูนนาน นอกนั้นกระจายอยู่ในมณฑลฉงชิ่ง กวางสี ไห่หนาน และอื่นๆ ทั้งนี้ กลุ่มที่เรียกตัวเองว่าม้งนั้นอาศัยอยู่ในมณฑลยูนนาน โดยเฉพาะบริเวณชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเวียดนาม (Zhang Xiao 2015)

มิชชันนารีชาวตะวันตกเริ่มเผยแพร่งานศาสนาคริสต์แก่ชาวเหมียวหรือม้งในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีนในช่วงกลางถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยที่มณฑลเสฉวน กุ้ยโจว และยูนนาน มิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิกเริ่มเข้าไปเผยแพร่งานศาสนาคริสต์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1750 และมิชชันนารีคณะ Paris Society of Foreign Missions (MEP) เริ่มเข้าตั้งสถานีเผยแพร่งานศาสนาในเมืองเซาตง (Zhaotong) ในมณฑลยูนนานที่อยู่ติดกับเขตมณฑลกุ้ยโจว อันเป็นเมืองใหญ่แห่งหนึ่งที่มีชาวเหมียวอาศัยอยู่ เมื่อปี ค.ศ. 1780 ขณะที่มิชชันนารีสายโปรเตสแตนต์ คณะ China Inland Mission (CIM) สองคน ชื่อ C. H. Judd และ J. F. Broumton เดินทางจากมณฑลฮูหนานถึงเมืองกุ้ยหยาง (เมืองหลวงของมณฑลกุ้ยโจว) ในปี ค.ศ. 1877 แล้วเริ่มตั้งสำนักงานเผยแพร่งานศาสนา แต่ส่วนใหญ่จะทำงานกับคนอื่นในเมือง เป้าหมายในการเผยแพร่งานศาสนาของ CIM คือการสอนเรื่องราวของพระเยซูคริสต์แก่ “ผู้คนที่ทุกข์ยาก” (suffering peoples) (Tapp 2009) ในปี ค.ศ. 1896 มิชชันนารีชื่อ Samuel Clarke และคนอื่นๆ จึงเข้าถึงกลุ่มชาวเหมียวที่เมืองกุ้ยหยางและได้รับอนุญาตให้ตั้งสถานีเผยแพร่งานศาสนาที่นั่น และในปีเดียวกันนั้นเองได้เดินทางไปเขตไคลี่ ซึ่งครอบคลุม Webbs ตั้งสถานทำงานที่นั่นอยู่แล้ว จากความ

ช่วยเหลือของฟาน เสี่ยวฉาน (Pan Xiushan) ชาวเหมียวคนแรกที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ Clarke จึงได้ตั้งสถานีเผยแพร่ศาสนาคริสต์ขึ้นที่ปางไฮ (Panghai) และทำการเผยแพร่ศาสนาในชุมชนชาวเหมียวที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกุ้ยโจว กับทั้งในพื้นที่ที่เป็นเขตติดต่อกับมณฑลยูนนาน (Clarke 1911 และ Tapp 2009)

ส่วนที่มณฑลยูนนาน Samuel Pollard ที่เป็นมิชชันนารีชาวอังกฤษสังกัด London Missionary Society เริ่มเข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับชาวฮัวเหมียว (Hua Miao – Flowered Miao) หรือต้าฮัวเหมียว (Ta Hua Miao – Greater Flowered Miao) ในเขตเซาตง (Zhaotong) ทางตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลยูนนาน เมื่อปี ค.ศ. 1899 มีชาวเหมียวเป็นจำนวนมากให้ความสนใจ และ Pollard ได้เปลี่ยนให้พวกเขาไปนับถือศาสนาคริสต์ ทั้ง Clarke และ Pollard ได้ทำพิธีศีลล้างบาปแก่ชาวเหมียวที่ละหลายร้อยคนในแต่ละพื้นที่ที่ตัวเองไปเยี่ยม ด้วยเหตุที่ชาวเหมียวที่นั่นตกอยู่ในสภาวะการถูกกดขี่ทางเศรษฐกิจและการเมือง นั่นคือการเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าของที่ดินที่เป็นชนชาติหยี่หรือนอซู กับการได้รับการกดขี่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ แม้ว่า Pollard จะเสียชีวิตลงในปี ค.ศ. 1915 แต่ลูกศิษย์จากคณะเดียวกันก็ยังคงสืบทอดการทำงานเผยแพร่ศาสนากับคนเหมียวในท้องถิ่นต่อมา ในปี ค.ศ. 1932 CIM ประมาณการว่าร้อยละ 70 ของประชากรชาวฮัวเหมียวซึ่งมีทั้งหมด 300,000 คน เป็นคริสเตียน (Tapp 2009) นอกจากนั้นแล้วยังมีกลุ่มมิชชันนารีอื่นที่เริ่มเข้าทำงานเผยแพร่ศาสนากับชาวเหมียวกลุ่มย่อยอื่นๆ ด้วย ซึ่งประกอบด้วยมิชชันนารีจากคณะ China Inland Mission, Baptists และ Seventh Day Adventists (Pollard 1919 และ Tapp 1989a)

อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศจีนโดยมิชชันนารีชาวตะวันตกต้องเผชิญกับปัญหาครั้งใหญ่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี ค.ศ. 1949 โดยการนำของเหมา เจ๋อตุง ที่ได้เปลี่ยนมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ มิชชันนารีชาวต่างชาติทั้งหมดได้เดินทางออกนอกประเทศ

ซึ่งบางส่วนของมิชชันนารีชาวตะวันตกดังกล่าวได้ย้ายฐานการทำงานมาที่ประเทศไทยแทน การเข้าถึงและเปลี่ยนให้ชาวเหมียวมานับถือศาสนาคริสต์ในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงผ่านผู้สอนศาสนาที่เป็นชาวจีนมากกว่า แต่ในปัจจุบัน นอกจากมิชชันนารีชาวจีนทั้งในและนอกประเทศแล้ว มิชชันนารีชาวมังจากประเทศไทยและอเมริกาได้กลายมาเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการเผยแพร่งานศาสนาแก่คนม้ง (หนึ่งในกลุ่มย่อยของชนชาติเหมียว) ในประเทศจีน โดยเฉพาะในมณฑลยูนนานที่พวกเขาสามารถใช้ภาษาม้งสื่อสารระหว่างกันและกันได้

ผู้วิจัยมีโอกาสดำรงพื้นที่ชุมชนม้งสองถึงสามแห่งในมณฑลยูนนาน ช่วงปี พ.ศ. 2547-2550 พบว่าชุมชนดังกล่าวไม่มีโบสถ์ แต่มีบางครอบครัวที่ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์อย่างลับๆ ด้วยเพราะความสัมพันธ์ที่พวกเขามีกับเครือข่ายผู้สอนศาสนาชาวม้งทั้งภายในประเทศจีนและต่างประเทศ ในระดับท้องถิ่นนั้นมีการนัดหมายกันไปนมัสการร่วมกันที่บ้านของสมาชิกคนใดคนหนึ่ง โดยใช้วิธีเวียนกันเป็นเจ้าบ้าน หรือบางหมู่บ้านก็ใช้บ้านของผู้นำคริสเตียนเป็นที่นมัสการ ระบบนี้เรียกว่าเป็นการเข้าโบสถ์บ้าน (house service) ซึ่งการนมัสการดังกล่าวก็เป็นที่รับรู้ของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในท้องถิ่น แต่ตราบดีที่ไม่มีการเข้ามาเผยแพร่งานศาสนาโดยชาวต่างชาติหรือเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงในชุมชน เจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้เข้าไปควบคุมการทํากิจกรรมทางศาสนาคริสต์ของพวกเขาแต่อย่างใด

จากการสัมภาษณ์ผู้นำม้งคริสเตียนบางคนที่เกี่ยวข้องงานเทศกาลพระเยซูที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2555 ได้รับคำยืนยันว่าปัจจุบันชาวม้งในมณฑลยูนนานได้รับเสรีภาพในการนับถือศาสนาคริสต์มากขึ้น มีคนม้งเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์จำนวนมากขึ้นด้วย โดยส่วนใหญ่ยังคงเป็นมิชชันนารีชาวม้งที่มาจากต่างประเทศที่มีบทบาทในการเผยแพร่งานศาสนาและทำให้ม้งในประเทศจีนเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ทั้งโดยเดินทางในฐานะนักท่องเที่ยวเพื่อเข้าไปเยี่ยมพวกเขาถึงในหมู่บ้าน กับการติดต่อสื่อสารทางไกลข้ามประเทศ ส่วนผู้เผยแพร่งานศาสนาที่เป็นชาวม้งในประเทศจีนนั้นยัง

คงมีจำนวนน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่เพิ่งมีโอกาสไปเรียนพระคัมภีร์ทั้งในประเทศจีนและประเทศไทย แล้วกลับมาเผยแพร่ศาสนาในท้องถิ่น แต่ก็ไม่สามารถขออนุญาตจากรัฐบาลเพื่อสร้างโบสถ์ใหม่อย่างเป็นทางการของท้องถิ่นได้

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่ชาวม้งในประเทศจีน ไม่ว่าจะเป็นโดยมิชชันนารีชาวตะวันตกในยุคล่าอาณานิคม หรือโดยมิชชันนารีชาวม้งในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน ต่างมีวิธีคิดอยู่บนพื้นฐานของความเป็นคู่ตรงกันข้ามแบบผีร้ายหรือซาตานของชาวบ้านกับพระเจ้าของมิชชันนารี กับทั้งมีนัยของการนำเอาความศิวไลซ์เข้าไปให้ชาวม้ง ดังตัวอย่างความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อของชาวเหมียวที่ Clarke (2009) บันทึกเอาไว้ว่า

ประการแรก ขอฟูกว่า จากการที่พวกเราได้สังเกต ชาวเหมียวไม่มีเทวรูป และไม่เคารพพระเจ้าใดๆ ...พวกเขาไม่มีศาสนสถานและนักบวช และพวกเราไม่เคยเห็นพวกเขาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเกี่ยวกับการรักกัน แน่แน่นอนว่าพวกเขาไม่ใช่ชาวพุทธ สิ่งที่พวกเขาปฏิบัตินั้นเป็นพิธีกรรมเฉพาะที่เกี่ยวข้องถึงการเสียชีวิตหรือกับผีร้าย... บางครั้งพวกเขาก็บอกว่าตัวเองไหว้ฟ้ากับดิน แต่สิ่งนี้เราเข้าใจว่าพวกเขาเรียนรู้มาจากชาวจีน และเป็นการเรียนรู้ที่บอกคั้งนั้นเมื่อไม่นานมานี้ (Clarke 2009: 72)

อย่างไรก็ตาม ในระยะต่อมามีมิชชันนารีพบว่าวิธีคิดและความเข้าใจของตัวเองดังกล่าวผิดเพี้ยนไปจากความจริงในเรื่องความเชื่อและการปฏิบัติทางพิธีกรรมของชาวบ้าน

ตอนแรกเรามีความลำเอียงในการคิดว่าพวกเหมียวไหว้ผีร้าย แต่เมื่อพวกเขาปฏิเสธครั้งแล้วครั้งเล่า เราจึงสรุปว่าเราเป็นฝ่ายผิด สิ่งที่พวกเขาทำนั้นดูเหมือนจะเป็นพิธีกรรมทางศาสนา เป็นการทำให้เพื่อขับไล่ผีร้าย และเป็นการต่อสู้กับอิทธิพลของผี (Clarke 2009: 75)

นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าซึ่งในทัศนะของมิชชันนารีแล้วเป็นอำนาจของฝ่ายความดีงาม เป็นความศิวีไลซ์หรือความเจริญกว่าจากสังคมตะวันตกที่ Samuel Clarke และกลุ่มมิชชันนารีนำไปให้ชาวเหมียวในมณฑลกุ้ยโจวและยูนนานคือ การสอนให้ชาวเหมียวที่เป็นคริสเตียนเปลี่ยนมาเป็นคนที่มีการยอมรับแบบตะวันตกด้วยการเลิกปลูกและเสฟฝิ่น เลิกดื่มเหล้ากับทั้งเลิกการมีภรรยาหลายคน และที่มากไปกว่านั้นคือการตั้งชื่อให้เป็นแบบตะวันตกและชื่อในพระคัมภีร์ Clarke บันทึกเอาไว้ว่า

พวกเขามีนามสกุลหรือแซ่ แต่ไม่มีชื่อตัว ลูกๆ ของพวกเขาถูกเรียกว่าเป็นคนหนึ่ง สอง สาม และลำดับอื่นๆ แต่ในพิธีศีลล้างบาป พวกเขาทุกคนเลือกชื่อคริสเตียนจากพระคริสตธรรมเก่าและใหม่...เช่น อับราฮัม โนอาห์ ฯลฯ ...ชายคนหนึ่งได้รับการตั้งชื่อว่าจ๊อบขณะที่ทำพิธีศีลล้างบาป ภายหลังจากกลับเข้าบ้านแล้วเขามีความพยายามอย่างยิ่งในการฝึกออกเสียงชื่อใหม่ของตน (Clarke 2009: 161)

การมีชื่อเป็นแบบตะวันตก นอกจากจะทำให้ชาวเหมียวดูทันสมัยกว่าชาวจีนและชาวฮั่นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อนบ้านที่มีอำนาจครอบงำเหนือชาวเหมียวแล้ว Clarke ตั้งข้อสังเกตว่ายังเป็นการทำให้พวกเขาสนใจที่จะศึกษาเรื่องราวในพระคัมภีร์ ด้วยความอยากรู้อยากเห็นที่มีชื่อแบบตัวเองในพระคัมภีร์นั้นมีชีวิตและเกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์อย่างไรบ้าง⁸

⁸ เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวม้งคริสเตียนอยากทันสมัยแบบตะวันตกด้วยการเปลี่ยนชื่อหรือตั้งชื่อใหม่ให้ลูกเป็นชื่อบุคคลสำคัญที่มีการกล่าวถึงในพระคัมภีร์ ในทางตรงกันข้าม มิชชันนารีชาวฝรั่งที่เข้ามาสอนศาสนาแก่ชาวม้งกลับได้รับการตั้งชื่อม้งให้ เช่น Yves Bertrais เป็นชื่อม้งคือ Nyiaj pov, Ernest Heimbach เป็น Vam txoov Ham, Don Rulison เป็น Lauj xeeb, Otto Scheuzger เป็น Los tuam เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้กลมกลืนและผูกพันกับชาวม้งมากขึ้น

ม้งในประเทศเวียดนาม

ม้งเป็นหนึ่งใน 54 กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยของประเทศเวียดนาม ล่าสุดพบว่าจำนวนประชากรม้งในเวียดนาม 1,068,169 คน ชุมชนม้งกระจายอยู่ในภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่ นั่นคือในจังหวัดฮาเกียง เลากาย ไลโจว เตียนเบียน เซินลา หัวบิง เยนไบ และไทเหิงยีน รัฐบาลจำแนกกลุ่มย่อยของม้งในประเทศเวียดนามออกเป็น ม้งขาว (White Hmong) ม้งดอก (Flowery Hmong) ม้งแดง (Red Hmong) ม้งดำ (Black Hmong) ม้งเขียว (Green Hmong) และนาเหมี่ยว (Na Mieu) (Tam 2011 และ Thang 2007)

แม้ว่ามีชนนารีชาวฝรั่งเศสที่สังกัดนิกายโรมันคาทอลิกจะเริ่มเข้าเผยแพร่ศาสนาในประเทศเวียดนามตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษ 1600 เป็นต้นมา แต่จนถึงช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ต่อดันศตวรรษที่ 20 มิชชันนารีจึงเข้าถึงชุมชนของชาวม้งในเขตภูเขาสูงทางภาคเหนือ มิชชันนารีที่มีชื่อเสียงในการทำงานเผยแพร่ศาสนาและเขียนประวัติศาสตร์ม้งในเวียดนามคือบาทหลวงซาวินา (Francois Marie Savina) (Savina 1920) นอกจากนั้นแล้ว Jean Michaud (2004) ยังพบว่าระหว่างปี ค.ศ. 1895–1920 ยังมีมิชชันนารีคนอื่นๆ ของนิกายโรมันคาทอลิกจากประเทศฝรั่งเศสได้ทำการเผยแพร่ศาสนาและบันทึกงานชาติพันธุ์วรรณนาเกี่ยวกับชาวม้งและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในบริเวณรอยต่อประเทศเวียดนามและจีนเอาไว้มากมาย ดังนั้น ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นอกจากกลุ่มเจ้าหน้าที่อาณานิคมและพ่อค้าชาวฝรั่งเศสแล้ว มิชชันนารีชาวฝรั่งเศสยังมีบทบาทอย่างสำคัญในการติดต่อสัมพันธ์กับชาวม้งและกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยบนพื้นที่สูงในประเทศเวียดนามและลาว

อย่างไรก็ตาม บทบาทของมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสดังกล่าวได้สิ้นสุดลง ในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสแพ้สงครามต่อกองทัพเวียดนามที่เตียนเบียนฟูเมื่อปี ค.ศ. 1954 แล้วต้องถอนตัวออกจากอินโดจีน ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (Culas and Michaud 1977) หลังจาก

ที่มีขบวนการออกไป ผู้นำศาสนาท้องถิ่นที่เป็นชาวม้งและเวียดนามยังคงสานต่อกิจการเผยแพร่ศาสนา โดยเฉพาะการสอนพระคัมภีร์และการพัฒนาระบบตัวเขียนกับชาวม้งในภาคเหนือของเวียดนาม ล่าสุด ประมาณว่ามีชาวม้งคริสเตียนนิกายโปรเตสแตนต์ระหว่าง 150,000 ถึง 300,000 คน รัฐบาลเวียดนามค่อนข้างจะเข้มงวดกับการเผยแพร่ศาสนาโดยชาวต่างชาติและการนับถือศาสนาคริสต์ของคนม้ง ดังที่องค์กรคริสเตียนได้รายงานไว้ว่า “จำนวนดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความกังวลของรัฐบาลคอมมิวนิสต์ โดยประมาณว่าผู้นำคริสตจักรชาวม้ง 30 กว่าคนถูกจับจำคุกหรือกักสถานที่ในรอบปีที่ผ่านมา” (Christian Persecution Report 1999 และ Denny 1999) นับตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา มีขบวนการชาวม้งจากประเทศไทยและอเมริกาได้ติดต่อสัมพันธ์และมีบทบาทอย่างสำคัญในการเปลี่ยนให้ชาวม้งในประเทศเวียดนามมานับถือศาสนาคริสต์มากขึ้น

สำหรับชาวม้งในภาคเหนือของประเทศเวียดนาม การนับถือศาสนาคริสต์ยังคงเป็นปัญหาสำคัญในสายตาของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังตัวอย่างเมื่อปี ค.ศ. 2004 ระหว่างที่ผู้วิจัยเดินคนเดียวอยู่ในตลาดที่เมืองซาปา ในจังหวัดเลากาย มีหญิงม้งวัยกลางคนเดินเข้ามาหา แล้วแอบกระซิบเบาๆ ว่า “คุณอาจจะเห็นบอกว่าคุณมาจากต่างประเทศ คุณเป็นอาจารย์สอนศาสนาใช่ไหม ถ้าใช่ ฉันอยากจะขอให้ช่วยอธิษฐานให้ฉันด้วยได้ไหม?” ผู้วิจัยบอกว่าไม่ใช่ แล้วย้อนถามด้วยความสงสัยว่าทำไมจึงต้องอธิษฐาน หญิงม้งคนดังกล่าวตอบว่า “หลายปีมานี้ชอบมีเจ้าหน้าที่บ้านเมืองมาเล่นงานพวกเราที่เป็นม้งคริสเตียน หลายคนถูกจับไปขังคุกดิน ด้วยเหตุผลเพียงว่าพวกเขาไปเข้าร่วมการนมัสการที่บ้านของผู้นำเท่านั้น จึงทำให้ฉันรู้สึกหวาดกลัวมาก” (สัมภาษณ์ป้างแยง 2004) ผู้วิจัยก็ได้แต่ปลอบใจว่าหวังว่าเจ้าหน้าที่จะเข้าใจและให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่ชาวบ้านมากขึ้น ครั้นผู้วิจัยมีโอกาสนสอบถามเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนม้งเหมือนกัน กลับได้รับคำตอบว่า

รัฐบาลให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่คนทุกกลุ่มอยู่แล้ว หากพวกเขา
นับถือศาสนาอย่างแท้จริง แล้วทำกิจกรรมทางศาสนาแต่ภายในครอบครัว
ที่สำคัญคือไม่เอาไปเผยแพร่ต่อในวงกว้าง ไม่โฆษณาชักชวนให้คนอื่นมาเชื่อกับ
ตัวเอง เจ้าหน้าที่ก็ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวอยู่แล้ว (สัมภาษณ์หนูตะวัน 2004)

หากเข้าไปค้นข้อมูลเกี่ยวกับมังคริสเตียนในเวียดนามทางอินเทอร์เน็ต
ก็จะพบการรายงานปัญหาที่พวกเขาถูกกระทำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็น
เป็นการที่เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลของรัฐปฏิเสธที่จะรับผู้นำมังคริสเตียนเข้า
ทำการรักษาอาการเจ็บป่วย การที่ผู้นำมังที่เป็นคริสเตียนถูกจับกุมและลงโทษ
จนเสียชีวิต หรือแม้แต่การกดขี่ในรูปแบบต่างๆ โดยเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่น
ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวมังคริสเตียนที่อยู่ในภาคเหนือของประเทศเวียดนาม
เป็นผลจากการที่พวกเขาเป็นชนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูงที่เคยมีความสัมพันธ์
ใกล้ชิดกับเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสมาก่อน ประกอบกับความเป็นชาติพันธุ์ม้ง
ที่อาจสัมพันธ์กับชาวมังคริสเตียนที่ได้อพยพออกจากประเทศลาวไปอยู่ใน
ประเทศตะวันตกภายหลังปี ค.ศ. 1975 รวมทั้งความระแวงต่อขบวนการ
กู่ชาติลาวของชาวม้งนอกประเทศลาว ที่ถูกผูกโยงเข้ากับความเชื่อใน
พระศรีอริย์ของชาวม้งในเวียดนาม⁹ โดยชาวลื้อและขบวนการพระศรีอริย์
ของชาวม้งในภาคเหนือของเวียดนามนั้นเกิดขึ้นอย่างน้อยสองครั้งด้วยกัน
คือเมื่อปี ค.ศ. 2000 และปี 2011¹⁰ ทำให้ชาวมังคริสเตียนในภาคเหนือถูก

⁹ ในทัศนะของมังคริสเตียนที่เวียดนาม ปัญหาเกิดจากการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเวียดนาม
แยกไม่ออกระหว่างคำว่า “Vaj tswv” (หว้าจือ หรือพระเจ้า) กับคำว่า “Vaj ntxwv”
(หว้า นือ หรือกษัตริย์) และคำว่า “Vaj pov” (หว้าป้อ หรือนายพลวังเปา) จึงกลัวว่า
การเชื่อในพระเจ้านั้นเชื่อมโยงกับตำนานกษัตริย์ม้ง กับขบวนการเคลื่อนไหวของนายพลวังเปา
ในอเมริกาที่จะให้ได้มาซึ่งการเป็นกษัตริย์ม้ง

¹⁰ ช่วงปี ค.ศ. 2000 เป็นชาวลื้อและความกลัวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสหัสวรรษ ส่วนเมื่อปี
ค.ศ. 2011 เกิดจากการที่นาย Harold Camping ซึ่งเป็นชายวัย 89 ปีในแคลิฟอร์เนีย ทำนาย

รัฐบาลส่งทหารเข้าปราบและควบคุมขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวอย่างหนัก ชาวฝรั่งเศสยืนหยัดมั่นคนจึงได้ทยอยอพยพไปตั้งชุมชนใหม่ทางภาคกลางของประเทศในช่วงต้นทศวรรษ 2000 เพราะที่นั่นมีชาวเวียดนามที่เป็นคริสเตียนมากกว่า กับทั้งเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นไม่ใช่คนม้ง จึงไม่สร้างปัญหาให้กับคนม้งคริสเตียนดังเช่นที่เกิดขึ้นในภาคเหนือ (สัมภาษณ์เน่ง 2555)

สำหรับความศิวีไลซ์ที่มีขบวนการในยูคอาณานิคมฝรั่งเศสนำเข้าให้ชาวม้งในภาคเหนือของเวียดนามนั้น ตามรายงานที่มีขบวนการนิกายคาทอลิกบันทึกในรายงานถึงสันตะปาปาของตัวเอง คือการที่มีขบวนการสามารถปลดปล่อยชาวม้งออกจากกรกฎกตขีของเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่น กับทั้งการลดปัญหาการแต่งงานแบบมีภรรยาหลายคน รวมถึงการปลูกและเสฟผืนของชาวม้งในพื้นที่ด้วย (อ้างใน Michaud 2004a: 304) นอกจากนั้นแล้วยังมีพื้นฐานมาจากความคิดที่ว่าชาวเหมียวเป็นคนที่นับถือผีและไม่มีคำอธิบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับความเชื่อของพวกเขา ดังในปี ค.ศ. 1902 Pierre Granger มีขบวนการชาวฝรั่งเศสได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของชาวเหมียวในภาคเหนือของเวียดนามเอาไว้อย่างหยาบว่า

พวกเขาเป็นคนที่เชื่อในโชคลางและเห็นผีทุกหนแห่ง เมื่อมีสัญญาณเล็กน้อยเกี่ยวกับการเจ็บป่วย หมอผีซึ่งเป็นคนที่สำคัญของเผ่าจะถูกเรียกมา เขาหลับตา ตีกลองขณะที่โยนไปมาจนกระทั่งผีเข้าสู่ตัว แล้วนอนลงพื้นเพื่อฟังความต้องการ หากอาการเจ็บป่วยไม่หนัก เพียงไม่กี่นาทีหมอผีก็จะล้มลงกับพื้น และผีจะมีความสุขกับการได้รับการบูชาด้วยไก่ตัวผู้ แต่หากอาการเจ็บป่วยหนัก บางทีอาจจำเป็นต้องใช้ควาย การบูชาญี่จะกระทำทันทีขณะนั้น ผู้คนทุกคนเข้าร่วม กินและดื่ม และผีจะต้องปิตินคี่ ชาวเหมียวเชื่อว่าหลังจาก

ว่าวันสิ้นโลกจะมาถึงในวันเสาร์ที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 2011 โดยข่าวลือนี้ถูกเผยแพร่ออกไปทางสถานีวิทยุที่เขาเป็นคนก่อตั้งขึ้น แล้วแพร่กระจายไปทั่วโลก จนชาวฝรั่งเศสยืนในเวียดนามตื่นตระหนกกัน (www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-13306362)

ความตายแล้ว บางอย่างยังคงอยู่ แต่พวกเขาไม่รู้ว่สิ่งนั้นคืออะไร กับไม่รู้ว่สิ่งนั้น
ไปทีไหนอย่างแน่แท้ พวกเขาไม่เคยแม้แต่การถามตัวเองในคำถามเหล่านั้น
(อ้างใน Michaud 2004b: 185)

งานศึกษาของ Tam (2011) ก็พบความศิวไลซ์ในแง่ของศีลธรรมที่
ชาวม้งคริสเตียนรับมาจากมิชชันนารีทั้งที่เป็นชาวตะวันตกและเป็นชาวม้ง
ด้วยกันเอง เป็นต้นว่า ความรู้ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับ “บาป” ที่มีมิชชันนารี
สอนว่าคนที่ไม่ได้เป็นคริสเตียนนั้นเป็นคนบาป ขณะที่คนเป็นคริสเตียนนั้น
บาปของพวกเขาได้รับการชำระโดยพระโลหิตของพระเยซูคริสต์แล้ว นอกนั้น
เป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับความรักและเพศสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นการเกี่ยวพาราสีกัน
การฉุด การมีภรรยาหลายคน รวมทั้งการแต่งงานกับคนที่ไม่ใช่คริสเตียน ฯลฯ
ล้วนแล้วแต่เป็นศีลธรรมที่ไม่ดี ซึ่งคนที่เป็นคริสเตียนแล้วจะต้องไม่ปฏิบัติ
ในสิ่งดังกล่าว (Tam 2011)

ม้งในประเทศพม่า

สำหรับประเทศพม่า Nicholas Tapp (1989a: 72) บันทึกเอาไว้ว่า
“มีมิชชันนารีคณะแบปติสต์ที่เข้าไปมีบทบาทในกลุ่มชาวม้งชาวที่อยู่ทางด้าน
ตะวันออกของรัฐว่ในประเทศพม่า ช่วงทศวรรษ 1920” ขณะที่ Timothy
Vang (1998) ชี้ให้เห็นว่มิชชันนารีกลุ่ม Overseas Missionary Fellowship
(OMF) เริ่มเข้าถึงชาวม้งในประเทศพม่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 1964 หากเปรียบเทียบกับ
ประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาว เวียดนาม และจีน แม้ประเทศพม่า
จะประสบปัญหาทางการเมืองภายในประเทศมายาวนานหลายทศวรรษ
แต่รัฐบาลก็ไม่ได้เข้มงวดต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์อย่างประเทศดังกล่าว
แต่อย่างใด ปัจจุบันยังคงมีม้งคริสเตียนจำนวนหนึ่งในประเทศพม่า ได้รับ

การติดต่อสัมพันธ์และเข้าไปเยี่ยมเป็นครั้งคราวโดยมิชชันนารีทั้งที่เป็นชาวต่างชาติจากประเทศสหรัฐอเมริกาและที่ไม่ใช่ชาวต่างชาติ ล่าสุด เมื่อต้นปีนี้ (พ.ศ. 2557) ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบและสัมภาษณ์หญิงม้งมิชชันนารีคนหนึ่งที่มาจากประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ปัจจุบันหลักการทำงานเผยแพร่งานศาสนาคริสต์อยู่ในเมืองเชียงใหม่ แล้วเดินทางไปเยี่ยมและทำพิธีเปลี่ยนศาสนาแก่ชาวม้งในถิ่นทุรกันดารบนภูเขาที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพม่าเป็นประจำทุกปี นอกจากนั้นแล้วยังมีการเชิญให้ตัวแทนที่เป็นแกนนำม้งคริสเตียนในพม่าเดินทางเข้าร่วมการประชุมทั้งในประเทศไทยและอเมริกาอยู่บ่อยๆ ด้วย

นอกจากนั้นแล้วยังได้ทำการสัมภาษณ์ศาสนาจารย์แห่ง (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นชาวม้งในประเทศไทยและทำงานเผยแพร่งานศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์อยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ซึ่งได้พาคณะเยาวชนคริสเตียนม้งในประเทศไทยเดินทางไปเยี่ยมชาวม้งคริสเตียนในประเทศพม่า ที่บริเวณรัฐฉานและรัฐคะฉิ่นใกล้ชายแดนพม่ากับจีน พบว่าที่ประเทศพม่านั้นรัฐบาลไม่ได้เข้มงวดการเผยแพร่งานศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวต่างชาติ ส่วนในชุมชนม้งหลายแห่งที่เขาและคณะได้เดินทางไปเยี่ยมม้งนั้นยังมีลักษณะเป็นชุมชนบนภูเขาที่อยู่ห่างไกลเส้นทางการคมนาคม แต่พวกเขาบางส่วนก็ได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ด้วยเพราะการเผยแพร่งานศาสนาของชาวพม่าและกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อนบ้าน และในระยะสิบปีที่ผ่านมาพวกเขาได้ติดต่อกับม้งคริสเตียนในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ทำให้เกิดการเดินทางของคริสเตียนชาวม้งจากต่างประเทศเข้าไปยังชุมชนชาวม้งในพม่ามากขึ้น

ระหว่างวันที่ 17-20 กรกฎาคม 2557 ที่มีการจัดเทศกาลพระเยซูคริสต์หรือ Yexus Fest 2014 ขึ้นที่สนามกีฬาสมโภชเชียงใหม่ 700 ปีของจังหวัดเชียงใหม่ มีชาวม้งคริสเตียนจากทั้งหมดเก้าประเทศเข้าร่วม รวมจำนวนประมาณ 3,000 คน มีตัวแทนที่เป็นม้งคริสเตียนจากประเทศพม่าเข้าร่วมการประชุมดังกล่าวด้วย หนึ่งในตัวแทนของม้งคริสเตียนจากประเทศพม่ากล่าวว่า

จำนวนม้งในประเทศพม่ามีเพียงไม่กี่หมื่นคน ในจำนวนนี้มีเพียงร้อยละสิบที่เป็นคริสเตียน โบสถ์ในหมู่บ้านก็เพิ่งสร้าง ทำจากวัสดุธรรมชาติที่เรียบง่าย หากเปรียบเทียบกับในประเทศไทยแล้วพวกเรายังล้าหลังมาก ยังต้องการความช่วยเหลืออีกมากจากม้งคริสเตียนในต่างประเทศ แม้ปัจจุบันจะเริ่มมีผู้นำคริสเตียนม้งที่เป็นคนรุ่นใหม่อยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาคนสอนศาสนาที่เป็นชาวคะฉิ่นและเผ่าอื่นอยู่ (สัมภาษณ์โล่ง 2557)

โดยสรุปแล้ว ม้งเป็นหนึ่งใน 135 กลุ่มชาติพันธุ์ในพม่า ประชากรม้งในประเทศพม่ามีจำนวนไม่มาก หากเปรียบเทียบกับประเทศเอเชียอาคเนย์อื่นๆ ชาวม้งในประเทศพม่ายังคงอาศัยอยู่บนภูเขาและอยู่ห่างไกลความเจริญอยู่กระนั้นก็ตาม พวกเขาก็กังม้งมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาคริสต์มากกว่าม้งในประเทศคอมมิวนิสต์อย่างจีน เวียดนาม และลาว ด้วยเพราะรัฐบาลเปิดกว้างในเรื่องนี้ กับทั้งศาสนาคริสต์กลายเป็นศาสนาสำคัญในหมู่กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไปแล้ว เช่น กลุ่มกะเหรี่ยงและคะฉิ่น เป็นต้น

ม้งในประเทศลาว

ม้งเป็นหนึ่งใน 49 ชนชาติชนเผ่าหรือกลุ่มชาติพันธุ์ของประเทศลาว จากสถิติในปี 2005 พบว่ามีประชากรม้งทั้งหมด 451,464 คน หากเปรียบเทียบกับประชากรลาวทั้งหมด 5,621,982 คน ชุมชนม้งกระจายอยู่ในภาคเหนือเป็นของประเทศลาวคือ แขวงหลวงน้ำทา บ่อแก้ว อุดมไซ ไชยะบูลี หลวงพระบาง หัวพัน พงสาลี เขียงขวาง บอลิคำไซ เวียงจันทน์ เขตพิเศษ ไชยสมบุรณ์ และกำแพงนครเวียงจันทน์ กลุ่มย่อยของม้งในประเทศลาวประกอบด้วย ม้งขาว (Hmoob Dawb) ม้งเขียว (Moob Ntsuab) และม้งเหลือง (Moob Leng)

แม้ว่ามิชชันนารีชาวฝรั่งเศสที่สังกัดนิกายโรมันคาทอลิกจะเริ่มเข้ามายังประเทศลาวเมื่อปี ค.ศ. 1642 แต่กว่าจะเข้าถึงหมู่บ้านม้งบนภูเขาก็เป็นปี ค.ศ. 1950 โดยบาทหลวง Yves Bertrais เริ่มเข้าไปใช้ชีวิตอยู่และเผยแพร่งานศาสนาแก่ชาวม้งที่บ้านกัวกะจ่า (Roob Nyuj Qus) ทางทิศใต้ของตัวเมืองหลวงพระบาง เมื่อวันที่ 17 เมษายน 1950 (T.P. Nyiaj Pov 1991) ในเดือนและปีเดียวกัน Edward Roffe มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ชาวอเมริกันภายใต้สังกัด The Christian and Missionary Alliance (C&MA) กับนายเค่งที่เป็นชาวม้งและเป็นนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่หลวงพระบาง ได้เริ่มเข้าถึงชาวม้งที่แขวงเชียงขวาง แต่ต่อมามีชชันนารีครอบครัวของ Ted และ Ruth Andrianoff ได้กลายเป็นครอบครัวที่มีบทบาทอย่างสูงในการเปลี่ยนให้ชาวม้งในพื้นที่เชียงขวางมานับถือศาสนาคริสต์ ด้วยวิธีการทำหยาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือความโหดร้ายของผีที่ชาวบ้านนับถือ กับการใช้ยุทธศาสตร์ในการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยยาแผนตะวันตก เพื่อให้ชาวม้งหันมานับถือศาสนาคริสต์ ครอบครัวของนายบัวหยา ฝ่อ (Npuag Yag Thoj) ในเชียงขวางเป็นม้งครอบครัวแรกที่เปลี่ยนมาเชื่อพระเจ้า (Andrianoff and Andrianoff 2000, Barney 1960, Kue 2000, Thao 2000 และ Vang 1998) ทั้งนี้ Vang ประมาณว่าก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองทางการเมืองในปี พ.ศ. 2518 นั้นมีม้ง 14,000 คนเป็นคริสเตียนในนิกายโปรเตสแตนต์ (1998: 68) แม้ม้งคริสเตียนเป็นจำนวนมากจะอพยพออกนอกประเทศ แต่ก็ยังเหลืออีกจำนวนหนึ่งอยู่ในประเทศลาว โดยภายในประเทศนั้นหลังจากรัฐบาลคอมมิวนิสต์เข้ามาปกครองแล้วได้กดดันการนับถือศาสนาคริสต์อย่างหนัก กระนั้นก็ตามจำนวนม้งคริสเตียนกลับเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 23,000 คนในปี พ.ศ. 2540 โดยม้งคริสเตียนที่เข้ามาจากแขวงเชียงขวางได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการก่อตั้งสถาบันของศาสนาคริสต์ระดับชาติในกรุงเวียงจันทน์ (Vang 1998: 68 และ 135)

คุณูปการอย่างหนึ่งของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศลาวก็คือ การสร้างระบบตัวเขียน คณะมิชชันนารีซึ่งมีบาทหลวง Yves Bertrais กับ Linwood Barney และนักภาษาศาสตร์ชื่อ William A. Smalley ได้สร้างระบบตัวเขียนภาษาม้งโดยใช้ตัวอักษรโรมัน ซึ่งมีชื่อระบบตัวเขียนนี้ว่า Romanized Popular Alphabet (R.P.A.) เมื่อปี ค.ศ. 1953 (T.P. Nyiaj Pov 1991) จนกลายเป็นระบบตัวเขียนที่มีการใช้ในการสื่อสารมากที่สุดในสังคมม้งข้ามชาติปัจจุบัน

ช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1975 ถึงทศวรรษ 1990 ที่ชาวม้งจากประเทศลาว กลายมาเป็นผู้ลี้ภัยสงครามตามศูนย์อพยพในประเทศไทย องค์การศาสนาคริสต์นานาชาติมีบทบาทอย่างมากในการทำงานสงเคราะห์และฝึกอาชีพ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จในการเปลี่ยนศาสนาแก่ชาวม้งอพยพมากนัก เนื่องจากรัฐบาลไทยค่อนข้างเข้มงวด กระนั้นก็ตาม องค์การศาสนาคริสต์นานาชาติและโบสถ์ท้องถิ่นในประเทศตะวันตกกลับมีบทบาทและประสบผลสำเร็จอย่างสูงในการช่วยเหลือและสนับสนุนให้ชาวม้งอพยพได้ไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สาม ซึ่งแน่นอนว่าการช่วยเหลือดังกล่าวนั้นแฝงไว้ด้วยความพยายามในการเปลี่ยนให้พวกเขามานับถือศาสนาคริสต์ด้วย¹¹ ผลที่ตามมาคือชาวม้งจำนวนมาก ได้กลายเป็นคริสเตียนในประเทศตะวันตก (Chan 1994; Trueba, Jacobs and Kirton 1990; and Vang 1998) ในกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่มีเสรีภาพในการนับถือศาสนากับมีจำนวนประชากรม้งอพยพ

¹¹ เพื่อนชาวม้งในประเทศอเมริกาคนหนึ่งเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าเขาเป็นครอบครัวแรกในบรรดาพี่น้องหกคนที่ได้ไปอยู่ที่อเมริกาเมื่อปี ค.ศ. 1976 โดยความช่วยเหลือของโบสถ์แห่งหนึ่งในรัฐยูทาห์ นอกจากครอบครัวชาวอเมริกันที่พวกเขาไปอาศัยอยู่ด้วยแล้ว สมาชิกในโบสถ์ของชุมชนก็ได้ช่วยเหลือด้านอาหาร การเรียนภาษาอังกฤษ การหางานทำ รวมทั้งพาไปเข้าโบสถ์ด้วยกัน แต่สามปีต่อมาตัวเองสามารถติดต่อกับญาติที่ส่วนใหญ่ได้ตั้งรกรากอยู่ที่รัฐมินเนโซต้า จึงได้เดินทางไปเยี่ยม แล้วตัดสินใจย้ายไปอยู่ร่วมกับญาติที่นั่นเมื่อเข้าสู่ปีที่สี่ มิเช่นนั้นนั้นก็อาจเป็นคริสเตียนไปแล้ว ด้วยเพราะความเกรงใจในความช่วยเหลือของครอบครัวอเมริกันและสมาชิกในโบสถ์ กับทั้งไม่รู้การทำพิธีกรรมแบบม้ง (สัมภาษณ์ซีบี ว่าง 2556)

จากประเทศลาวไปตั้งถิ่นฐานมากที่สุด ชาวมังได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ โดยสังกัดคณะหรือนิกายย่อยที่แตกต่างกันไป เช่น The Christian and Missionary Alliance, the Southern Baptist Convention, the United Methodist, Christian Reformed, Assemblies of God หลายสาขาย่อยของ the Lutheran church, Church of Christ หรือ Christian Church, Lao Evangelical Church และ the Mennonites โดยสังกัดที่มีจำนวนมังคริสเตียนมากที่สุดคือ The Christian and Missionary Alliance (C&MA) ซึ่งเมื่อปี ค.ศ. 1996 มีสมาชิกจำนวน 25,806 คนใน 78 โบสถ์ทั่วประเทศ (Vang 1998: 161, 169) ทั้งนี้ องค์การศาสนาคริสต์ของชาวมังในประเทศสหรัฐอเมริกาดังกล่าวยังได้เข้ามาทำงานเผยแผร์ศาสนาคริสต์ในหมู่คนมังในประเทศไทย พม่า ลาว เวียดนาม และจีน ตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1990 จนถึงปัจจุบัน

ในส่วนของชาวมังในประเทศลาว เมื่อปี พ.ศ. 2555 ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชนมังแห่งหนึ่งที่อยู่ชานเมืองของกรุงเวียงจันทน์ ชาวบ้านบอกว่าพวกเขา นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์มาตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1950 แต่ในยุคสงครามที่มีการสู้รบกันอย่างหนักในแขวงเชียงขวาง พวกเขาได้ถูกอพยพให้มาอยู่ในเขตพื้นราบที่นี่ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962 เป็นต้นมาในระยะหลังจึงมีการสร้างโบสถ์ขึ้นในหมู่บ้าน แต่จุดเปลี่ยนสำคัญคือภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ค.ศ. 1975 ญาติพี่น้องของพวกเขาส่วนใหญ่ได้อพยพไปประเทศไทยและได้ไปตั้งถิ่นฐานในอเมริกาในที่สุด แต่พวกเขาตัดสินใจอยู่ประเทศลาวต่อไป ประมาณช่วง ค.ศ. 2000 รัฐบาลมีการลบล้างศาสนาโดยส่งกองหลอน (ทหารบ้าน) ถือปืนเข้ามาในหมู่บ้าน แล้วบังคับให้ผู้นำศาสนาคริสต์ที่เป็นคนมังในหมู่บ้านเลิกนับถือศาสนาคริสต์ หากไม่เลิกก็ให้ออกไปจากหมู่บ้าน หรือหนีออกไปนอกประเทศ มีการจับชาวบ้านหลายคนไปขังคุก เจ้าหน้าที่นำแบบฟอร์มมาให้คนที่นับถือศาสนาคริสต์ ตั้งแต่อายุ 15 ปีขึ้นไป ให้ลงชื่อเพื่อแสดงความยินยอมว่าได้เลิกนับถือศาสนาคริสต์โดยข่มขู่

ให้เลือกเพียงระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์กับฝ่ายคริสเตียน หากใครเลือกฝ่ายคริสเตียนก็ให้ออกไปจากหมู่บ้านหรือนอกประเทศ เป็นต้น ทำให้ผู้นำและมั่งคริสเตียนหลายคนต้องหลบหนีออกไปต่างประเทศ (สัมภาษณ์ท้าว 2555) ขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐคนหนึ่งที่เป็นชาวม้งในกรุงเวียงจันทน์เล่าถึงประสบการณ์ตรงของเขาว่า

การนับถือศาสนาคริสต์มีผลต่อนักเรียนนักศึกษาฆ้องคริสเตียนในการที่จะไม่ได้รับการคัดเลือกเพื่อรับทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ กับการสมัครเข้ารับราชการหรือแม้แต่เป็นนายบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ก็เช่นเดียวกัน ในกรณีของคนที่ได้รับราชการแล้ว แต่ตัวเองเป็นคริสเตียน ก็จะมีให้เลือกกว่าจะเป็นคริสเตียนหรือเป็นพนักงานของรัฐ เพราะการเป็นพนักงานของรัฐนั้นต้องเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ (สัมภาษณ์ซูลาว 2555)

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านบอกว่าปัญหาการถูกกดดันจากเจ้าหน้าที่รัฐได้ลดน้อยลงไปในระยะหลัง อันเป็นผลมาจากการที่มีเจ้าหน้าที่ระดับสูงขององค์การสหประชาชาติเข้ามาเยี่ยมประเทศลาวแล้วได้นำเรื่องนี้หารือกับตัวแทนรัฐบาล กับการที่รัฐบาลมีนโยบายเปิดประเทศเพื่อการท่องเที่ยวและการค้าตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 เป็นต้นมา ทำให้รัฐบาลต้องระมัดระวังประเด็นสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ปัจจุบัน สถานการณ์ได้ปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในเมืองใหญ่อย่างเวียงจันทน์และหลวงพระบางนั้น ชาวบ้านมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาคริสต์มากขึ้น ส่วนในชนบทที่เป็นพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชาวม้งนั้น การนับถือศาสนาคริสต์และการเข้ามาเผยแพร่ศาสนาโดยคนต่างชาติยังคงได้รับการติดตามอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นอยู่

ม้งในประเทศไทย

รัฐบาลไทยไม่เคยมีนโยบายในการสำรวจและจำแนกความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะรู้จำนวนประชากรม้งในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ในยุคที่ยังมีกองสงเคราะห์ชาวเขาและสถาบันวิจัยชาวเขาทำงานกับกลุ่มคนบนพื้นที่สูงนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2545 พบว่าจำนวนประชากรม้งในประเทศไทยมีประมาณ 154,000 คน ตั้งชุมชนกระจายอยู่ใน 13 จังหวัดทางภาคเหนือคือ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน พะเยา น่าน แพร่ ลำปาง สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ เลย กำแพงเพชร และจังหวัดตาก (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ 2545) ซึ่งในความเป็นจริงนั้นชาวม้งได้ออกไปประกอบอาชีพและตั้งหลักแหล่งอยู่ในเมืองและจังหวัดอื่นๆ ทั่วประเทศ

มิชชันนารีชาวตะวันตกเริ่มเข้ามาเผยแพร่งานศาสนาแก่ชาวม้งตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1950 เป็นต้นมา การเข้ามาของมิชชันนารีดังกล่าวเกิดขึ้นในบริบทที่มิชชันนารีเหล่านั้นต้องออกจากประเทศจีนภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์เมื่อปี ค.ศ. 1949 แล้วย้ายฐานการทำงานเผยแพร่งานศาสนาอยู่ในประเทศไทยแทน เฉพาะในภาคเหนือที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่อย่างหลากหลาย โดยเมื่อปี ค.ศ. 1951 Don Rulison แห่งคณะ China Inland Mission (CIM)¹² ได้รับมอบหมายให้ทำงานกับชาวม้งที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขณะที่คูสามีภรรยา Otto และ Adri Scheuzger ได้เริ่มเข้าทำงานเผยแพร่งานศาสนากับชาวม้งที่บ้านห้วยเหลื่อง (Dlej dlaag หรือ Yellow Creek) ในจังหวัดตาก เมื่อเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1953 ในช่วงปลายปีนั้นเอง มีชาวม้งสี่ครอบครัวเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์¹³ ส่วนใน

¹² การทำงานในประเทศไทย กลุ่มมิชชันนารีดังกล่าวได้เปลี่ยนสังกัดจาก China Inland Mission (CIM) มาเป็นคณะ Oversea Mission Fellowship (OMF)

¹³ สี่ครอบครัวแรกประกอบด้วยครอบครัวของ Lajteem Thoj, Tsaavyig Thoj, Kaub Thoj และ Tsujxeeb Thoj และในปีถัดมา มีครอบครัวของ Tsaavku Thoj, Lajneeb Thoj และ Zaaamtshais Thoj ได้รับการเปลี่ยนศาสนาดามา

หมู่บ้านม้งที่ตั้งอยู่ระหว่างเขตรอยต่อของจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย Ernest Heimbach และ Don Rulison ได้ทำการสำรวจและปักหลักเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านต่างๆ ที่บริเวณต้นน้ำเข็ก (zos Hauv Khej)¹⁴ เมื่อปี ค.ศ. 1953 เช่นเดียวกับที่จังหวัดพะเยาและน่าน Dr. Garland Bare ได้ทำการสำรวจและตั้งฐานการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ กับตั้งเป็นหอพักนักเรียนชาวเขาขึ้นที่อำเภอปัว จังหวัดน่านในปีเดียวกันนั้นเอง¹⁵ และต่อมา Imogene Williams ได้รับหน้าที่ดูแลหอพักและการเผยแพร่ศาสนาแทน นอกนั้นยังมีมิชชันนารีที่เข้าเผยแพร่ศาสนาในชุมชนม้งที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และอื่นๆ ด้วย (Vang 1998, สัมภาษณ์ Bare 2015 และ Williams 2015)



รูปถ่ายที่ 2 ครอบครัว Rulison กับ
ชาวม้งคริสเตียน กลุ่มแรกที่บ้านห้วยเหลื่อง
จังหวัดตาก ปี ค.ศ. 1961
(อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)

รูปถ่ายที่ 1 ครอบครัว Heimbach ที่บ้านป่าปาล์ม (Hav Nplooj) จังหวัดพิษณุโลก
ค.ศ. 1955 (อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)

¹⁴ สี่ครอบครัวของชาวม้งที่นั่นที่ได้รับการเปลี่ยนศาสนาประกอบด้วย Txhiajsuav Vaj, Npliaj Txujtee Xyooj, Txhiajtsab Yaj และ Tshuasxab Vaj

¹⁵ นักเรียนม้งคนแรกในหอพักคริสเตียนปัวที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์คือ Qhuachoj Yaaj เมื่อปี ค.ศ. 1959 ตามมาด้วย Ntxoovyag Yaaj ในปี ค.ศ. 1964 ส่วน Tswwsab Yaaj เป็นชาวบ้านคนแรกที่เป็นคริสเตียนเมื่อปี ค.ศ. 1965 (สัมภาษณ์ Imogene Williams 2015)

ส่วนในจังหวัดเชียงใหม่ นั้น ผู้สอนศาสนาชาวม้ง สังกัดนิกายเซเวนเดย์ แอ็ดเวนติสต์จากประเทศลาวและจังหวัดเชียงรายได้เข้าทำการเผยแพร่งานศาสนาในหมู่บ้านม้งที่ผานกกกและแม่สาเก่าในเขตอำเภอแมริมตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1960 ต่อมาจึงขยายไปที่หมู่บ้านขุนสาใน เขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และในจังหวัดเชียงรายกับจังหวัดอื่นๆ (สัมภาษณ์ศาสนาจารย์อยู่ 2555) นอกจากนี้ยังมีมิชชันนารีชาวต่างชาติสังกัดนิกายโปรเตสแตนต์เข้ามาทำงานเผยแพร่งานศาสนาในหมู่บ้านม้งที่บ้านดอยปุยในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ บ้านห้วยมะนาวและบ้านขุนกลางในอำเภอจอมทอง และบ้านแม่งกลางในอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ทำให้ชาวม้งบางครอบครัวในหมู่บ้านดังกล่าวเริ่มเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ในช่วงปลายทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา (สัมภาษณ์ศาสนาจารย์โกมินทร์ 2556, ม.ป.ช. 2003) เช่นเดียวกับมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิกที่เข้าทำการเผยแพร่งานศาสนาในชุมชนม้งที่อยู่บริเวณรอยต่อระหว่างจังหวัดพิษณุโลก เพชรบูรณ์ และเลย ในช่วงกลางทศวรรษ 1960 ซึ่งเป็นช่วงประมาณหนึ่งทศวรรษ หลังจากการเข้ามาของมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์ (ศูนย์ไม้งคาทอลิก ม.ป.ป.)¹⁶

ปัจจุบัน ประเมินว่ามีชาวม้งไม่เกินร้อยละ 10 ในประเทศไทย (จากจำนวนประชากรประมาณ 150,000 คน) ที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ อย่างไรก็ตาม นิกายหลักของศาสนาคริสต์ที่ชาวม้งในประเทศไทยนับถือประกอบด้วย นิกายโปรเตสแตนต์ โรมันคาทอลิก และเซเวนเดย์ แอ็ดเวนติสต์ โดยมีจำนวนที่นับถือนิกายโปรเตสแตนต์มากที่สุด แต่ก็มิมีสังกัดและคณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย สหกิจคริสเตียน (เดิมชื่อ OMF) และคณะของ Christian and Mission Alliance (C&MA) ฯลฯ

¹⁶ ปัจจุบันกลุ่มม้งคาทอลิกมีสำนักงานเผยแพร่งานศาสนาหลักอยู่ที่ถนนโชตนา ตรงข้ามสนามกอล์ฟลานนาและสนามม้าหนองฮ่อ ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กับที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

รายชื่อมิชชันนารีชาวตะวันตกที่ทำงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกาย
โปรเตสแตนต์แก่ชาวม้งในประเทศไทย

ลำดับที่	ชื่อและนามสกุล (Names)	ชื่อม้ง (Npe Hmoob)
1	Mr. Otto Scheutzer	Xh. Los tuam
2	Mr. Ernic Heimback	Xh. Vam txoov
3	Mr. Malter Moody	Xh. Nyiaj tsab
4	Mr. Derek Hawkins	Xh. Npuag mab
5	Mr. John Farni	Xh. Yau ha
6	Mr. Robin Talhot	Xh. Yaj leej
7	Mr. Roy Orpin	Xh. Txhiaj xab
8	Ms. Dee Jones	Xh. Txoov mim
9	Ms. Babara Good	Xh. Nxheb
10	Ms. Babara Hey	Xh. Nplias
11	Ms. Frances Bailey	Xh. Ntxawm
12	Ms. Sally Grey	Xh. Maiv nyiaj
13	Ms. Doris Whitelock	Xh. Paj mim
14	Mr. Don Rulison	Xh. Lauj xeeb
15	Mr. John Kane	Xh. Huaaj vam
16	Mr. Robert Williams	Xh. Vam tsheej
17	Mr. Kurt Vogelgsang	Xh. Zam khwb
18	Ms. Leana Bair	Xh. Ntxhoo
19	Ms. Judith Knauf	Xh. Kab zuag
20	Mr. Frank Schattner	Xh. Fav choj
21	Mr. Bruce Taylor	Xh. Txoos tsheej
22	Dr. Garland Bare	Xh. Nyiaj lwm
23	Ms. Imogene Williams	-

ที่มา : SKT (Sib Koom Tes - สหกิจคริสเตียน) และผู้เขียน

จนถึงปัจจุบัน แทบจะไม่มีมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ซึ่งเป็นชาวต่างชาติที่เป็นคนผิวขาวจากประเทศตะวันตกทำงานเผยแพร่งานศาสนาคริสต์แก่ชาวม้งในประเทศไทยอีกต่อไปแล้ว ม้งคริสเตียนรุ่นใหม่ได้ก้าวขึ้นมาบริหารจัดการโบสถ์ท้องถิ่นและเผยแพร่งานศาสนาทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านด้วยเพราะรัฐบาลไทยให้เสรีภาพในการนับถือและเผยแพร่งานศาสนามากกว่าประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ ฉะนั้น นอกจากมิชชันนารีชาวม้งในประเทศไทยแล้ว มิชชันนารีชาวม้งจากสหรัฐอเมริกาที่สังกัดองค์กรและคณะต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นยังได้ใช้ประเทศไทยเป็นฐานในการทำงานเผยแพร่งานศาสนาคริสต์แก่ชาวม้งในประเทศเพื่อนบ้านอย่างพม่า ลาว เวียดนาม และจีนอีกด้วย ดังจะได้กล่าวโดยละเอียดในบทถัดไป อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่งานศาสนาคริสต์แก่ชาวม้งในประเทศลาว เวียดนาม และจีนก็ต้องประสบกับอุปสรรคนานัปการด้วยกัน อันเป็นผลมาจากนโยบายของรัฐบาลและปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐในระดับท้องถิ่นที่มีต่อการนับถือศาสนาคริสต์ของชาวม้งในสามประเทศดังกล่าว

โดยสรุปแล้ว พัฒนาการของการเผยแพร่งานศาสนาคริสต์ในหมู่ชาวม้งที่อาศัยอยู่ในประเทศต่างๆ บริเวณตอนบนของเอเชียอาคเนย์นั้นมีมายาวนานคือตั้งแต่ปี ค.ศ. 1877 (พ.ศ. 2420) ในหมู่ชาวม้งที่มณฑลกุ้ยโจวและยูนนานของประเทศจีน ตามมาด้วยชาวม้งในประเทศเวียดนาม ลาว ไทย และพม่า แต่ในบรรดาประเทศต่างๆ ดังกล่าวนั้น ในระยะต่อมา คือเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ในประเทศจีนในปี ค.ศ. 1949 ประเทศเวียดนามในช่วงทศวรรษ 1950 กับปี ค.ศ. 1975 และประเทศลาวเมื่อปี ค.ศ. 1975 ทำให้มิชชันนารีชาวตะวันตกไม่สามารถทำงานในประเทศดังกล่าวอีกต่อไป ม้งคริสเตียนในประเทศดังกล่าวจึงได้รับผลกระทบจากนโยบายที่เข้มงวดของรัฐบาล แต่ปัจจุบันนี้ปัญหาก็ได้ลดน้อยลงไป ทั้งนี้ ปัจจุบันมิชชันนารีชาวม้งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการเข้าไปเผยแพร่งานศาสนาคริสต์แก่ชาวม้งในประเทศจีน เวียดนาม ลาว และพม่า

อย่างไรก็ตาม มีสามประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยจะขอนำมาอภิปรายถึงลักษณะเด่นของศาสนาคริสต์กับชาวม้งในที่นี้ นั่นคือ ประเด็นแรก บริบททางประวัติศาสตร์ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาวม้งคริสเตียนในประเทศคอมมิวนิสต์ ศาสนาคริสต์เข้ามาสู่ชุมชนม้งพร้อมกับการเข้ามาของระบอบอาณานิคมจากตะวันตก โดยเฉพาะในกรณีของม้งในประเทศจีน เวียดนามกับลาว ซึ่งรัฐบาลของประเทศดังกล่าวต่างก็ได้รับบทเรียนที่ไม่ดีจากการปกครองของเจ้าอาณานิคมตะวันตก ดังนั้น ถึงแม้ตัวแทนรัฐบาลเจ้าอาณานิคมตะวันตกและมีชนนารีชาวตะวันตกจะได้ออกจากประเทศเหล่านั้นไปแล้ว แต่ผลพวงของระบอบอาณานิคมกับทั้งการที่ยังมีชาวม้งคริสเตียนอยู่ในประเทศ ทำให้รัฐบาลมีนโยบายที่เข้มงวดและกดดันการนับถือศาสนาคริสต์ของชาวม้ง โดยเฉพาะภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์เป็นต้นมา

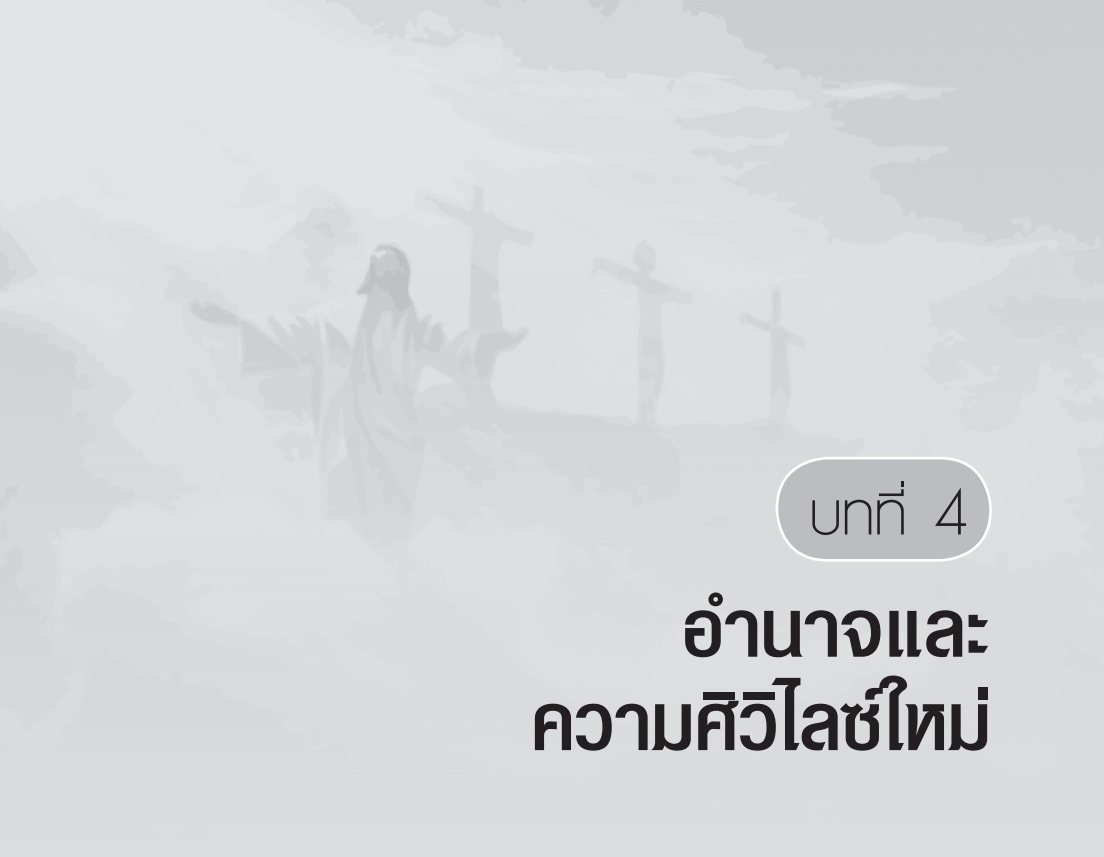
ประเด็นที่สอง การเปลี่ยนให้ชาวม้งมานับถือศาสนาคริสต์เกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็วในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างชาวม้งกับกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อนบ้านและรัฐบาล ในยุคที่มีชนนารีชาวตะวันตกเริ่มเข้ามาทำงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์แก่ชาวม้ง ชาวม้งยังอาศัยอยู่บนภูเขาเป็นหลัก เป็นชนกลุ่มน้อยที่ด้อยอำนาจทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมกว่ากลุ่มชาติพันธุ์เพื่อนบ้านที่ใหญ่กว่าและอยู่อาศัยในพื้นที่มายาวนานกว่า อย่างกรณีของชาวนอซูและชาวฮั่นในจีน ชาวไทและเวียดในเวียดนาม รวมทั้งคนเมืองภาคเหนือของประเทศไทย โดยในกรณีของประเทศจีนนั้นชาวม้งต้องกลายเป็นผู้เช่าที่ดินของชาวนอซูและชาวฮั่นเพื่อทำมาหากิน พวกเขาถูกขูดรีดค่าเช่า กับต้องเผชิญกับการถูกทางชาติพันธุ์ ยิ่งเมื่อรัฐบาลกลางของแต่ละประเทศขยายอำนาจเข้ามาถึง แล้วเข้ามาปกครอง และเก็บภาษีในอัตราสูงจากชาวม้งบนพื้นที่ ยิ่งทำให้พวกเขารู้สึกถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบ ต้องหาทางออกด้วยการหาอำนาจอื่นมาถ่วงดุล มีชนนารีชาวตะวันตกจึงเป็นกลุ่มอำนาจใหม่ที่เข้ามาในบริบทดังกล่าว มีชนนารีมิใช่เพียงกลุ่มคนที่มาจากตะวันตกที่มีอำนาจ

ทางสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าเท่านั้น หากแต่นำเอาเรื่องราวที่เป็นความเชื่อ นั่นคือพระเจ้า ซึ่งเป็นพระผู้ช่วยให้รอดที่ชาวม้งรอด้วยความหวังว่าจะมาปลดปล่อยพวกเขาจากการถูกกดขี่โดยคนอื่น จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ชาวม้งเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในประเทศจีน เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ที่ละหลายร้อยหรือเป็นพันคน (Clarke 2009)

ประเด็นสุดท้าย มิชชันนารีชาวตะวันตกนำเข้ามาซึ่งความศรัทธาพร้อมกับการประกาศศาสนา ไม่เพียงแต่ความเชื่อในศาสนาคริสต์ที่มีอำนาจมากกว่าผีหรือความเชื่อของคนในท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่มิชชันนารียังนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้ากว่าทางด้านศีลธรรม ระบบตัวเขียน โอกาสทางการศึกษา และการแพทย์สมัยใหม่จากตะวันตกเข้ามาพร้อมกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ด้วย ดังนั้น เหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชาวม้งเปลี่ยนมานับถือศาสนา ก็เพื่อให้ตัวเองมีความศรัทธาหรือความทันสมัยในด้านต่างๆ แบบชาวตะวันตก ซึ่งแน่นอนว่าย่อมเป็นความทันสมัยที่มากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์เพื่อนบ้านหรือแม้แต่รัฐส่วนกลางที่เข้ามามีอำนาจเหนือพวกตน ทั้งนี้ แนวคิดว่าด้วยความศรัทธา ดังกล่าวยังคงอยู่เคียงคู่กับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมม้งปัจจุบัน แม้ว่าคนที่เป็นมิชชันนารีจะเปลี่ยนจากชาวตะวันตกมาเป็นชาวม้งด้วยกันเองแล้วก็ตาม



มิชชันนารีทำพิธีเผาศูปรณ์ทำพิธีกรรมแก่ครอบครัวฉั่วซ่า หวัก (Tshuas Xab Vaj)
ที่บ้านต้นน้ำเข็ก ปี ค.ศ. 1955 (อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)



บทที่ 4

อำนาจและ ความศิวไลซ์ใหม่

- ศาสนาคริสต์กับความเชื่อของม้ง
- อำนาจของพระเจ้าเหนือความเชื่อท้องถิ่น
- ความศิวไลซ์จากตะวันตก
- อิทธิพลต่อมิชชันนารีม้งและม้งคริสเตียน

4

Max Weber นำเสนอว่าลักษณะสำคัญที่จำแนกความแตกต่างระหว่างศาสนาดั้งเดิมกับศาสนาโลกนั้นอยู่ที่กระบวนการทำให้เป็นเหตุเป็นผลเหนือกว่าของฝ่ายหลัง ศาสนาดั้งเดิมเป็นเครื่องมือในการสร้างความอบอุ่นเป็นเครื่องมือสู่ความสนใจเรื่องทางโลก ต่อสู้กับปัญหาสุขภาพและการมีชีวิตที่ยืนยาว และที่สำคัญคือสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนของตนเอง ขณะที่ Weber, Bellah และ Geertz ชี้ให้เห็นว่าศาสนาโลกนั้นมีพลังขับเคลื่อนอยู่เบื้องหลัง และเป็นแหล่งพึ่งพาที่ดึงดูดใจสำหรับผู้คนที่นับถือ อันเป็นกระบวนการทำให้เป็นเหตุเป็นผลในทางศาสนา (อ้างใน Hefner 1993: 7-10) สำหรับกระบวนการทำให้เป็นเหตุเป็นผล (rationalization) ในที่นี้หมายถึงกระบวนการทำให้เป็นระบบและการจัดระเบียบของพิธีกรรม หลักคำสอนและอำนาจที่ชอบธรรม เพื่อแสดงให้เห็นถึงการมีมาตรฐานของวิธีคิดและกิจกรรมทั้งหลาย

กรณีของศาสนาคริสต์นั้นกระบวนการทำให้เป็นเหตุเป็นผลเกิดขึ้นควบคู่กับความทันสมัยหรือความศิวิไลซ์ กับทั้งการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ยังได้รับอิทธิพลจากแนวคิดวิวัฒนาการที่เกิดขึ้นควบคู่กับลัทธิล่าอาณานิคมของชาวยุโรปด้วย การเข้ามาของศาสนาคริสต์สู่ชุมชนม้งในเอเชียอาคเนย์จึงเป็นการปะทะระหว่างศาสนาโลกกับศาสนาดั้งเดิมของชาวม้ง ซึ่งแน่นอนว่าศาสนาคริสต์นั้นมีอำนาจและมาพร้อมกับความศิวิไลซ์กว่า ทั้งนี้ผลจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในโครงการวิจัยนี้ ซึ่งมีทั้งการสำรวจเอกสาร การสำรวจและติดตามข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์ การเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมและนมัสการ กับทั้งการสัมภาษณ์บุคคลหลัก ทั้งในประเทศไทย ลาว เวียดนาม และจีน รวมถึงสหรัฐอเมริกาด้วย ผู้วิจัยพบว่า การเผยแพร่ศาสนาคริสต์

โดยมิชชันนารี ไม่ว่าจะเป็นมิชชันนารีชาวตะวันตกในอดีตหรือมิชชันนารีชาวม้งในปัจจุบันล้วนแล้วแต่มีนัยของการสร้างความศรัทธาตามแบบตะวันตก

ดังที่ได้อธิบายโดยละเอียดมาในบทก่อนหน้านี้แล้วว่าบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมม้งนั้นเริ่มโดยมิชชันนารีชาวตะวันตก จนกระทั่งในปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นมิชชันนารีชาวม้ง ทั้งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา จุดเปลี่ยนของบทบาทในการประกาศศาสนาคริสต์ในกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในประเทศไทยนั้นเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2514 เมื่อเยาวชนม้งคริสเตียนจำนวน 7 คนจากจังหวัดเพชรบูรณ์และตากสำเร็จการศึกษาด้านพระคัมภีร์จากสถาบันพระคริสตธรรม จังหวัดพะเยา แล้วพวกเขาได้แยกย้ายกันออกไปเผยแพร่ศาสนาตามหมู่บ้านม้งต่างๆ ในประเทศไทย หลังจากนั้นจึงมีเยาวชนม้งคริสเตียนรุ่นต่อๆ มาก้าวตามแบบอย่างพวกเขา แล้วกลายมาเป็นผู้มีบทบาทในการนำพาคริสต์จักรในชุมชนของตนเองกับทั้งได้ออกไปทำงานเผยแพร่ศาสนาในหมู่บ้านม้งทั่วไปมากขึ้น และมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งในนิยายโปรเตสแตนต์นั้นทุกวันนี้แทบจะไม่มีมิชชันนารีชาวต่างชาติที่เป็นคนผิวขาวทำงานเผยแพร่ศาสนาประจำอยู่ในหมู่บ้านม้งอีกแล้ว

อีกจุดเปลี่ยนหนึ่งที่เกิดขึ้นในระดับนานาชาติก็คือการที่มีมิชชันนารีชาวม้งที่ได้อพยพไปอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2518 แล้วต่อมาได้กลับเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์แก่ชาวม้งในประเทศไทย นั่นคือเมื่อปี พ.ศ. 2537 มิชชันนารีม้งสองคน จากคณะ C&MA ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ถูกส่งเข้ามาทำงานเผยแพร่ศาสนาแก่ชาวม้งในประเทศไทย โดยร่วมมือกับผู้สอนศาสนาชาวม้งสามคนในประเทศไทย จัดตั้งสำนักงานของคณะ C&MA ขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ (สัมพันธศาสนจารย์ภูริ 2556 และศาสนจารย์เด่น 2557) นับตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2530 เป็นต้นมาทั้งมิชชันนารีชาวม้งไทยและม้งอเมริกันดังกล่าว ได้ก้าวเข้าไปทำงานเผยแพร่ศาสนาแก่ชาวม้งในประเทศลาว เวียดนาม จีน และพม่ามากขึ้น ดังนั้น

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์แก่ชาวม้งทั้งในประเทศไทยและอื่นๆ ในเอเชียในปัจจุบัน จึงเป็นบทบาทของมิชชันนารีชาวม้ง หรือเป็นมิชชันนารีชนพื้นเมือง (indigenous missionaries) ทั้งหมด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือศาสนาคริสต์ได้ถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น สอดคล้องกับที่ Keyes (1996: 286) ได้อธิบายว่ากระบวนการทำให้เป็นชนพื้นเมือง (indigenization) ในระดับแรก ซึ่งเป็นระดับที่สำคัญที่สุดคือการทดแทนมิชชันนารีชาวตะวันตกด้วยคนสอนศาสนาของท้องถิ่นและผู้นำฆราวาส ส่วนในระดับที่ลึกกว่านั้น เกี่ยวข้องกับกระบวนการรื้อฟื้นการสื่อสารทางศาสนาของนิกายโปรเตสแตนต์ที่เป็นภาษาของชนพื้นเมือง มีการใช้สำนวนภาษาที่มีความหมายของท้องถิ่น และการแสดงความหมายในพิธีกรรมที่เชื่อมโยงเข้ากับกระบวนการทางสังคมต่างๆ ของท้องถิ่น

จากนิยามดังกล่าว จึงนำมาซึ่งข้อสงสัยของผู้วิจัยที่ว่าในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งนั้น การเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวม้ง มีความแตกต่างจากการเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีชาวตะวันตกหรือไม่ และมีความหมายในทางสังคมอย่างไร จากการศึกษาค้นคว้าของผู้วิจัย พบว่าการมีมิชชันนารีเป็นคนม้งนั้น ในด้านหนึ่ง ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับปฏิบัติที่เป็นปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ มีการแปลบทเพลงสรรเสริญพระเจ้าและพระคัมภีร์เป็นภาษาม้งที่ใช้ตัวโรมัน มีการใช้ภาษาม้งในการเทศนาและร้องเพลง รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ กับทั้งมีการประดิษฐ์คำศัพท์ใหม่ในภาษาม้ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงศาสนาคริสต์เข้ากับระบบความเชื่อหรือจักรวาลวิทยาของชาวม้ง นอกจากนั้นแล้วยังมีความรู้สึกและความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน หรือมีความเป็นเครือญาติที่ใกล้ชิดกันตามระบบโครงสร้างสังคมของชาวม้ง ซึ่งต่างจากมิชชันนารีชาวตะวันตกที่มีพรมแดนทางชาติพันธุ์ขวางกั้นอยู่ แต่ในอีกด้านหนึ่งที่เป็นระดับวิคิดและอุดมการณ์นั้น พบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างความเป็นมิชชันนารีชาวม้งกับมิชชันนารีชาวตะวันตก นั่นคือการเผยแพร่ศาสนาคริสต์เข้าไปยังกลุ่มคนม้ง

ในประเทศลาว เวียดนาม และจีนในปัจจุบันนั้นยังคงมีนัยของการนำเอาความเชื่อจากตะวันตกที่มีอำนาจเหนือกว่าความเชื่อของท้องถิ่นเข้าไปให้ชาวเมืองด้วยตนเอง นอกจากนั้นแล้วแนวคิดที่ว่าด้วยความศรัทธาดังกล่าวยังปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในกลุ่มคนเมืองที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ด้วย

ศาสนาครีสต์กับความเชื่อของเมือง

จักรวาลวิทยาของชาวเมืองประกอบไปด้วยสามโลก คือ โลกมนุษย์ (บนดิน) โลกสวรรค์ (บนฟ้า) และโลกบาดาล (ใต้น้ำ) แต่ในการทำพิธีกรรมตามความเชื่อนั้นมักกล่าวถึงเฉพาะโลกมนุษย์หรือโลกด้านสว่าง (Yaj Ceeb) กับโลกของผีหรือโลกที่เป็นด้านมืด (Yeeb Ceeb) เท่านั้น¹⁷ ทั้งนี้ เนื้อหาเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาของชาวเมืองมักปรากฏในตำนาน นิทาน บทสวดในพิธีแต่งงาน พิธีอ้วเน้ง (เข้าทรง) และพิธีศพ รวมถึงบทเพลงด้วย ตามตำนานและนิทานเมืองนั้น พระเจ้า (Yawm Saub – เขยอแซ้ว) เป็นผู้สร้างโลกและกำกับความเป็นไปของทุกสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นเหล่าเทวดาบนสวรรค์ หรือมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายบนพื้นผิวโลก ส่วนในโลกมนุษย์นั้น ตำนานและนิทานเมืองมักกล่าวถึงและยกย่องกษัตริย์หรือจักรพรรดิ (Vaj Ntxwv – หว่า-นจื่อ) ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด แต่ตามตำนาน กษัตริย์เมืองได้ถูกชาวจีนโค่นอำนาจด้วยการใช้เล่ห์กล แล้วนำร่างไปฝังไว้ในสุสานที่ทำด้วยโลหะ ทำให้ไม่สามารถกลับชาติมาเกิดได้ แต่มีการให้คำสัญญาเอาไว้ว่าวันหนึ่งในอนาคตจะกลับมา หากตัวเองสามารถเอาร่างเสียตัญจนโลงศพที่เป็นโลหะนั้นสึกแล้ว เล็ดลอดออกมาเกิดใหม่ได้

¹⁷ ชาวเมืองได้รับอิทธิพลจากวิธีคิดแบบหยิน (Yin) กับหยาง (Yang) ของชาวจีน

ชาวม้งที่บ้านห้วยเลื่องในจังหวัดตากเล่าว่า เมื่อมิชชันนารีชาวฝรั่งเริ่มเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่บ้าน มิชชันนารีได้เล่าเรื่องราวของ God ให้ชาวบ้านฟัง พวกตนคิดว่าเรื่องราวดังกล่าวจะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ นอกจากเรื่องราวของพระเจ้า (Yawm Saub – เหยอแซ้) ของชาวม้ง ดังนั้นจึงใช้คำว่า “เหยอแซ้” (Yawm Saub) เรียกการนับถือศาสนาคริสต์มาโดยตลอด แทนที่จะใช้คำว่า “คริสเตียน” ในภาษาม้ง

อย่างไรก็ตาม คำและความหมายดังกล่าวได้กลายเป็นที่ถกเถียงกันระหว่างคนม้งที่ไม่เป็นคริสเตียนกับม้งคริสเตียนมาโดยตลอด ยิ่งเป็นในบริบทของประเทศจีน เวียดนาม และลาวด้วยแล้ว นอกจากคำว่า “หว่า-นจื่อ” (Vaj Ntxwv) จะถูกนำไปโยงกับตำนานว่าด้วยกษัตริย์ม้งที่จะมาเป็นผู้ปลดปล่อยความทุกข์ยากแล้ว คำนี้ยังไปพ้องกับคำว่า “หว่าป้อ” (Vaj Pov) ซึ่งเป็นชื่อของนายพลวังเปา อดีตผู้นำกองทัพม้งที่อยู่ฝ่ายซีไอเอของสหรัฐอเมริกาในการต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศลาว จนในที่สุดหลังปี พ.ศ. 2518 ต้องลี้ภัยไปอยู่ในสหรัฐอเมริกา แต่ยังคงมีบทบาทในขบวนการกู้ชาติมาโดยตลอด จนกระทั่งเสียชีวิตลงในปี พ.ศ. 2554 ดังนั้น ในช่วงทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540 เจ้าหน้าที่รัฐบาลลาวและเวียดนามจึงมักจะแยกไม่ออกระหว่างขบวนการกู้ชาติกับขบวนการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมม้ง จนนำมาสู่การกดดันการนับถือศาสนาคริสต์ในประเทศดังกล่าว

บริบทและปัญหาดังกล่าวนำมาสู่ความพยายามของมิชชันนารีชาวม้งในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาในการสรรหาคำและความหมายใหม่เพื่อให้ศาสนาคริสต์แตกต่างไปจากขบวนการกู้ชาติ ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์การเทศนาของมิชชันนารีชาวม้งท่านหนึ่ง ในงานประชุมคริสเตียนม้งไทยและลาวที่จังหวัดหนองคาย มิชชันนารีชาวม้งคนดังกล่าวอธิบายว่า

แต่เดิมพวกเราที่เป็นม้งคริสเตียนใช้คำว่า "เหยอเข้า" (Yawm Saub) เรียกความเชื่อศาสนาคริสต์ของเรา คำนี้สร้างความสับสนกับ "เหยอเข้า" ในความเชื่อเดิมของคนม้ง ต่อมาพวกเราพยายามเปลี่ยนมาใช้คำว่า "หว่า-จื่อ" (Vaj Tswv) เพื่อให้แตกต่างออกไป แต่คำนี้ก็กลับสร้างความเข้าใจผิดแก่เจ้าหน้าที่รัฐบาลลาวและเวียดนาม หว่าพวกเราเป็นขบวนการกู้ชาติของนายพล "หว่าป้อ"

คำว่า "หว่า-จื่อ" (Vaj Tswv) ไม่ใช่ "หว่า-นจื่อ" (Vaj Ntxwv) และไม่ใช่ "หว่าป้อ" (Vaj Pov) ด้วย หากเราแยกออกมาเป็นพยางค์ คำว่า "หว่า" (Vaj) หมายถึงผู้ยิ่งใหญ่ ผู้นำ หรือแม้แต่กษัตริย์ ส่วนคำว่า "จื่อ" (Tswv) หมายถึง การเป็นเจ้าของ การเป็นผู้คุ้มครองดูแล ดังนั้น "หว่า-จื่อ" (Vaj Tswv) จึงหมายถึง พระเจ้า หรือ God ในภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้คุ้มครองมนุษย์ และสรรพสิ่ง และเป็นผู้กำหนดทิศทางในอนาคตของทุกสิ่ง รวมทั้งมนุษย์ด้วย (หลี่ฝ่ง, 15 กุมภาพันธ์ 2556)

ทุกวันนี้ชาวม้งได้เปลี่ยนจากคำว่า “เหยอเข้า” (Yawm Saub) และคำว่า “หยี่-สู” (Yis Xus หรือ Jesus) มาใช้คำว่า “หว่า-จื่อ” (Vaj Tswv) ในการเรียกการนับถือศาสนาคริสต์มากขึ้น นอกจากนั้นแล้วบริบททางการเมืองในประเทศลาวและเวียดนามได้เปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะหลังการเสียชีวิตของนายพลวังเปา เมื่อปี พ.ศ. 2554 กระนั้นก็ตาม วิธีคิดและการปฏิบัติในการเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีชาวม้ง กับทั้งการนับถือศาสนาของชาวม้งคริสเตียน ยังคงได้รับอิทธิพลจากมิชชันนารีชาวตะวันตกที่ตกทอดมาตั้งแต่ยุคอาณานิคม ว่าศาสนาคริสต์หรือพระเจ้านั้นมีอำนาจเหนือความเชื่อท้องถิ่นของชาวม้ง

อำนาจของพระเจ้าเหนือความเชื่อท้องถิ่น

เช่นเดียวกับ Jean และ John Comaroff จากมหาวิทยาลัยฮาวาร์ดที่ศึกษาอิทธิพลของศาสนาคริสต์ที่มีต่อคนท้องถิ่นในแอฟริกา Maia Green ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์ ศึกษาอำนาจของศาสนาคริสต์และมิชชันนารีที่มีเหนือความเชื่อท้องถิ่นของชาวแทนซาเนียในด้านตะวันออกของทวีปแอฟริกา และพบว่าศาสนาคริสต์ที่เข้ามาพร้อมกับการขยายตัวของระบอบอาณานิคมจากยุโรป เป็นการนำมาซึ่งอำนาจที่เหนือกว่าของพระเจ้าที่มีต่อความเชื่อดั้งเดิมของคนท้องถิ่น (Green 2003) ในส่วนของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมม้งนั้นก็ล้วนแล้วแต่มีนัยของความเชื่อจากตะวันตกที่มีอำนาจเหนือกว่าความเชื่อของท้องถิ่น โดยวิธีคิดและการแสดงออกที่เหนือกว่าดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่ในยุคสมัยที่พระเยซูคริสต์ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ ดังความตอนหนึ่งในหนังสือพระคริสตธรรมใหม่ที่ว่า

- 21 พระองค์กับพวกของพระองค์จึงเข้าไปในเมืองคาเปอรนาอุม และ
- 22 พอลถึงวันสะบาโต พระองค์เสด็จเข้าไปในธรรมศาลาเทศนาสั่งสอน
- 23 เขาทั้งหลายก็อัศจรรย์ใจด้วยการสอนของพระองค์ เพราะว่าพระองค์
- 24 ได้ทรงสั่งสอนเขาด้วยสิทธิอำนาจ หาเหมือนพวกธรรมมาจารย์ใหม่
- 25 ในทันใดนั้น มีชายคนหนึ่งในธรรมศาลาของเขามีผีโสโครกเข้าสิง
- 26 มันร้องอึงว่า “พระเยซูชาวนาซาเร็ธ ท่านมายุ่งกับเราทำไม? ท่านมาทำลายเราหรือ? เรารู้ว่าท่านเป็นผู้ใด ท่านคือองค์บริสุทธิ์ของพระเจ้า”
- 27 พระเยซูจึงตรัสห้ามมันว่า “จงนิ่งเสีย ออกมาจากเขาซิ”
- 28 และเมื่อผีโสโครกทำให้คนนั้นชักและร้องเสียงดังแล้วมันก็ออกจากเขา
- 29 คนทั้งปวงก็ประหลาดใจนักจึงถามกันว่า “การนี้เป็นอย่างไรหนอ
- 30 เป็นคำสั่งสอนใหม่แน่ ท่านสั่งผีโสโครกด้วยสิทธิอำนาจละมันจำต้องฟัง”
- 31 ในขณะที่นั้นจิตตศัพทของพระองค์ได้เลื่องลือไปทั่วแคว้นกาลิลี (องค์การ
- 32 กีเดียนส์อินเตอร์เนชันแนลแห่งประเทศไทย ม.ป.ป: 135-136)

การทำงานเผยแพร่ศาสนาของสาวกของพระเยซูคริสต์ในระยะต่อมา รวมทั้งมิชชันนารีชาวตะวันตกก็ล้วนแล้วแต่มีเหตุการณ์ที่แสดงออกถึงการมีอำนาจที่เหนือกว่าของความเชื่อในศาสนาคริสต์กับตัวมิชชันนารีต่อความเชื่อของคนในท้องถิ่น¹⁸ ดังตัวอย่างของ Samuel R. Clarke ที่ทำงานเผยแพร่ศาสนาในหมู่ชาวเหมียวในมณฑลกุ้ยโจวในช่วงทศวรรษ 1890 (Clarke 1911) กับการบุกเบิกงานสอนศาสนาคริสต์แก่ชาวม้งที่บ้านห้วยเหลื่องในจังหวัดตาก โดย Otto Scheuzger และภรรยาในช่วงต้นทศวรรษ 1950 ที่นอกจากจะอธิบายถึงความล้าหลังของความเชื่อและพิธีกรรม โดยเฉพาะการอ้วนึ่ง (เข้าทรง) และการจัดพิธีศพของชาวม้งแล้ว ยังมีการแสดงออกถึงความเหนือกว่าของศาสนาคริสต์ต่อความเชื่อท้องถิ่น โดยบรรยายเอาไว้ว่าเมื่อชาวม้งที่บ้านห้วยเหลื่องพามิชชันนารีคู่สามีภรรยาไปดูสถานที่สร้างบ้านพักให้มิชชันนารี มีชาวม้งคนหนึ่งบอกว่า “อาจารย์ เราไม่สามารถสร้างบ้านที่นี่ได้ เพราะที่นี่เป็นที่อยู่ของผี” Scheuzger จึงพูดขึ้นว่า “ภรรยาและผมไม่กลัวผี พระเยซูอยู่กับเรา พระเยซูมีอำนาจเหนือกว่าผีทั้งหมด กับทั้งอำนาจทั้งหลายของความมืดดำ” (Scheuzger 1961: 60) การท้าทายและแสดงออกซึ่งอำนาจของมิชชันนารีหรือพระเยซูคริสต์ดังกล่าว ทำให้ในระยะต่อมามิชชันนารีสามารถเปลี่ยนให้ชาวม้งบางครอบครัวหันมาเชื่อในพระเจ้าหรือศาสนาคริสต์ ซึ่งในทัศนะของมิชชันนารีแล้วเป็นการหลุดพ้นความเชื่อแบบล้าหลังและมั่งงายที่ชาวม้งมีอยู่

นอกจากนั้นแล้ว อีกตัวอย่างหนึ่งของการแสดงให้เห็นถึงอำนาจที่เหนือกว่าของพระเจ้าที่มีต่อผีหรือความเชื่อของท้องถิ่นยังปรากฏชัดเจนในการเข้าไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของ Ruth กับ Ted Andrianoff ที่เริ่มเข้าไปอยู่กับชาวม้งในเชียงขวางที่ประเทศลาวในช่วงปลายทศวรรษ 1940 งานเขียนของ Jean กับ Ruth Andrianoff บรรยายให้เห็นว่าหลังจากที่ Ted

¹⁸ ดูตัวอย่างในกรณีของสังคมไทยภาคเหนือ จากงานเขียนของแมคกิลวารี ดี.ดี. (2537)

กับ Ruth จบการเรียนภาษาลาวเป็นระยะเวลาสามเดือนที่เวียงจันทน์แล้ว
 ในปี ค.ศ. 1949 เขาเริ่มเดินทางออกไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่เชียงขวาง
 ทั้งสองคนและนายเค่งที่เป็นชาวขมุและเป็นนักเรียนพระคัมภีร์จากเวียงจันทน์
 ได้เริ่มต้นทำงานร่วมกันที่เชียงขวาง

เทด (Ted) รู้ว่าหมัว หมัว ย่อ (Moua Yia Thao) มีบ้านเล็กหลังหนึ่ง
 ที่ได้ให้นายเค่งกับครอบครัวเช่าอยู่แล้ว ในฐานะที่เป็นหมอผี (คนทรง-shaman)
 ของตูปี ลีฟง (Touby Lyfong) ผู้นำม้งที่มีอำนาจมากที่สุดที่นั่น Moua Yia
 เป็นหมอผีที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดในบรรดาทั้งหมดที่ประเทศลาวและไทย
 บ้านของเขาพร้อมจะให้เช่าในราคาที่ไม่แพงนัก เพราะเป็นที่เล่าขานกันว่า
 มีผีหลอก ไม่มีใครกล้าเข้าไปอยู่แม้แต่คืนเดียว แต่เนื่องจากพวกเขาไม่มีบ้านเช่า
 ไหนที่เหมาะสมกับนายเค่งและครอบครัว ดังนั้นเทดกับนายเค่งจึงตัดสินใจเช่าบ้าน
 ดังกล่าว "นี่เป็นที่ที่สมบูรณ์แบบ" ทั้งสองกล่าว "มันจะเป็นการแสดงให้เห็นว่า
 พระเจ้าของเราเข้มแข็งกว่าผีร้ายอื่นๆ ทั้งปวง"

หลังจากที่ครอบครัวนายเค่งย้ายเข้าไปอยู่ เพื่อนบ้านบอกเขาว่า
 "บ้านนั้นมีผีร้ายสิงอยู่ คุณไม่สามารถอยู่ได้หรอก"

นายเค่งตอบอย่างเรียบง่ายว่า "ผมจะแสดงให้เห็นว่าพระเจ้าของผม
 มีอำนาจมากกว่าผีร้ายทั้งหลาย"

เพื่อนบ้านบอกว่า "พวกเราจะคอยดู"

พระเจ้าทดสอบความศรัทธาของชายชาวขมุคนคนหนึ่งในการย้ายเข้าไป
 ในห้อง คืนแรกที่เขานอนในบ้าน นายเค่งกับภรรยาได้ยินเสียงแปลกๆ และเสียง
 เคาะผ้าบ้าน พวกเขาถูกเข่าลงอธิษฐาน ขอพระเจ้าให้ช่วยเอาผีร้ายออกไป
 หลังจากนั้น การนอนหลับของพวกเขาก็ไม่ได้รับการรบกวนอีกเลย (Andrianoff
 and Andrianoff 2000: 5-6)

อำนาจอีกด้านหนึ่งของศาสนาคริสต์ที่เหนือกว่าความเชื่อของคนท้องถิ่นนั้น นักวิชาการอย่าง Westheimer ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงไปนับถือศาสนาคริสต์ ชี้ให้เห็นว่า “มิชชันนารีมองคนที่อยู่ในตำแหน่งอื่นว่าเป็นคนมีบาป” (1994: 76) ซึ่งสอดคล้องกับการที่ Chris Wellshris กล่าวว่า “มิชชันนารีเห็นว่าพวกนอกรีตเป็นคนบาป ดังนั้น บทบาทหน้าที่เพียงอย่างเดียวของมิชชันนารีคือการได้รับการมอบหมายจากพระเจ้า (ให้มาไถ่บาป)” (1997) ตัวอย่างตอนหนึ่งในสารคดีเรื่อง *Between the Two Worlds: The Hmong Shaman in America* ซึ่งถ่ายทำวิถีชีวิตของชาวม้งอพยพจากประเทศลาวที่เข้าไปตั้งรกรากอยู่ในสังคมอเมริกา ซึ่งยังคงทำพิธีเข้าทรง (อ้วเน้ง) เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย มีฉากหนึ่งที่บ้านของหมอเน้งชาวม้ง มิชชันนารีชาวอเมริกันคนหนึ่งแต่งกายด้วยชุดสูทสีเทาอ่อน เดินเข้ามาในบ้าน เขาเริ่มต้นด้วยการทักทายและแจกลูกอมให้เด็ก แล้วนั่งสนทนากับหมอเน้ง เปิดพระคัมภีร์สอนหมอเน้งเจ้าของบ้าน โดยมีชายหนุ่มม้งคอยเป็นล่าม และที่ด้านหลังหมอเน้งมีแม่บ้านนั่งอยู่ใกล้ๆ มิชชันนารีเริ่มการเทศนาด้วยการกล่าวว่า “เพราะพวกเราได้กระทำในสิ่งที่ผิด เราจึงต้องถูกสาปให้ตาย เราจึงกลายเป็นคนบาป อยากถามว่าเขา (หมอเน้ง) มีความบาปไหม? เขาได้เคยกระทำอะไรผิดบ้าง?” หมอเน้งชาวม้งนั่งนิ่งอยู่สักครู่ แล้วตอบด้วยความงุนงงว่า “ผมไม่รู้อะไรเลย” ทันใดนั้นภรรยาที่นั่งอยู่ด้านหลังได้พูดขึ้นมาด้วยเสียงดังฟังชัดจนว่า “เจ้าคนโง่ ทำไมไม่บอกว่าไม่รู้อะไรเลย ก็ในเมื่อเราไม่เคยทำความผิดอะไร ทำไมไม่บอกไปเลยว่าเรามองไม่เห็นว่าคุณได้ทำความผิดอะไร แต่ชอบไปตอบว่าไม่รู้เช่นนั้น” จากนั้นสามีที่เป็นหมอเน้งจึงตอบกับมิชชันนารีด้วยความมั่นใจว่า “ตลอดชีวิตของตัวเองนี้ไม่เคยลักขโมยแม้แต่เข็มหรือด้ายของคนอื่นเลย” มิชชันนารีจึงเปิดพระคัมภีร์แล้วอธิบายผ่านล่ามว่า “พวกเราเป็นคนที่อยู่ในเรือลำเดียวกัน อยู่ในที่เดียวกัน ทุกคนได้กระทำผิด ผมหวังว่าคุณจะมีพระคัมภีร์เป็นภาษาของเขา (หมอเน้งชาวม้ง) แต่...พระคัมภีร์เป็นพระวจนะของพระเจ้า และพระคัมภีร์

กล่าวว่า (แล้วชี้ขึ้นไปที่พระคัมภีร์) พระเยซูคริสต์ตายเพื่อความบาปของเรา บาปของทุกคน บาปของทั้งโลก” (Siegel and Conquergood 1985) แม้ฉากดังกล่าวจะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดกับครอบครัวมั่งที่ประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ก็มักพบเห็นพฤติกรรมและคำอธิบายของมิชชันนารีในลักษณะดังกล่าวในสังคมมั่งทั่วไปในเอเชียด้วย

นักมานุษยวิทยาอย่าง Cohen และ Eames ยังชี้ให้เห็นว่ามิชชันนารีเป็นสัญลักษณ์ของลัทธิชาติพันธุ์นิยม (symbol of ethnocentrism) โดยอธิบายว่า

มิชชันนารีเริ่มต้นจากมุมมองว่าตัวเองเป็นชาติพันธุ์ศูนย์กลาง ศาสนา (คริสต์) ของคนนั้นเป็นเส้นทางที่ถูกต้องในการปลดปล่อย (จิตวิญญาณ) ให้พ้นภัย ดังนั้น การมุ่งเปลี่ยนศาสนาจึงเป็นวัตถุประสงค์หลักในการทำงานของมิชชันนารี และบ่อยครั้งที่การทำงานของมิชชันนารีเกี่ยวข้องกับการรื้อถอนความเชื่อ และพิธีกรรมของชนพื้นเมือง (1982: 376-77)

ในกรณีของชาวมั่งนั้น การทำพิธีศีลล้างบาปหรือศีลจุ่ม (Baptism) แก่บุคคลหรือครอบครัวชาวมั่งเพื่อเปลี่ยนให้มาเป็นคริสเตียน ไม่ว่าจะเป็นการทำพิธีโดยมิชชันนารีชาวตะวันตกหรือมิชชันนารีชาวมั่งก็ตาม จึงมิใช่เพียงการปฏิญาณตนแล้วทำการจุ่มตัวคนที่รับความเชื่อใหม่ลงในสระน้ำเพื่อชำระร่างกายและจิตใจ หากแต่ยังต้องทำความสะอาดบ้านเรือนด้วยการเก็บหิ้งผีและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำพิธีกรรมแบบดั้งเดิมออกจากบ้านแล้วทำการเผาทิ้งทั้งหมด ก่อนที่จะรับเอาไม้กางเขนกับรูปพระเยซูเข้ามาในบ้าน ดังตัวอย่างเมื่อ Otto Scheuzger กับภรรยาเริ่มทำการเปลี่ยนศาสนาให้ชาวมั่งที่บ้านห้วยเหลื่องในจังหวัดตาก Scheuzger ได้บันทึกเหตุการณ์ว่า

มันนึ่งสำหรับทำพิธีและวัตถุที่เป็นสัญลักษณ์ของผีทั้งหมดได้ถูกรื้อทิ้งหายไปจากบ้าน แล้วแทนด้วยการห้อยโปสเตอร์กับไม้กางเขนและตัวหนังสือที่เป็นภาษาไทยและมั้งอยู่บนโปสเตอร์นั้นว่า "พระเยซูคริสต์ว่า: ดันเป็นทางนั้น เป็นความจริงและเป็นชีวิต ไม่มีใครมาถึงพระบิดาได้ นอกจากทางฉัน" (Scheuzger 1961: 91)



รูปถ่ายที่ 3 มิชชันนารีชาวอเมริกันทำพิธีสลับบาปให้หญิงชาวม้ง บ้านต้นน้ำเข็ก อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก มกราคม ค.ศ. 1957
(อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)



รูปถ่ายที่ 4 มิชชันนารีนำโปสเตอร์เกี่ยวกับพระเยซูคริสต์ขึ้นแขวนแทนหิ้งบูชาของครอบครัวม้ง บ้านห้วยเหลื่อง จังหวัดตาก ปี ค.ศ. 1962
(อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)

อำนาจที่เหนือกว่าของศาสนาคริสต์ยังถูกปฏิบัติการผ่านพระคัมภีร์ไบเบิลซึ่งเป็นทั้งคู่มือในการเผยแพร่ศาสนากับการทำพิธีกรรมของศาสนาจารย์ พระคัมภีร์เป็นหนังสือที่รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างโลก มนุษย์และสรรพสิ่ง เรื่องราวของชาวยิวหรืออิสราเอลที่ต้องเร่ร่อนออกจากดินแดนของตนเอง การเข้าเฝ้าพระเจ้าเป็นเจ้า เรื่องราวเกี่ยวกับพระเยซูคริสต์ รวมทั้งกฎหรือข้อบัญญัติว่าด้วยการเป็นคริสตชนที่ดีในโลกนี้และโลกหลังความตายกับการกล่าวถึงการจะเสด็จกลับมาในโลกมนุษย์เป็นครั้งที่สองของพระเยซูคริสต์สำหรับคริสตชนและศาสนาจารย์แล้ว ทุกข้อสงสัยและแนวทางปฏิบัตินั้นล้วนแล้วแต่มีอยู่ในพระคัมภีร์ ดังนั้น นอกจากการใช้เทศนาแล้ว (ดูดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *Between the Two Worlds: The Hmong Shaman in America* ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น) พระคัมภีร์ยังถูกนำมาใช้ประกอบในการทำพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นการทำพิธีศีลล้างบาป งานแต่งงานหรืองานศพก็ตาม ดังนั้น นอกจากจะมีนัยของความศิวไลซ์กว่าแล้ว การใช้พระคัมภีร์ยังเป็นการแสดงออกถึงอำนาจที่เหนือกว่าของศาสนาคริสต์ที่มีต่อความเชื่อท้องถิ่น เพราะเชื่อว่าตัวหนังสือหรือรูปเล่มของพระคัมภีร์นั้นเป็นเสมือนอาวุธอย่างหนึ่งในการปราบสิ่งชั่วร้าย กับทั้งเชื่อว่าทุกอย่างที่เขียนไว้ในพระคัมภีร์นั้นเป็นสัจธรรมหรือความจริงที่ไม่จำเป็นต้องมีการตั้งคำถามอีกแล้ว ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าร่วมและสังเกตการณ์งานเปิดตัวโกดังสินค้าการเกษตรแห่งหนึ่งของครอบครัวนักธุรกิจมั่งมีในเมืองเชียงใหม่ มีการเชิญศาสนาจารย์ม้งโปเรเตสแตนต์มาเทศนา ท่านได้ย้ำใจความตอนหนึ่งของการเทศนาว่า

ทำไมมนุษย์จึงยังชอบถามอยู่อีกว่า มนุษย์และพืชพรรณเหล่านี้เกิดมาจากไหน ก็ในเมื่อพระคัมภีร์ระบุเอาไว้อย่างชัดเจนแล้วว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์และพืชพรรณเหล่านี้ด้วยพระองค์เอง ทุกอย่างถูกกำกับให้เป็นไปในทิศทางที่พระองค์ได้วางแผนเอาไว้อยู่แล้ว (ประสงค์ 2556)



รูปถ่ายที่ 5 มิชชันนารีชาวอเมริกันกำลังสอนพระคัมภีร์ให้หญิงชาวม้ง บ้านปากกลาง จังหวัดน่าน ปี ค.ศ. 1979 (อนุเคราะห์ภาพโดย Imogene Williams)

ผลพวงของการมีวิธีคิดและแนวทางปฏิบัติที่แสดงถึงการมีอำนาจที่เหนือกว่าของพระเจ้าและมิชชันนารีชาวตะวันตกดังกล่าวยังคงดำรงมาจนถึงปัจจุบัน แม้ทุกวันนี้ชาวม้งคริสเตียนรุ่นใหม่จะได้ก้าวขึ้นมาเป็นมิชชันนารีแทนวิธีคิดและการปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนให้ชาวม้งมานับถือศาสนาคริสต์ กับทั้งการแสดงให้เห็นถึงอำนาจเหนือกว่าของศาสนาคริสต์และตัวเองต่อความเชื่อดั้งเดิมของคนม้งนั้นก็มิได้แตกต่างจากแบบอย่างของมิชชันนารีชาวตะวันตกข้างต้นแต่ประการใด ภาพที่มักจะเห็นโดยทั่วไปก็คือในกรณีที่มีคนป่วยหรือคนที่ต้องการความช่วยเหลือทางด้านจิตใจ ศาสนาจารย์ชาวม้งหนึ่งหรือหลายคนที่มีอยู่จะยืนรอบคนป่วยนั้น แล้วทุกคนยื่นมือขวาขึ้นเหนือหัวหรือแตะไหล่คนป่วย (บางครั้งมือซ้ายของผู้นำจะถือพระคัมภีร์) ก้มหน้า หลับตา แล้วอธิษฐานขอให้อำนาจของพระเจ้ามาช่วยปกป้องและช่วยเหลือคนป่วย การทำท่าดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ในการส่งผ่านอำนาจจากพระเจ้า ซึ่งเชื่อว่าอยู่บนสวรรค์ ผ่านตัวศาสนาจารย์ผู้ทำพิธี ลงไปที่ตัวบุคคลเป้าหมาย อันเป็นการช่วยเหลือทางด้านจิตใจแก่ผู้ที่กำลังประสบปัญหาอยู่



รูปถ่ายที่ 6 ศาสนาจารย์และผู้นำคริสเตียนชาวม้งทำพิธีและอธิษฐาน
ให้ผู้ที่ต้องการการหนุนทางด้านจิตใจ (อนุเคราะห์ภาพโดยเด่น ย่าง) พฤษภาคม 2015

ความศิวไลซ์จากตะวันตก

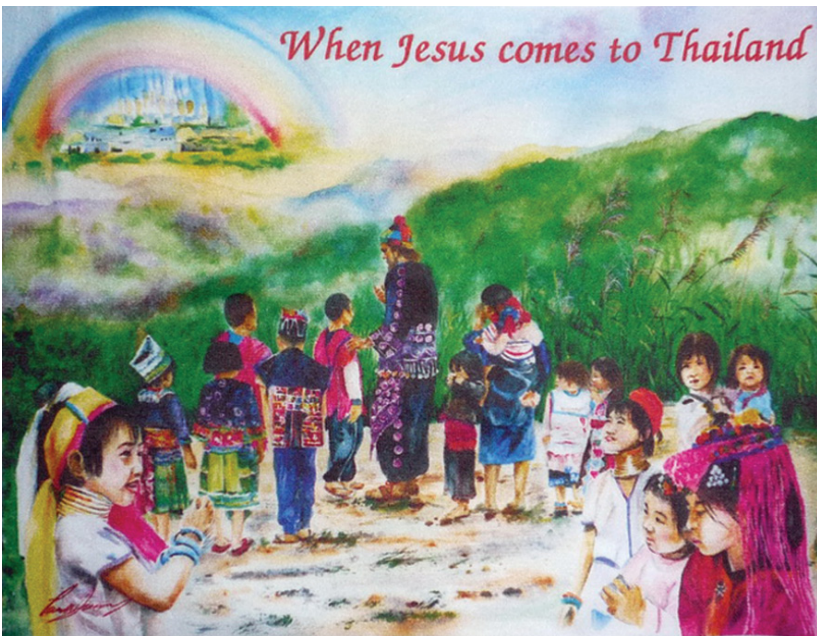
Maia Green ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดด้วยความศิวไลซ์เกิดจากสังคมตะวันตก แล้วแผ่ขยายไปยังทวีปอื่นๆ ในยุคการล่าอาณานิคมที่มีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ควบคู่กันไปด้วย ความศิวไลซ์ที่มีขั้วบนาริสร้างขึ้นนั้นอยู่บนพื้นฐานของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งถึงความเหนือกว่าในทางวิชาการ กับทั้งทำให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของการเปลี่ยนผ่านจากความมืดไปสู่ความสว่างแห่งการรู้หนังสือ (2003: 2) กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับที่ Stevan Harrell นิยามไว้ว่า โครงการสร้างความศิวไลซ์เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ซึ่งฝ่ายหนึ่งเป็นศูนย์กลางของความศิวไลซ์ ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ ที่เป็นคนชายขอบในแง่ของความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ การปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมระหว่างฝ่ายที่เป็นศูนย์กลางกับฝ่ายที่เป็นคนชายขอบดังกล่าว มีพื้นฐานมาจากความคิดที่ว่าฝ่ายศูนย์กลางมีความเหนือกว่าในระดับของความศิวไลซ์

ประกอบกับการมีพันธสัญญาว่าจะยกระดับความศรัทธาของคนที่ขายขอบให้เท่ากับของคนที่ยืนยกลาง หรืออย่างน้อยก็ใกล้เคียงกัน (1995: 4)

การเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์กับคนในท้องถิ่นนั้น มิชชันนารีมองว่าตัวเองเป็นศูนย์กลางของความศรัทธาหรือความมีอารยธรรมกว่า ไม่ว่าจะเป็นด้านความทันสมัยในสังคมหรือด้านองค์ความรู้สมัยใหม่แบบตะวันตกก็ตามท่ามกลางความสัมพันธ์ระหว่างมิชชันนารีชาวตะวันตกกับชาวม้งและชนกลุ่มใหญ่ในท้องถิ่น มิชชันนารีจะได้รับการยอมรับในสถานภาพที่สูงส่งกว่า ดังตัวอย่างในงานเขียนของ Scheuzger ที่ถ่ายทอดคำพูดของชาวม้งที่หมู่บ้านห้วยเหลืองในจังหวัดตากว่า ฝรั่งเศส (มิชชันนารี) ก็เข้ามาทำงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์กับคนพื้นราบในตัวเมืองตาก แต่ไม่มีคนไทยเปลี่ยนมาเชื่อพระเจ้า ขณะเดียวกันชาวม้งซึ่งเป็นกลุ่มชายขอบและอาศัยอยู่บนภูเขา ก็กล่าวด้วยความรู้สึกไม่มั่นใจในตัวเองว่า กำนันที่เป็นคนพื้นราบบอกว่าหากพวกม้งเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ พวกเขาจะไม่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในประเทศไทยอีกต่อไป แต่ให้ไปอยู่ในประเทศของฝรั่งเศส (Scheuzger 1991: 73) แต่ในที่สุดก็มีครอบครัวคนม้งตัดสินใจเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์เพื่อให้ตัวเองมีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้น ด้วยเพราะม้งซึ่งเป็นกลุ่มคนในชุมชนบนพื้นที่สูงในยุคนั้นมีสถานภาพที่ต่ำกว่าคนไทยพื้นราบ เช่นเดียวกับนักมานุษยวิทยาอย่าง Nicholas Tapp ที่ศึกษาการเผยแพร่ศาสนาคริสต์กับชาวม้งในประเทศไทยก็พบว่า “ชาวม้งมีแนวโน้มที่จะมองมิชชันนารีคริสเตียนในฐานะที่เป็นตัวแทนของความสูงส่งกว่า มีอำนาจเหนือกว่ารัฐไทย” (1989b: 100)

ด้านศรัทธาหรือความทันสมัยในสังคมนั้น เนื่องจากมิชชันนารีที่มาจากประเทศตะวันตกมองว่าตัวเองมาจากสังคมที่มีความทันสมัยกว่า ทั้งทางด้านจิตใจและสังคม ดังนั้น การเปลี่ยนให้คนในท้องถิ่นหันมานับถือศาสนาคริสต์จึงเป็นการช่วยพัฒนาทางด้านจิตใจและวัฒนธรรมแก่พวกเขาด้วย ตัวอย่างคือ การสอนให้ผู้คนในท้องถิ่นที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์เป็น

คนที่มีความคิดในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนอื่น ทั้งในรูปแบบของการนำเอาข่าวประเสริฐหรือความดีของพระเยซูที่มีต่อมนุษยชาติไปบอกต่อกับการบริจาคทรัพย์และอุทิศตัวเองเพื่อช่วยเหลือคนที่ยังตกอยู่ในสถานะที่ลำบากกว่า นอกจากนั้นยังเน้นที่การประพฤติตนให้เป็นคนดีตามทศนะแบบตะวันตก เป็นต้นว่า การมีผัวเดียวเมียเดียว การไม่สูบบุหรี่ การไม่ดื่มสุรา การไม่เคารพรูปเคารพอื่นนอกจากพระเจ้า ฯลฯ ฉะนั้น การเข้ามาของมิชชันนารีชาวตะวันตกหรือคนผิวขาว นอกจากจะเป็นการมาช่วยนำพาคนมั่งคริสเตียนให้ได้ไปพบและอยู่กับพระเจ้าแล้ว ยังเป็นการช่วยนำพาพวกเขาให้ก้าวเข้าสู่สังคมแห่งความศิวิไลซ์กว่าด้วย (ดูตัวอย่างภาพประกอบ)



รูปถ่ายที่ 7 ภาพวาดบนเสื้อยืดขององค์กรคริสเตียนมั่งแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่

ด้านองค์ความรู้สมัยใหม่แบบตะวันตกที่ดำเนินการเคียงคู่กับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นั้น ผู้วิจัยพบว่าอย่างน้อยมีสามประเด็นที่เป็นตัวบ่งบอกถึงความศรัทธาที่ลึกซึ้งกว่าของชาวตะวันตกที่มีต่อคนในท้องถิ่น ประการแรกคือ การรู้หนังสือ นอกจากการกางพระคัมภีร์แล้วอ่านเมื่อทำการเทศนาและทำพิธีกรรม รวมทั้งการร้องเพลงด้วยการเปิดหนังสือที่มีบทเพลงสรรเสริญพระเจ้าแล้ว การที่มีมิชชันนารีสามารถอ่านพระคัมภีร์บทสวด และร้องเพลงเป็นภาษาของคนในท้องถิ่นได้นั้นยังเป็นการสร้างความรู้สึกใกล้ชิดและความน่าเชื่อถือจากชาวบ้าน ชาวเมืองบ้านห้วยเหลืองในจังหวัดตากรู้สึกประหลาดใจเมื่อ Scheuzger กับภรรยาที่เป็นมิชชันนารีชาวสวิสมีหนังสือเกี่ยวกับเรื่องราวของพระเจ้า กับมีความภูมิใจมากที่ทั้งสองสอนให้ชาวเมืองได้อ่านหนังสือนั้นเป็นภาษาเมืองด้วย เมื่อมิชชันนารีถามว่าทำไมชาวเมืองจึงต้องใช้อุปกรณ์ต่างๆ ในการทำพิธีกรรม ชาวเมืองคนหนึ่งตอบว่า

พวกเราทำแบบนี้ด้วยเพราะว่ามันเป็นวัฒนธรรม เพราะบรรพบุรุษสอนให้เราทำเป็นวิธีการของคนชนเผ่า พวกท่านเป็นชาวต่างชาติ (ฝรั่ง) ที่มีหนังสือ ดังนั้นพวกท่านจึงไม่ทำสิ่งเหล่านี้ แต่พวกเราไม่มีหนังสือ ฉะนั้นพวกเราจึงทำสิ่งเหล่านี้... (Scheuzger 1961: 56)

การรู้หนังสือของมิชชันนารีจึงเป็นอำนาจอย่างหนึ่งที่เหนือกว่าชาวบ้านในท้องถิ่นที่ไม่มีระบบตัวเขียนหรือไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือการรู้หนังสือนั้นมีความศรัทธาที่ลึกซึ้งกว่า ผู้ประกาศศาสนาชาวเมืองคนหนึ่งในจังหวัดสุโขทัย วัย 70 กว่าปี อธิบายว่าตอนที่ยังเป็นวัยรุ่นและอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านม้งบนภูเขา นั้น พ่อส่งพี่น้องคนอื่นๆ ไปศึกษาในโรงเรียนของรัฐบาล แต่ไม่ยอมส่งตัวเองไป พ่อให้เหตุผลว่าเพราะตัวเองสมองช้า เรียนไม่เก่ง จึงอยากให้อยู่บ้านช่วยพ่อกับแม่ทำงาน ดังนั้นเมื่อมิชชันนารีชาวอเมริกันเข้ามาเผยแพร่ศาสนา แล้วสอนหนังสือเมืองในเวลากลางคืนด้วย ตัวเองจึงสมัครเข้าไปเรียนหนังสือกับมิชชันนารี จากนั้นจึงค่อยๆ ซึมซับเรื่องราวพระเจ้าผ่าน

การเรียนรู้หนังสือทุกคืน จนในที่สุดจึงได้ตัดสินใจเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ตั้งแต่นั้นมาทำงาน



รูปถ่ายที่ 8 มิซซันนารีสอนหนังสือให้เยาวชนม้ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ค.ศ. 1958
(อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)

ส่วนชาวเหมียวในประเทศจีน ที่เมืองฟางไฮในมณฑลกุ้ยโจว Samuel R. Clarke บันทึกเอาไว้ว่า หลังจากที่คู่สามีภรรยาครอบครัว Webb ได้เดินทางกลับออกไป Mr. H. E. Bolton ได้เข้ามาดูแลสถานี่เผยแพร่ศาสนาที่นั่น และ

ได้เปิดโรงเรียนแห่งหนึ่งขึ้น โดยเด็กผู้ชาย (ชาวเหมียว) ได้รับการสอนให้อ่านภาษาจีนจากหนังสือคริสเตียน กับทั้งได้เขียนด้วย บางคนได้รับการสอนให้อ่านภาษาของเขาเองที่เป็นตัวโรมัน จากหนังสืออ่านสำหรับเด็กที่พิมพ์ขึ้นเป็นการพิเศษสำหรับเด็กชาวเหอเหมียวในการอ่านและเขียนภาษาแม่ของตน อย่างไรก็ตาม เป็นบทเรียนอันล้ำค่าที่น่าจดจำว่าผู้ปกครองของเด็กนักเรียนเคียดนี้ร้อนใจว่าลูกของพวกเขาควรมีความสามารถในการเขียนและอ่านภาษาจีนมากกว่าภาษาของตัวเอง (Clarke 2009: 137)

ประการที่สอง การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ เป็นนวัตกรรมที่ทำให้มิชชันนารีชาวตะวันตกถูกมองว่าเป็นคนที่มีควมวิไลซ์กว่า โปสเตอร์อธิบายเรื่องราวของพระเจ้าและเครื่องเล่นแผ่นเสียงเกี่ยวกับคำสอน เป็นสองตัวอย่างที่ดี กล่าวคือในกรณีของโปสเตอร์อธิบายเรื่องราวของพระเจ้านั้น เป็นภาพพลิก (flip chart) ที่มีทั้งภาพวาดและคำบรรยายเกี่ยวกับเรื่องราวของศาสนาคริสต์ เป็นอุปกรณ์ชิ้นสำคัญที่มิชชันนารีต้องถือไปด้วยทุกครั้งที่จะอธิบายเรื่องราวของพระเจ้าแก่ชาวบ้าน ผู้ประกาศศาสนาชาวม้งคริสเตียนคนหนึ่งในจังหวัดสุโขทัยเล่าให้ฟังว่า

การที่ได้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้าจากมิชชันนารี แล้วเห็นภาพในโปสเตอร์ที่เป็นภาพพลิกเหล่านั้น ทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เหมือนเป็นเหตุการณ์จริงเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าสร้างโลกแล้วสร้างอาคมกับอวิชา ยิ่งภาพที่เป็นเรื่องราวที่ทั้งคู่ถูกซึ่งเป็นชาคานเข้ามาหลอกให้กินผลไม้ด้วยแล้วยังทำให้น่าเชื่อถือมากขึ้น ที่สำคัญคือภาพเหล่านั้นจะติดตาและอยู่ในสมองเรตลอดเวลา ทุกวันนี้ผมก็ยังใช้ภาพเหล่านี้ในการออกไปอธิบายเรื่องราวของพระเจ้าแก่ชาวม้ง โดยเฉพาะที่ตลาดนัดบริเวณชายแดนไทย-ลาว (จู่เซียง 2555)



รูปถ่ายที่ 9 มิชชันนารีชาวอเมริกันเปิดภาพพลิกขณะสอนศาสนาแก่ชาวม้ง
จังหวัดพิษณุโลก ค.ศ. 1955 (อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)

ส่วนเครื่องเล่นแผ่นเสียงเกี่ยวกับคำสอนนั้น นับเป็นตัวอย่างหนึ่งของเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีความศิวิไลซ์ ซึ่งมีขงันนาริใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเผยแพร่ศาสนาเช่นกัน แกนนามังคริสเตียนท่านหนึ่งในจังหวัดน่านอธิบายว่า

ตอนเป็นเด็กอยู่บนคอย เห็นฝรั่งเข้ามาในหมู่บ้านครั้งแรก ฝรั่งถือกล่องสี่คำ (กล่องถ่ายรูป) เข้ามาด้วย ชอบเอาออกมาส่องไปที่คนแล้วกด พวกผู้ใหญ่เลยบอกเด็กว่าให้หนีไปไกลๆ ไม่เช่นนั้นหากฝรั่งส่องมาที่เราแล้วกดลงไป จะทำให้ขวัญของเราเข้าไปอยู่ในกล่องนั้น แล้วจะทำให้เราค่อยๆ ตัวซิด เจ็บป่วย จนกระทั่งตายไปในที่สุด ทำให้พวกเรากลัวและต้องวิ่งหนีเข้าไปหลบซ่อนอยู่ตามป่าละเมาะข้างหมู่บ้าน จนกระทั่งเวลาผ่านไปหลายชั่วโมง จึงค่อยๆ แอบออกมาดูฝรั่งอีกครั้งเวลานี้เห็นฝรั่งเอาเครื่องอะไรก็ไม่รู้ เหมือนไม้บดข้าวโพดเล็กๆ แต่เวลาเอามือหมุนแล้วมีเสียงออกมาด้วย ฟังคุ้เป็นภาษาม้ง ด้วยความอยากรู้อยากเห็น จึงค่อยๆ ขยับเข้าไปใกล้และฟังเสียงนั้น ซึ่งก็คือเรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้า ที่บันทึกโดยม้งคริสเตียนในประเทศลาว (ปัญญา 2549)

เครื่องเล่นแผ่นเสียงดังกล่าวเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยสนับสนุนมิชชันนารีในการเผยแพร่ศาสนาได้เป็นอย่างดี เพราะมิชชันนารีชาวอเมริกันที่เพิ่งเข้ามาใหม่นั้นยังพูดภาษาม้งไม่ได้ จึงต้องใช้แผ่นเสียงที่บันทึกคำสอนโดยชาวม้งคริสเตียนที่ขึ้นมาเปิดให้ฟังแทน ประการสำคัญคือความที่ในมิชชันนารีชาวฝรั่งที่มีเทคโนโลยีการสื่อสารอย่างก้าวหน้าที่สามารถใช้ช่วยในการทำงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์ได้ ซึ่งชาวม้งในสมัยนั้นไม่มี



รูปถ่ายที่ 10
เครื่องเล่นแผ่นเสียงที่มีขัณนารี
ใช้ประกอบการเผยแพร่ศาสนา

ประการที่สามคือ การรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการแพทย์แผนตะวันตก นอกจากการที่มีขัณนารีชาวตะวันตกใช้วิธีอธิษฐานเพื่อขอให้พระเจ้าช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวบ้านให้หายแล้ว ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ของตะวันตกยังทำให้มีขัณนารีสามารถใช้ยาแผนปัจจุบันแบบตะวันตกเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวบ้านด้วย¹⁹ ในประเทศไทย Otto Scheuzger (1961) ซึ่งทำงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านม้งห้วยเลื่องที่จังหวัดตาก ช่วงปลายทศวรรษ 2490 ได้บรรยายถึงความศรัทธาของชาวม้งที่มีต่อตัวเขาและภรรยา อันเนื่องมาจากการที่เขาได้เอายาเม็ดที่น่าติดตัวมาจากเชียงใหม่

¹⁹ ในภาษาไทยจึงมักเรียกมีขัณนารีว่าเป็น “หมอสอนศาสนา” เพราะมีขัณนารีทั้งทำหน้าที่สอนศาสนาและรักษาอาการเจ็บป่วยแก่ชาวบ้านที่ตัวเองเข้าไปทำงานเผยแพร่ศาสนาด้วย

ให้ชาวบ้านกินแล้วอาการป่วยด้วยไข้มาลาเรียได้หายไป ส่วนในประเทศจีนจากบันทึกของ Samuel Clarke (1911) ได้บรรยายให้เห็นถึงการที่คู่สามีภรรยาครอบครัว Webb ใช้วิธีการรักษาอาการเจ็บป่วยในการสร้างความศรัทธาของชาวเหมียวที่นั่นว่า

การอาศัยอยู่ท่ามกลางพวกเขา อยู่ในบ้านที่เปิดประตูรับพวกเขา ตลอดทั้งวัน ในไม่ช้า Mr. and Mrs. Webb ก็ได้รับความมั่นใจขึ้น ที่มากไปกว่านั้นคือ Mr. Webb ยังได้รับการนับหน้าถือตาที่ยิ่งใหญ่จากพวกเขา ในฐานะที่เป็นหมอ ด้วยเพราะความสำเร็จในการรักษาโรคที่เป็นอันตรายต่อชีวิตของพวกเขา กับทั้งบาดแผลที่อาจถึงกับทำให้ตาย การรักษาของเขาเป็นเรื่องพื้นฐานมาก โดยทำการล้างแผลทุกวัน แล้วพันแผลด้วยผ้าซึ่งปลอดการติดเชื้อ ผลของการรักษาเป็นที่น่าพอใจอย่างมาก กับทั้งเป็นที่ประหลาดใจกับพวกเขามาก ทำให้มีทั้งชาวจีนและชาวเหมียวเป็นจำนวนมากเข้ามาหาเขาเพื่อช่วยรักษาให้บรรเทา บางคนเดินทางมาจากที่ไกลถึงสองหรือสามวันเดินเท้า (Clarke 2009: 135-136)

ก่อนที่มิชชันนารีชาวตะวันตกจะเข้ามาทำงานเผยแพร่ศาสนา มิชชันนารีเหล่านั้นจะต้องผ่านการฝึกอบรมความรู้พื้นฐานในการดูแลสุขภาพและการใช้ยาแผนปัจจุบัน ทั้งเพื่อดูแลตัวเองและการช่วยเหลือชาวบ้าน อดีตมิชชันนารีหญิงชาวอเมริกันคนหนึ่งกล่าวว่า

ฉันเรียนโรงเรียนพระคัมภีร์มาอย่างเดียว จึงไม่มีความรู้เรื่องการรักษาพยาบาลพื้นฐาน แต่เมื่อต้องมาอยู่กับเพื่อนมิชชันนารีที่รักษาคนป่วยโรคเรื้อนและอาการเจ็บป่วยทั่วไปในอำเภอเซียงคำ เมื่อปี ค.ศ. 1951 ฉันต้องเดินทางไปเข้ารับการศึกษาที่สถานบันแมคเคนและโรงพยาบาลแมคคอร์มิค ในจังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ Imogene Williams 2558)

ขณะที่ ดร.การ์แลนด์ บาร์ (Dr. Garland Bare) मिซชันนารีชาวสหรัฐอเมริกาที่เริ่มเปิดสถานี่เผยแพร่ศาสนาและใช้เป็นหอพักนักเรียนที่อำเภอป่า จังหวัดน่าน ในยุคต้นทศวรรษ 1950 ภายหลังจากพบว่าชาวม้งและคนในท้องถิ่นที่มีปัญหาด้านสุขภาพมาก จึงตัดสินใจเดินทางกลับไปเรียนเตรียมแพทย์ที่สหรัฐอเมริกา แล้วมาต่อที่คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ดังนั้นท่านจึงเป็นผู้บุกเบิกและเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลอำเภอป่าคนแรกในยุคปลายทศวรรษ 1960 ต่อต้นทศวรรษ 1970 ทำหน้าที่เป็นแพทย์และมิชชันนารีไปพร้อมๆ กัน (สัมภาษณ์ Bare 2558)



รูปถ่ายที่ 11 มิซชันนารีชาวอเมริกันพันแผลให้เด็กม้ง จังหวัดตาก
ปี ค.ศ. 1957 (อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)

องค์ความรู้เกี่ยวกับยาและการดูแลสุขภาพยาบาลเบื้องต้นตามแบบตะวันตกของมิชชันนารี จึงเป็นสิ่งที่มีความทันสมัยหรือศิวิไลซ์กว่าทั้งในทัศนะของตัวมิชชันนารีเองและชาวบ้านในท้องถิ่น ดังนั้น มิชชันนารีจึงทำงานรักษาคนป่วยควบคู่กับการเผยแพร่ศาสนา ประการสำคัญคือผลของการรักษาอาการเจ็บป่วย ทั้งจากการใช้ยาแผนปัจจุบันและการอธิษฐานขอพระเจ้า มีส่วนทำให้ชาวบ้านเชื่อและเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ง่ายขึ้น กล่าวคือ ผู้คนที่ต้องตกอยู่ในภาวะลำบากในชีวิต คือมีอาการเจ็บป่วย แม้จะเป็นการเจ็บป่วยทางด้านร่างกาย ก็ย่อมต้องการการเยียวยาในส่วนของการจิตใจด้วย ยิ่งเป็นชาวม้งด้วยแล้ว ความเชื่อของพวกเขาคือสาเหตุของการเจ็บป่วยทางด้านร่างกายนั้นเกิดจากการกระทำของผีร้าย ผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษ ฉะนั้น การรักษาโดยยาแผนปัจจุบันของมิชชันนารีจึงมักจะตามมาด้วยการบอกเรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้าแก่ผู้ป่วยและสมาชิกในครอบครัวด้วย โดยเฉพาะการอธิษฐานขอให้พระเจ้าช่วยให้หายจากอาการป่วย และผลที่ตามมาคือ ในหลายกรณีนั้น การหายป่วยจึงทำให้ผู้ป่วยหรือครอบครัวศรัทธาในตัวมิชชันนารีและเชื่อในอิทธิฤทธิ์ของพระเจ้า แล้วเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์แทน

อิทธิพลต่อมิชชันนารีม้งและม้งคริสเตียน

มิชชันนารีชาวม้งและม้งคริสเตียนล้วนได้รับอิทธิพลว่าด้วยความศิวิไลซ์หรือความเจริญกว่าทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจจากมิชชันนารีชาวตะวันตก เช่นเดียวกับมิชชันนารีชาวผิวขาว การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่คนม้งที่ประเทศลาว เวียดนาม และจีน โดยมิชชันนารีชาวม้งในประเทศไทยและจากประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีฐานการทำงานอยู่ในประเทศไทย ยังคงมีวิธีคิดอยู่บนทัศนะที่ว่าพี่น้องม้งในประเทศเหล่านั้นยังล้าหลัง คือนับถือผีสาแหรก

เป็นคนที่อยู่ในโลกแห่งความมืด ยังคงมีความบาปติดตัวอยู่ กับทั้งยังมีธรรมเนียมปฏิบัติที่อยู่ในสังคมด้อยพัฒนาว่า ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของตนในการนำเอาข่าวประเสริฐหรือข่าวดีเรื่องพระเจ้าผู้ช่วยให้รอดไปให้พวกเขา เพื่อช่วยให้พวกเขาหลุดพ้นจากอำนาจของผีมารซาตาน เข้ามาอยู่ในโลกของความสว่าง เป็นการช่วยไถ่บาป และช่วยให้หลุดพ้นจากความล้าหลังที่เป็นอยู่ นอกจากนั้นแล้วสิ่งที่มีมิชชันนารีชาวมิชชันนารีนำไปให้ก็ยังรวมถึงค่านิยมและธรรมเนียมปฏิบัติที่ถือว่ามีความเป็นศิวิไลซ์กว่าตามแบบสังคมตะวันตกด้วย เช่น การมีผิวเตี้ยผิวขาว การไม่จุดบังคับหญิงสาวเพื่อแต่งงานด้วยการไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ การใช้คำพูดและมีมารยาทที่สุภาพ การไม่ก้มลงกับพื้นเพื่อทำความเคารพคนอื่นตามธรรมเนียมแบบม้ง การแต่งกายด้วยชุดสุภาพหรือชุดสุภาพในการเข้าโบสถ์หรือเข้าร่วมงานสำคัญ ฯลฯ ดังตัวอย่างที่ศาสนาจารย์ชาวมิชชันนารีจากอเมริกาท่านหนึ่งกล่าวกับผู้เขียนว่า

ผมได้เข้าไปเยี่ยมชาวมิชชันนารีที่ประเทศเวียดนามและลาว พวกเขาส่วนใหญ่ยังคงนับถือความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับบรรพบุรุษและเจ้าป่าเจ้าเขา เวลาถึงงานศพก็ยังต้องใช้เหล้าเป็นหลัก จัดพิธีศพแบบฟุ่มเฟือย นอกจากนั้นแล้วยังประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิตหลายด้านด้วยกัน เป็นคันว่า การขาดแคลนอาหาร การเจ็บป่วย เสื้อผ้าก็ไม่มีหลายชุดสำหรับสวมใส่ ไม่มีช่องทางในการหารายได้ ฯลฯ จึงมีความจำเป็นที่พวกเราจะต้องนำเอาความเจริญเข้าไปช่วยเหลือเพื่อให้พวกเขาหลุดพ้นจากสภาพปัญหาที่ล้าหลังดังกล่าว (สัมภาษณ์บุญชู 2556)

สำหรับทางด้านจิตใจ มิชชันนารีชาวมิชชันนารีเรียนรู้การเข้าถึงคนที่กำลังต้องการความช่วยเหลือหรือความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ว่าเป็นกลุ่มคนที่กำลังต้องการความช่วยเหลือจากพระเจ้าผู้ช่วยให้รอด มิชชันนารีเองนั้นมองว่าตัวเอง

เป็นผู้ที่นำความช่วยเหลือที่เป็นอิทธิฤทธิ์ของพระเจ้ามาให้ชาวบ้าน
ตั้งที่जूเย่ง หัว ผู้ประกาศศาสนาชาวมังเลาให้ผู้วิจยว่า

ผมเริ่มเปลี่ยนมานับถือพระเจ้าเมื่อปี พ.ศ. 2502 ตอนนั้นผมยังไม่ได้
แต่งงาน มีพี่ชายคนหนึ่งที่ถูกไม่สบาย หมอผีในหมู่บ้านทำพิธีกรรมรักษาหมด
แล้วก็ไม่หาย จึงมาขอให้ผมอธิษฐานขอพระเจ้าช่วย หลังจากนั้นก็หาย พี่ชาย
และครอบครัวจึงเปลี่ยนมานับถือพระเจ้าตามผม เข้าสู่ปี พ.ศ. 2505 ผมกับภรรยา
เดินทางจากฝั่งภูหนาร่องกล้า ข้ามไปฝั่งเขาย่าที่อยู่เลยเขาค้อไปอีก ไปเผยแพร่
เรื่องราวของพระเจ้าที่นั่นได้ 5 ปี สามารถนำเอาญาติพี่น้องร่วมบรรพบุรุษของ
ผมจำนวน 9 หลังคาเรือนมาเชื่อพระเจ้า สาเหตุเพราะพี่น้องเหล่านั้นเกิดอาการบ้า
จากการที่ก่อนหน้านี้มีปัญหาการฆาตกรรมแล้วดื่มน้ำสาบานกันกับฝ่ายคู่ขัดแย้ง
จนทำให้พี่น้องของครอบครัวเหล่านั้นกลายเป็นคนบ้ากัน เกิดความหวาดกลัว
พวกเขาจึงมาปรึกษาผม ผมจึงอธิษฐานและขอพระเจ้าให้ปกป้องพวกเขา
ในที่สุด 9 หลังคาเรือนนั้นจึงเปลี่ยนมานับถือพระเจ้า (जूเย่ง 2555)

อภินิหารของพระเจ้าและกำลังใจในยามที่ประสบความทุกข์ยากในชีวิต
เช่นนี้ เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่ผู้สอนศาสนานำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย
ดังเช่นที่ผู้ประกาศศาสนาชาวมังคนหนึ่งในเมืองเชียงใหม่บอกว่า วิธีการหนึ่ง
ที่จะเผยแพร่ศาสนาได้ดีกับชาวมังในสังคมเมืองอย่างเมืองเชียงใหม่ คือต้อง
ไปเยี่ยมชาวบ้านในยามที่เขาเข้ามาอนรักษาอาการเจ็บป่วยที่โรงพยาบาล
เพราะเวลาอื่นชาวบ้านจะไม่มีเวลาคู่กับผู้สอนศาสนา นอกจากการไปเยี่ยม
ให้กำลังใจ และใช้โอกาสดังกล่าวในการแนะนำเรื่องราวของพระเจ้ากับ
ทั้งช่วยอธิษฐานให้แก่คนป่วยและญาติแล้ว ภรรยาของผู้ประกาศศาสนา
ดังกล่าวยังเรียนรู้และซื้ออุปกรณ์สำหรับบรรเทาอาการเจ็บป่วยขั้นพื้นฐาน
แบบจีน แล้วนำติดตัวไปใช้ในโอกาสเยี่ยมคนป่วยในโรงพยาบาลและ
เมื่อเข้าไปเผยแพร่ศาสนาในหมู่บ้านด้วย

ในส่วนของมังคริสเตียนนั้น พวกเขาได้ซึมซับวิธีคิดแบบคู่ตรงข้าม (binary opposition) ระหว่างความเชื่อแบบคริสเตียนกับแบบอื่นที่ไม่ใช่คริสเตียน โดยเรียนรู้ผ่านกระบวนการสอนของมิชชันนารีที่อธิบายความเชื่อแบบคริสเตียนว่าเป็นสายทางแห่งความดี ความขาวสะอาดบริสุทธิ์ และมีชีวิตที่สดใสภายหลังจากความตาย ซึ่งตรงข้ามกับความเชื่อแบบอื่นที่ล้วนแล้วแต่เป็นซาตานหรือความชั่วร้าย (Satan หรือ ntawg nyug)²⁰ ดังตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมนมัสการร่วมของคริสเตียนจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในประเทศไทยและประเทศลาว ซึ่งจัดขึ้นที่จังหวัดหนองคาย ระหว่างที่นั่งพักภายหลังจากรับประทานอาหารกลางวัน ชายม้งคนหนึ่งจากจังหวัดสระบุรีบอกกับเพื่อนอีกสองคนที่มาจากจังหวัดลำปางและเชียงใหม่ว่า

โลกนี้มีเพียงสองเส้นทางให้เลือกเท่านั้น เส้นทางแรกคือทางพระเจ้า ส่วนเส้นทางที่สองเป็นทางของซาตาน ทางของพระเจ้าเป็นทางของจิตวิญญาณ เป็นเส้นทางที่ปลายทางสว่างไสว แต่ระหว่างทางนั้นต้องเผชิญกับความยากลำบาก หรืออุปสรรค ต้องใช้ความอดทนจึงจะสามารถเดินไปถึงจุดหมายที่สดใส ในสวรรค์กับพระเจ้าได้ ส่วนเส้นทางของฝ่ายซาตานนั้นเต็มไปด้วยการเอาเรื่อง ของเงินทองและความสนุกสนานกับการมีความรักและเพศสัมพันธ์มาเป็นสิ่งล่อลวง เส้นทางนี้มีปลายทางคือการไปลงนรก ใครจะเลือกเส้นทางไหนก็สุดแท้แต่การตัดสินใจ แต่พวกเราที่มาที่นี่ได้ตัดสินใจเลือกเส้นทางของพระเจ้าแล้ว ดังนั้นพวกเราต้องขอมทนลำบากตอนนี้ เพื่อความสุขในโลกหน้า (เซ่ง 2556)

²⁰ เป็นที่น่าสนใจว่าในหมู่คนที่นับถือศาสนาคริสต์ด้วยกันเอง แต่เป็นคนละนิกาย ก็ยังมองคนในนิกายอื่นว่าเป็นซาตานด้วย ดังที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ศาสนาจารย์ชาวม้งในนิกายเซเวนเดย์แอ็ดเวนติสต์ท่านหนึ่ง บอกว่าพวกนิกายโรมันคาทอลิกและโปรเตสแตนต์เป็นซาตาน เพราะไม่ยึดในหลักคำสอนและหลักปฏิบัติแบบดั้งเดิมของพระเยซูคริสต์ โดยเฉพาะการนับวันแล้วไปหยุดวันอาทิตย์ แทนที่จะเป็นวันเสาร์ตามต้นกำเนิด

อีกตัวอย่างหนึ่งของมังคริสเตียนที่ได้รับอิทธิพลจากวิธีคิดว่าแบบคู่ตรงข้ามที่นำมาโดยมิชชันนารีชาวตะวันตก คือกรณีของนักศึกษาชาวมังคนหนึ่งที่ยื่นอยู่สถาบันการพลศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบและสนทนากับด้วย เมื่อผู้วิจัยถามว่าตัวเขาได้เข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมนักศึกษามังจากสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ ในจังหวัดเชียงใหม่หรือไม่ นักศึกษามังคริสเตียนคนดังกล่าวตอบว่า

ตอนที่เข้ามาเรียนใหม่ๆ ก็ได้รับคำชวนและผมเองก็ได้เข้าร่วม แต่ตอนหลังไม่ได้ไปอีกแล้ว เพราะกิจกรรมที่นักศึกษามังเหล่านั้นทำนั้นเป็นเรื่องไร้สาระ เป็นสิ่งที่ยังอยู่ในโลกของความล้าหลังและสกปรก ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาการสนทนากัน การใช้โอกาสไปรู้จักและเป็นแฟนกัน หรือแม้แต่การเล่นเกมที่เน้นแต่ความสนุกสนาน ซึ่งคริสเตียนอย่างเราไม่ทำแบบนั้นแล้ว พวกเราที่เป็นมังคริสเตียนได้หลุดพ้นมาจากโลกของความสกปรกนั้นแล้ว (สัมภาษณ์อภิวัฒน์ 2555)

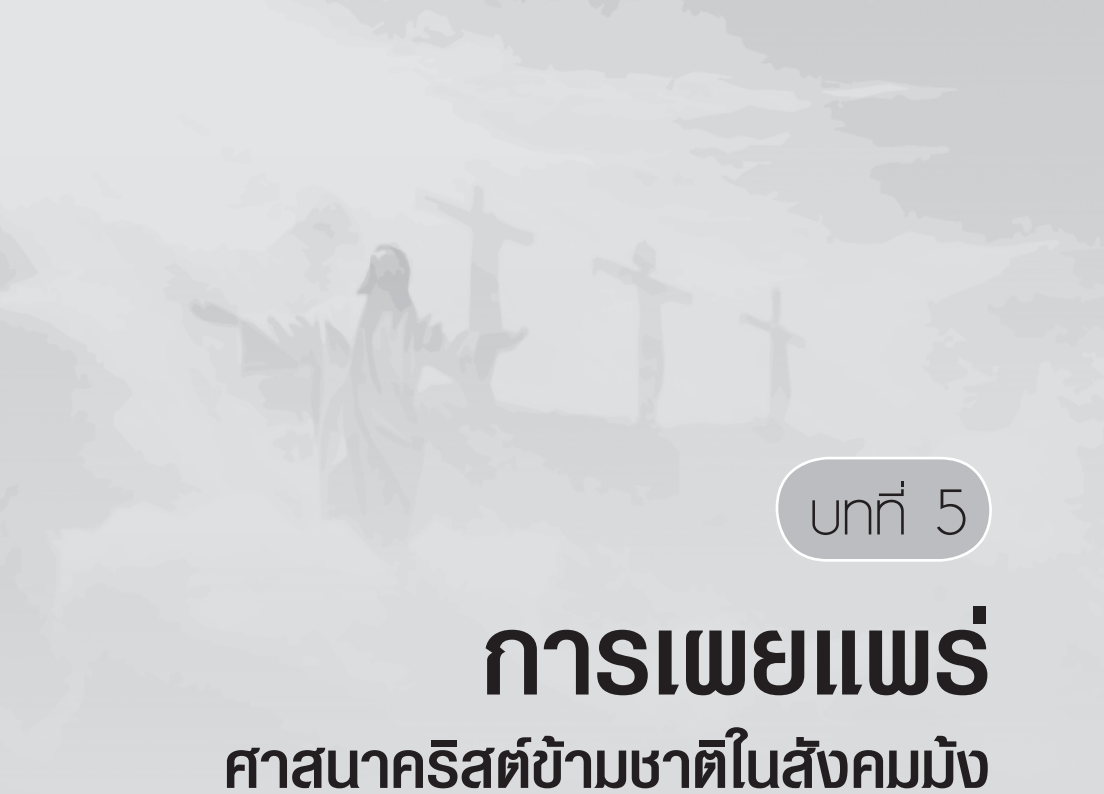
ในสังคมที่เปิดกว้างเรื่องการนับถือศาสนาและการวิพากษ์วิจารณ์คนอื่นได้อย่างเสรีอย่างสหรัฐอเมริกา นอกจากการเทศนาตามปกติในโบสถ์แล้ว มังคริสเตียนบางคนและบางกลุ่มได้ใช้สื่อและสิ่งพิมพ์ในการแสดงความคิดเห็นอย่างสุดโต่งและจริงจังโจมตีความเชื่อแบบบรรพบุรุษ (kev ntseeg poj yawm txwv koob หรือ Animism) ของชาวมังด้วยตนเอง แบบสรุปรวบยอดหรือเหมารวมว่าเป็นซาตาน (Satan หรือ Ntxwg nyoog) และบรรดาปิศาจ (demons หรือ dab phem) หนังสือ Hmong Animism: A Christian Perspective ที่ตีพิมพ์และเผยแพร่เมื่อปี ค.ศ. 2015 ผู้เขียน คือ Long Khang เขียนถึงความเชื่อแบบบรรพบุรุษของมัง ด้วยทัศนะของความเป็นคริสตชน โดยนำเสนอว่า “ซาตานใช้ความเชื่อแบบบรรพบุรุษของมังในการปิดล้อมชาวมังที่นับถือบรรพบุรุษ และลักพาพวกเขาออกไปจากพระเจ้า แต่ว่าคนที่รับเอาพระเยซูคริสต์มาเป็นพระเจ้าและพระเจ้าผู้ช่วยให้รอดนั้นได้รับการปลดปล่อย

ให้เป็นอิสระจากการถูกจองจำหรือพันธนาการโดยซาตานและเหล่าผีร้าย (It argues that Satan uses Hmong animism to enslave the Hmong animists and steer them from God. But those who accept Jesus Christ as their Lord and Savior have been set free from the bondage of the Satan and the demons) นอกจากนั้นแล้วยังมีการนำเสนอผ่านเว็บไซต์ รายการวิทยุ และอื่นๆ อย่างแพร่หลาย ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจจนมั่งที่นับถือบรรพบุรุษบางคนทนไม่ไหว และได้ออกมาตอบโต้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ความตึงเครียดระหว่างมั่งคริสเตียนกับมั่งที่นับถือบรรพบุรุษจึงเกิดขึ้นทั้งในประเทศตะวันตกและในเอเชีย

ประเด็นทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้จึงอยู่ที่ความศรัทธาที่มีรากเหง้ามาจากสังคมตะวันตก รูปแบบของความศรัทธาที่มิชชันนารีนำเข้ามาพร้อมกับ การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ จึงมีอำนาจเหนือกว่าสิ่งที่คนในท้องถิ่นมี ไม่ว่าจะเป็นในด้านของความเชื่อ เทคโนโลยีสมัยใหม่ และระบบตัวเขียนหรือ การรู้หนังสือ ฯลฯ ซึ่งปรากฏชัดเจนในบันทึกการทำงานของมิชชันนารี ชาวตะวันตกที่เข้ามาทำงานเผยแพร่ศาสนาแก่กลุ่มชาติพันธุ์มั่งในประเทศไทย ลาว เวียดนาม และจีนตั้งแต่ในยุคอาณานิคม แม้ในระยะต่อมา ผู้ประกาศศาสนาหรือมิชชันนารีชาวมั่งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา จะเข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาแก่ชาวมั่งแทน แต่การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีชาวมั่งดังกล่าวนั้นล้นแล้วแต่ยังคงมีนัยของการนำเอาความศรัทธาเข้าไปให้พี่น้องมั่งด้วยกันเองที่ยังไม่ได้เป็นคริสเตียน และที่มากกว่านั้นก็คือชาวบ้านทั่วไปที่เป็นมั่งคริสเตียนล้วนได้ซึมซับแนวคิดด้วยคู่ตรงข้ามและความศรัทธาอันเป็นมรดกตกทอดมาจากมิชชันนารี ชาวตะวันตกเช่นเดียวกัน นั่นคือในทัศนะของชาวบ้านนั้น การเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ของคนในท้องถิ่น นอกจากเป็นการก้าวตามมิชชันนารีเพื่อให้ได้รับการไถ่บาปและขึ้นสวรรค์ภายหลังจากเสียชีวิตแล้ว ยังหมายถึงการได้ก้าวเข้าสู่สังคมหรือโลกแห่งความศรัทธาที่ก้าวหน้ากว่าแบบตะวันตกด้วย



การประชุมมังคริสเตียนเพื่อหนุนใจและสานสัมพันธ์ที่จังหวัดหนองคาย
ระหว่างวันที่ 15-17 กุมภาพันธ์ 2556 (ถ่ายโดยประสิทธิ์ ลีปรีชา)



บทที่ 5

การเผยแพร่

ศาสนาคริสต์ข้ามชาติในสังคมม้ง

- การเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวม้ง
- ผู้คนเดินทางข้ามพรมแดนรัฐชาติ
- เทศกาลพระเยซู: งานชุมนุมม้งคริสเตียนข้ามชาติ
- วิทยุคลื่นสั้น: การเผยแพร่ข่าวประเสริฐและพัฒนาคน
- การสื่อสารทางโทรศัพท์และระบบออนไลน์

5

ภายใต้บริบทที่รัฐชาติในประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาว เวียดนาม และจีนเข้มงวดกับการเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวต่างชาติ กับทั้งกดดันการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ของชาวม้งในประเทศ แต่ก็มิได้ก่อให้เกิดอุปสรรคใหญ่หลวงต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีชาวม้งจากประเทศไทย²¹ และอเมริกามากนัก ในทางตรงกันข้าม ผู้วิจัยพบว่าพวกเขากลับมีกระบวนการและได้อาศัยกลไกที่หลากหลายของการติดต่อสื่อสารในยุคโลกาภิวัตน์ที่เอื้อต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ข้ามพรมแดนรัฐชาติ และสามารถเลื่องอำนาจรัฐที่คอยควบคุมการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของตน

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวม้ง

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีชาวม้งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาเข้าไปยังประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาว เวียดนาม และจีนนั้นต้องประสบกับปัญหาเรื่องความเข้มงวดของรัฐบาลในประเทศดังกล่าว ด้วยเหตุผลสามประการด้วยกันคือ ประการแรก รัฐบาลของประเทศเหล่านั้นมีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวิธีคิด

²¹ นอกจาก “ศิษยาภิบาล” ที่เป็นผู้ดูแลคริสตจักรแล้ว ตำแหน่งของผู้ประกาศศาสนาของชาวม้งคริสเตียนในไทยโปรเตสแตนต์ในปัจจุบันคือ อาจารย์ (xibhwb – xh.) เป็นชื่อเรียกตำแหน่งผู้ประกาศศาสนาที่เพิ่งเรียนจบสถาบันการสอนพระคัมภีร์มา ทำหน้าที่เป็นผู้นำคริสตจักรท้องถิ่นและเทศนา แต่เมื่อได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการแล้วจะเรียกว่า ศาสนาจารย์ (kws xibhwb – kx.) มีศักดิ์และศรีที่สูงและเป็นที่ยอมรับในความเป็นอาวุโสกว่า

แบบมาร์กซ ที่อุปมาศาสนาว่าเป็นฝิ่นหรือยาเสพติดของมนุษย์ เป็นความโศกเศร้าที่พระผู้เป็นเจ้าเนรมิตขึ้นมาเพื่อกดทับ เป็นหัวใจของโลกที่ไม่มีหัวใจ และเป็นวิญญูณของเงื่อนไขที่ปราศจากวิญญูณ (Marx 1975 [1844], อ้างใน Elster 1986: 182)²² ตามอุดมการณ์และทัศนะของสังคมนิยมวินิสต์แล้ว ศาสนาเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากเพื่อมอมเมาให้ประชาชนลุ่มหลงมกมาย ดังนั้น นอกจากลัทธิคอมมิวนิสต์จะไม่ได้ให้ความสนใจกับศาสนาแล้ว ยังมองว่า ศาสนาเป็นความเชื่อที่สร้างปัญหาความแตกแยกแก่สังคม ด้วยเพราะ องค์ประกอบของสถาบันทางศาสนาเป็นระบบชนชั้น นั่นคือมีผู้นำทางศาสนา และประชาชนเป็นคนต่างชนชั้นกันในสังคม ซึ่งขัดแย้งกับอุดมการณ์ของ ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ต้องการสร้างความเสมอภาคแก่ประชาชน นั่นคือ การเป็นสังคมที่ปราศจากระบบชนชั้น

ประการที่สอง ประเทศดังกล่าวเคยได้รับบทเรียนที่เจ็บปวดจากลัทธิล่าอาณานิคมและภาวะสงครามเย็นในอดีต ที่เจ้าผู้ปกครอง ทหาร พ่อค้า และมีชนนารีต่างก็ตาหน้าเข้ามาเพื่อมุ่งครอบครอง แสวงหาผลประโยชน์จากการทำธุรกิจการค้า การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการเปลี่ยนความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติของคนในท้องถิ่นให้เป็นคริสต์ชนและก้าวตามแบบแผนของสังคมตะวันตก (Brocheux and Hémery 2009) ในยุคการล่าอาณานิคมจากตะวันตก กรณีของประเทศจีน เจ้าอาณานิคมตะวันตกพยายามเข้ายึดครองด้วยวิธีการต่างๆ นานา จนเป็นผลให้เกิดสงครามฝิ่นถึงสองครั้ง (ค.ศ. 1839-42 และ ค.ศ. 1856-60) และกบฏฝิ่นกมวย (ค.ศ. 1898-1901) ดังที่ได้กล่าวโดยละเอียดแล้วในบทที่ 2 ซึ่งจีนพ่ายแพ้ทั้งหมดและต้องยอมทำตามเงื่อนไขของประเทศตะวันตก จนประธานเหมา เจ๋อตง ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศในปี ค.ศ. 1949 จึงสามารถเอามิชชันนารีชาวต่างชาติ

²² Religion is the sigh of the oppressed creature, the heart of a heartless world, just as it is the spirit of spiritless conditions. It is the opium of the people.

ออกจากประเทศไปได้ทั้งหมด สำหรับกรณีเวียดนามกับลาวก็เช่นเดียวกัน มิชชันนารีเข้ามาพร้อมกับนักล่าอาณานิคม การที่ประเทศทั้งสองได้รับบทเรียนอันเจ็บปวดจากการถูกปกครองและเก็บภาษีอย่างหนักจากผู้ปกครองเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส ส่งผลให้เกิดการลุกขึ้นต่อต้านและขับไล่เจ้าอาณานิคมซึ่งไม่ใช่เฉพาะผู้ปกครองและทหารเท่านั้น แต่รวมถึงมิชชันนารีด้วย โดยเฉพาะในเหตุการณ์สู้รบที่เดียนเบียนฟู เมื่อปี ค.ศ. 1945 ที่กองทัพฝรั่งเศสต้องพ่ายแพ้และต่อมาต้องออกจากประเทศเวียดนามทั้งหมด กับทั้งการสู้รบกับอเมริกาที่ตั้งฐานทัพอยู่ในเวียดนามใต้ จนถึงปี ค.ศ. 1975 จึงสามารถขับไล่อเมริกาออกไปได้ กรณีของประเทศลาวที่เกิดปัญหาการสู้รบในยุคสงครามเย็น เพื่อขับไล่อเมริกาออกนอกประเทศ ตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1950 จนถึงปี ค.ศ. 1975 ฝ่ายคอมมิวนิสต์จึงสามารถเข้าปกครองประเทศอย่างเบ็ดเสร็จ ทั้งทหาร ซีไอเอ และมิชชันนารีชาวต่างชาติต้องออกจากประเทศไป ดังนั้น หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบัน ความพยายามของมิชชันนารีชาวต่างประเทศที่จะเข้าไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ดังกล่าวจึงได้รับการสอดส่องดูแลอย่างใกล้ชิดจากรัฐบาล โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่

ประการสุดท้ายคือ ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐชาติของทั้งสามประเทศดังกล่าวกับกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่ประเด็นทางการเมืองและศาสนาไม่อาจสามารถแยกออกจากกันได้ ในกรณีของประเทศจีนนั้น ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ที่ดินแดนของชาวเหมียวหรือม้งในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีนถูกรุกคืบด้วยอำนาจของรัฐบาลส่วนกลาง ทำให้พวกเขาเกิดความไม่พอใจ ต้องจับอาวุธลุกขึ้นสู้กับอำนาจรัฐ แล้วกลายเป็นที่รู้จักกันในชื่อ กบฏเหมียว (Miao rebellion) (Jenks 1994) ต่อมาภายหลังชาวเหมียวมีบทบาทช่วยให้การปฏิวัติของเหมา เจ๋อตง ประสบผลสำเร็จ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเหมียวกับรัฐจึงดีขึ้นในระยะต่อมา ฉะนั้น การเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ของชาวม้งจึงไม่ได้เป็นเป้าสายตาของรัฐบาลจีนมากนัก

ส่วนในประเทศเวียดนาม นอกจากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างชาวมังกับเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสในเขตภูเขาทางภาคเหนือแล้ว บทบาทของชาวมังในลาวในยุคสงครามเย็นก็นำโดยอดีตนายพลวังเปาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือ กับทั้งขบวนการกู้ชาติลาวโดยชาวมังที่มีการเคลื่อนไหวใกล้ชิดบริเวณชายแดนลาวกับเวียดนามในยุคหลังสงครามเย็น บวกกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีชาวมังในต่างประเทศในยุค 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะบทบาทของสถานีวิชิตส์ในการสื่อสารเรื่องพระเจ้าเข้าไปถึงชาวมังในประเทศเวียดนาม ทำให้รัฐบาลเวียดนามต้องเฝ้าระวังและกดดันการนับถือศาสนาคริสต์ของชาวมังอย่างใกล้ชิด ในขณะที่ประเทศลาวนั้นแม้ชาวมังกลุ่มหนึ่งจะมีบทบาทในการช่วยเหลือขบวนการคอมมิวนิสต์ปะเทดลาวจนได้รับชัยชนะแล้วเข้าปกครองประเทศในปี ค.ศ. 1975 แต่ในอีกฟากหนึ่งนั้นกลุ่มมังที่นำโดยนายพลวังเปาได้ร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับซีไอเอของอเมริกาในการต่อต้านฝ่ายคอมมิวนิสต์ปะเทดลาวในยุคสงครามเย็น แม้ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วพวกเขาต้องกลายมาเป็นผู้ลี้ภัยสงครามนอกประเทศลาว แต่ขบวนการกู้ชาติลาวหรือแนวโฮมที่ชาวมังเป็นผู้มีบทบาทค่อนข้างโดดเด่นนั้น ส่งผลให้รัฐบาลลาวเกิดความไม่ไว้วางใจและเข้มงวดต่อการนับถือศาสนาคริสต์ของชาวมังในประเทศลาว เพราะรัฐบาลไม่สามารถแยกขบวนการศาสนาคริสต์ออกจากขบวนการกู้ชาติที่ต่างก็เข้ามาจากประเทศตะวันตก

กระนั้นก็ตาม ในยุคโลกาภิวัตน์และการเปิดพรมแดนประเทศเพื่อการค้าและการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้ ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ผู้วิจัยพบว่า ถึงแม้รัฐบาลในประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาว เวียดนาม และจีนจะเข้มงวดมิให้มิชชันนารีชาวต่างชาติเข้าไปเผยแพร่ศาสนา กับทั้งคอยกดดันการนับถือศาสนาคริสต์ของชาวมังในประเทศ แต่มิชชันนารีชาวมังในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาที่สังกัดนิกายโปรเตสแตนต์ ก็สามารถเข้าถึงและทำการเผยแพร่ศาสนาจนทำให้ชาวมังในประเทศดังกล่าวเปลี่ยน

มานับถือศาสนาคริสต์มากขึ้น โดยมีกระบวนการและกลไกที่หลากหลายในการก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนรัฐชาติ กับทั้งเลี่ยงการตรวจตราของเจ้าหน้าที่รัฐด้วย

ผู้คนเดินทางข้ามพรมแดนรัฐชาติ

ตลอดช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา รัฐบาลประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาว เวียดนาม และจีนเข้มงวดการเดินทางเข้าประเทศเพื่อประกาศศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีชาวต่างชาติ กระนั้นก็ตาม มิชชันนารีมั่งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาที่มีช่องทางและวิธีการที่หลากหลายในการเดินทางเข้าประเทศ กับทั้งการพาคนมั่งคริสเตียนจากประเทศดังกล่าวออกมารับการฝึกอบรมและเข้าร่วมการประชุมนอกประเทศ

วิธีการแรก การเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมเยียนและสอนศาสนา นั่นคือมิชชันนารีชาวมั่งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาเดินทางเข้าประเทศลาว เวียดนาม และจีน ด้วยวีซ่านักท่องเที่ยว เมื่อเข้าไปในประเทศแล้ว จะได้รับการช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกจากพี่น้องมั่งคริสเตียนในแต่ละท้องถิ่น ระหว่างการพบปะกันก็สามารถช่วยอธิษฐานหนุนใจ แนะนำข้อข้องใจเกี่ยวกับศาสนา สอนบทพระคัมภีร์ที่สำคัญ และถ่ายทอดประสบการณ์ในการเป็นผู้นำคริสตจักรแก่มั่งคริสเตียนในพื้นที่ ทางราชการก็ไม่ได้ห้ามมิชชันนารีมั่งที่เป็นชาวต่างประเทศในการเดินทางเข้าหมู่บ้าน การเยี่ยมเยียนมั่งคริสเตียนในท้องถิ่นและการเข้าร่วมนมัสการในโบสถ์แต่อย่างใด แต่ห้ามไม่ให้มิชชันนารีชาวต่างประเทศทำการเทศนาอย่างเป็นทางการบนเวทีในโบสถ์หรือที่ประชุมคริสตจักรท้องถิ่น โดยเฉพาะในวันอาทิตย์ที่มีการนมัสการประจำสัปดาห์ นอกจากการเยี่ยมและให้คำแนะนำโดยทั่วไปในหมู่บ้านแล้ว ยังมีการสอนพระคัมภีร์อย่างเป็นทางการแก่กลุ่มมั่งคริสเตียน

โดยใช้วิธีนัดหมายให้ผู้นำหรือเยาวชนมังคริสเตียนในพื้นที่มาพบและรับการถ่ายทอดที่ห้องพักในโรงแรมในเมืองแทน เพราะโรงแรมเป็นสถานที่ที่อยู่นอกชุมชนและปราศจากการติดตามของเจ้าหน้าที่รัฐบาลท้องถิ่น ทั้งนี้ บางครั้งอาจใช้เวลายาวนานเป็นสัปดาห์ในการฝึกอบรมที่โรงแรมในเมือง

วิธีการที่สอง เป็นการเดินทางเข้าไปยังประเทศดังกล่าวในฐานะนักพัฒนา ในประเทศไทยมีการจดทะเบียนของมูลนิธิและสมาคมภายใต้สังกัดองค์กรศาสนาคริสต์เป็นจำนวนมาก มูลนิธิเหล่านี้เป็นลักษณะกึ่งองค์กรพัฒนาเอกชน กับกึ่งองค์กรเผยแพร่ศาสนา การทำงานข้ามชาติเข้าไปยังประเทศเพื่อนบ้าน อย่างพม่า ลาว เวียดนาม และจีน องค์กรเหล่านี้เน้นการพัฒนานำการเผยแพร่ศาสนา นั่นคือการเข้าไปสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานและสงเคราะห์ชาวบ้านที่ยากไร้ แล้วค่อยสอดแทรกด้วยการสอนเรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้า โดยมีเยาวชนเป็นกลุ่มประชากรเป้าหมายหลักที่องค์กรคริสเตียนเหล่านี้ทำงานด้วยอย่างใกล้ชิดในพื้นที่ ทั้งนี้ การทำงานพัฒนาและเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศคอมมิวนิสต์ดังกล่าวจะเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยากจน ซึ่งมีใช้ชาวม้งเท่านั้น

วิธีการที่สาม คือการเดินทางของเยาวชนมังคริสเตียนจากประเทศคอมมิวนิสต์เข้ามารับการฝึกอบรมที่ประเทศไทย โดยในส่วนขององค์กรศาสนาคริสต์ที่เน้นการเผยแพร่ศาสนาควบคู่กับการพัฒนานั้น มีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมผู้นำเยาวชนรุ่นใหม่ ระยะเวลาตั้งแต่สองหรือสามสัปดาห์ ไปจนถึงสามเดือน เนื้อหาในหลักสูตรการฝึกอบรมมีทั้งการฟังบรรยาย การดูงานด้านการพัฒนา เยี่ยมชมคริสตจักรท้องถิ่น กับทั้งศึกษาพระคัมภีร์ กับศาสนาจารย์ที่มีชื่อเสียง ส่วนองค์กรศาสนาคริสต์ที่เน้นเพียงการเผยแพร่ศาสนาเป็นหลัก มีการคัดเลือกเยาวชนมังคริสเตียนจากประเทศคอมมิวนิสต์เหล่านั้นมาเรียนพระคัมภีร์ในประเทศไทยเป็นระยะเวลาหนึ่งหรือสองปี หรือบางองค์กรก็นำเยาวชนเหล่านั้นเข้ามารับการฝึกอบรมการเป็นผู้นำและ

เรียนพระคัมภีร์เป็นระยะเวลาสั้นๆ เมื่อเยาวชนเหล่านั้นเดินทางกลับเข้าไปในประเทศหรือชุมชนของตนเอง พวกเขาจะได้รับการติดตามเพื่อหนุนเสริมให้เติบโตขึ้นมาเป็นผู้นำที่มีศักยภาพ กับทั้งเป็นแกนนำเครือข่ายที่สำคัญในการประสานงานและอำนวยความสะดวกในการเดินทางเข้าไปเยี่ยมเยียนและทำงานเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีชาวม้งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา

วิธีการสุดท้าย คือการสอนศาสนาและจัดประชุมที่ชายแดน บริเวณชายแดนไทย-ลาวที่ปัจจุบันมีการเปิดกว้างเพื่อให้ประชาชนของทั้งสองประเทศได้เดินทางข้ามไปมาเพื่อค้าขาย เยี่ยมญาติ ทำงาน และอื่นๆ โดยเฉพาะจุดที่มีการเปิดเป็นด่านถาวร อย่างอำเภอเชียงของในจังหวัดเชียงราย และที่จังหวัดหนองคาย กับจุดที่มีตลาดนัดบริเวณชายแดนเป็นประจำ อย่างที่บ้านฮวกในจังหวัดพะเยา หรือที่ด่านห้วยโก๋นในจังหวัดน่าน เหล่านี้เป็นจุดที่ผู้ประกาศศาสนาคริสต์ชาวม้งในประเทศไทยเดินทางไปพบปะเพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้าให้กับชาวม้งที่ข้ามมาจากประเทศลาว นอกจากนั้นยังมีการนัดให้ผู้นำม้งคริสเตียนท้องถิ่นในประเทศลาวเดินทางข้ามมาเป็นกลุ่ม แล้วจัดหลักสูตรฝึกอบรมการเป็นผู้นำกับสอนพระคัมภีร์ระยะสั้นให้ในสถานที่นัดหมายที่ชายแดน อีกรูปแบบหนึ่งคือการจัดประชุมทั่วไป โดยจัดเป็นระยะเวลาประมาณ 3-5 วัน ในสถานที่ที่เป็นศูนย์ฝึกอบรมขององค์กรคริสเตียนหรือหอประชุมโรงเรียนในพื้นที่ของจังหวัดหนองคาย อุดรธานี หรืออำเภอตามแนวชายแดนในจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้ บางงานประชุมจะเป็นการเปิดโอกาสให้คริสเตียนม้งทั่วไปเข้าร่วม บางงานจะจัดขึ้นเพื่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น ค่ายเยาวชน ค่ายกลุ่มสตรี ค่ายกลุ่มบุรุษ ค่ายกลุ่มผู้นำ ฯลฯ ในส่วนขององค์กรม้งคริสเตียนสายโปรเตสแตนต์ที่เป็นผู้จัดนั้นก็มีสังกัดที่หลากหลาย เช่น กลุ่มที่สังกัดสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย กลุ่มที่สังกัดสหกิจคริสเตียน กลุ่มที่สังกัด C&MA และอื่นๆ แต่ผู้เข้าร่วมนั้นอาจมาจากหลากหลายสังกัด

จากการสังเกตการณ์การจัดประชุมมังคริสเตียนที่ชายแดนจังหวัดหนองคาย เมื่อต้นปี พ.ศ. 2556 ซึ่งจัดโดยองค์กรคริสเตียนม้งแห่งหนึ่งที่มีสำนักงานอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ จัดที่ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาขององค์กรคริสเตียนแห่งหนึ่งในจังหวัดหนองคาย ใช้ชื่องานว่า “เวทีหนุนเสริมจิตใจและสร้างสัมพันธ์” (Rooj Txhawb Siab Cog Phoojywg) มีการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าทั้งทางเว็บไซต์ สถานีวิทยุคลื่นสั้น และผ่านเครือข่ายโบสถ์ท้องถิ่นทั้งในประเทศไทยและลาว มีการลงทะเบียนเข้ามาล่วงหน้า เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้จัดในการเตรียมห้องประชุม ที่พัก อาหาร และค่าใช้จ่ายอื่นๆ โดยงานจัดขึ้นระหว่างวันที่ 15-17 กุมภาพันธ์ มีผู้เข้าร่วมทั้งหมดประมาณ 150 คน ในจำนวนนี้ครึ่งหนึ่งเป็นมังคริสเตียนจากจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทย อีกครึ่งหนึ่งเป็นมังคริสเตียนที่เดินทางข้ามมาจากประเทศลาว ส่วนใหญ่มาจากชุมชนม้งในพื้นที่กำแพงนครเวียงจันทน์ แขวงเวียงจันทน์และใกล้เคียง วิทยากรหลักคนแรกเป็นศาสนาจารย์ม้งจากประเทศสหรัฐอเมริกาที่ประจำอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ อีกคนหนึ่งเป็นผู้ประกาศรายการภาคภาษาม้งในสถานีวิทยุคลื่นสั้น ดังนั้น บนโต๊ะลงทะเบียนของทีมงานจึงมีการนำเอาวีซีดีการเทศนาของทั้งสองคน และเครื่องรับวิทยุคลื่นสั้นขนาดเล็กมาวางจำหน่ายในราคาถูกด้วย ทั้งนี้ เหตุผลในการจัดและการเลือกสถานที่จัดการประชุมเป็นที่จังหวัดหนองคายคือ

เพื่อเปิดโอกาสให้มังคริสเตียนทั้งสองประเทศได้เดินทางมาพบปะกัน เรียนรู้เรื่องราวของพระเจ้าร่วมกัน หนุนเสริมกำลังใจซึ่งกันและกัน และเพื่อออกไปเผยแพร่อารมณ์ของพระเจ้าของพระเยซูคริสต์แก่คนม้งในวงกว้างมากขึ้น ที่เลือกจัดที่จังหวัดหนองคายก็เพราะเป็นจุดศูนย์กลางของการพบกันครั้งทางระหว่างคนมังคริสเตียนในประเทศไทยและประเทศลาว เนื่องจากเราไม่สามารถเข้าไปจัดการประชุมแบบนี้ได้ในประเทศลาว จึงมีเพียงวิธีเดียวในการนำเอาพวกเขาเป็นจำนวนมากเข้ามาร่วมการประชุมเช่นนี้ที่ฝั่งไทย การเดินทางออกมานอกประเทศของพวกเขาก็ต้องทำให้ถูกต้องตามกฎหมายระหว่างประเทศ คือ

การใช้หนังสือเดินทางและใบผ่านแดนเช่นเดียวกับคนเดินทางทั่วไป นอกจากงานครั้งนี้แล้วองค์กรของเรายังมาจัดประชุมแก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นมังคริสเตียนอื่นๆ ที่เดินทางเข้ามาจากประเทศลาว ร่วมกับกลุ่มมังคริสเตียนในประเทศไทย อีกหลายครั้งในรอบปี (สัมภาษณ์ผู้ลี้ 2556)

จากตัวอย่างของวิธีการเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามพรมแดนรัฐชาติ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามังคริสเตียนมีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลายในการเดินทางเข้าและออกระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ดังกล่าวอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งการเดินทางหรือเลื่อนไหลของผู้คนดังกล่าวก็ได้ก่อให้เกิดการเดินทางของความเชื่อและข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับศาสนาคริสต์ด้วย การที่ประเทศคอมมิวนิสต์เปิดประเทศมากขึ้น ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา โดยรัฐบาลของแต่ละประเทศมีเป้าหมายเพื่อเปิดพรมแดนทางการค้าเป็นหลัก แต่อันสืบเนื่องจากการเปิดพรมแดนดังกล่าวก็ได้เกิดขึ้นกับการก้าวข้ามพรมแดนของอย่างอื่นด้วย โดยเฉพาะศาสนาคริสต์ ดังตัวอย่างกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่ได้ศึกษาในครั้งนี้

เทศกาลพระเยซู: งานชุมนุมมังคริสเตียนข้ามชาติ

กลางเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2555 มีการประชาสัมพันธ์งาน “เทศกาลพระเยซู” หรือ Yexus Fest ในวงกว้างทางเว็บไซต์ งานดังกล่าวจัดขึ้นระหว่างวันที่ 22-24 มิถุนายน 2555 ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่²³ โดยก่อน

²³ งานเทศกาลพระเยซู เป็นการจัดงานเพื่อให้ชาวม้งที่เป็นคริสเตียนสายโปรเตสแตนต์ได้เข้าร่วมกิจกรรมนมัสการพระเจ้าร่วมกัน โดยริเริ่มให้มีการจัดขึ้นที่เมืองมิววอกีในรัฐวิสคอนซิน จากนั้นจึงเวียนไปตามรัฐต่างๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา และในปี พ.ศ. 2555 เป็นปีแรกที่มีการจัดขึ้นในประเทศไทย

วันเริ่มงาน ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปสังเกตการณ์การเดินทางเข้าร่วมงานของชาวมังคริสเตียนที่สนามกีฬา 700 ปีของจังหวัดเชียงใหม่ เพราะที่นั่นเป็นสถานที่ลงทะเบียนและที่พักของผู้เข้าร่วมงาน ที่น่าตื่นตาตื่นใจสำหรับผู้วิจัยคือนอกจากได้พบเห็นมังคริสเตียนนิกายโปรเตสแตนต์จากจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศไทยแล้ว ยังได้พบชาวมังคริสเตียนจากประเทศสหรัฐอเมริกา จีน เวียดนาม และลาวที่เข้าร่วมงานดังกล่าว โดยเฉพาะมังคริสเตียนจากประเทศลาว นั้นมีการเข้าเหมารับขนาดใหญ่อำนาจสองคันมาจากจังหวัดอุดรธานี กับทั้งมีส่วนที่เดินทางโดยรถโดยสารประจำทางด้วย ผู้หญิงมังจากประเทศลาวคนหนึ่งเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

พวกเราข้ามชายแดนที่สะพานมิตรภาพไทย-ลาวที่จังหวัดหนองคาย ทางฝั่งไทยนั้นเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองไม่ได้สงสัยอะไร แต่ที่ฝั่งลาว มีการตั้งคำถามกับพวกเราว่าทำไมคนมังจึงเดินทางออกไปประเทศไทยกันเป็นจำนวนมาก²⁴ แต่เจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้สกัดกั้นพวกเราเอาไว้ เพราะทุกคนมีหนังสือเดินทางตามกฎหมายระหว่างประเทศ และเป็นการข้ามชายแดนตามระเบียบข้อบังคับของทางการลาวและไทย

งานนี้ได้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายคริสเตียนมัง จากต่างประเทศเข้ามาสู่ในประเทศลาว ลงมายังโบสถ์ในท้องถิ่น มีการลงชื่อและวางแผนตามขั้นตอน ที่สำคัญคือการทำหนังสือเดินทางนั้นได้ดำเนินการมาหลายเดือนก่อนหน้านี้แล้ว (สัมภาษณ์เชิง 2555)

²⁴ เจ้าหน้าที่รัฐบาลลาวและไทยยังคงจำเหตุการณ์อพยพหลบหนีของชาวมังลาวที่ข้ามชายแดนมายังประเทศไทยจนนำมาสู่ปัญหาการเกิดชุมชนมังลาวที่บ้านห้วยน้ำขาวในจังหวัดเพชรบูรณ์ แล้วในที่สุดเมื่อปลายปี พ.ศ. 2552 ชาวมังลาวจำนวนกว่า 7,700 คน ได้ถูกรัฐบาลของทั้งสองประเทศส่งกลับประเทศลาว (ดูเพิ่มเติมใน นิพัทธ์ ทองเล็ก 2554)



รูปถ่ายที่ 12 งานประชุมเทศกาลพระเยซู วันที่ 22-24 มิถุนายน 2555
ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่



รูปถ่ายที่ 13 รถบัสเช่าจากอุดรธานี (กลุ่มมังคริสเตียนจากลาว) และจังหวัดสุโขทัย

งานดังกล่าวมีคนม้งคริสเตียนจากประเทศต่างๆ เข้าร่วมกว่า 2,000 คน ส่วนใหญ่เป็นม้งคริสเตียนจากประเทศไทย สำหรับกลุ่มที่มีบทบาทในการจัดงานดังกล่าวขึ้นนั้นเป็นกลุ่มม้งคริสเตียนในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา โดยมีม้งคริสเตียนในประเทศไทยเป็นฝ่ายประสานงานและบริหารจัดการในรายละเอียดของการจัดงาน ส่วนม้งคริสเตียนจากสหรัฐอเมริกาเป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ในระดับนานาชาติกับการออกแบบและควบคุมระบบเสียงและแสงในงาน ทั้งนี้ รูปแบบของการจัดงานตลอดสามวันในเทศกาลพระเยซู ประกอบด้วยการร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้าร่วมกัน การนำอธิษฐาน การเทศนาของศาสนาจารย์ และการเป็นพยานบนเวที เพื่อเล่าถึงความอัศจรรย์ของพระเจ้าที่มีต่อชีวิตของผู้เข้าร่วมงานในบางราย โดยมีการใช้ภาษาม้งเป็นภาษาหลักตลอดงานดังกล่าว ส่วนการแต่งกายจะมียกเว้นก็เพียงแม่บ้านม้งไทยบางราย นอกนั้นผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ไม่ได้แต่งชุดม้ง กลุ่มผู้หญิงม้งจากประเทศลาวนิยมแต่งชุดผ้าขึ้นแบบลาว แต่ที่สังเกตเห็นเด่นชัดที่สุดคือกลุ่มที่เป็นคณะกรรมการจัดงานและศาสนาจารย์ที่ต้องขึ้นเทศนาบนเวที ล้วนแต่แต่งชุดสากลอย่างเป็นทางการที่มีการผูกเนกไท สวมเสื้อสูท รองเท้าหนัง ฯลฯ ที่แสดงให้เห็นถึงความศิวิไลซ์แบบตะวันตกอย่างเด่นชัด

จากการสังเกตของผู้วิจัย ตลอดสามวันของการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นโอกาสที่ผู้เข้าร่วมงานได้ใช้เวลาระหว่างช่วงที่พักในการสอบถามและแนะนำให้อัปเดตซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะพี่น้องม้งคริสเตียนที่มาจากต่างประเทศอย่างลาว เวียดนาม และจีน ทำให้เกิดความสนิทสนมและผูกพันกันดังจะสังเกตได้จากบรรยากาศในวันสุดท้ายที่หลายคนถึงกับกลืนน้ำตาเอาไว้ไม่อยู่ ใช้เวลาในการล่ำลากันอย่างยาวนานเป็นชั่วโมง ผลสำเร็จของการนำพาพี่น้องม้งคริสเตียนจากหลายประเทศมาในงานดังกล่าว ทำให้คณะกรรมการจัดงานตัดสินใจจัดขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งที่จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 17-20 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 ทั้งนี้

เป้าหมายหลักคือการเปิดโอกาสให้มั่งคริสเตียนจากหลากหลายประเทศในเอเชียได้เข้ามาร่วมงานมากขึ้น ส่วนมั่งในประเทศตะวันตกนั้นไม่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการเดินทางเข้ามาร่วมอยู่แล้ว ยิ่งจัดในเอเชียด้วยแล้วพวกเขายิ่งอยากเข้ามาร่วม (สัมภาษณ์ศาสตราจารย์เสน่ห์ 2555 และดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน <http://yexusfest.com>)

งานครั้งที่สองนี้มีมั่งคริสเตียนนิกายโปรเตสแตนต์เดินทางมาจาก 9 ประเทศทั่วโลกเข้าร่วมด้วยกัน จำนวนประมาณ 3,000 คน



รูปถ่ายที่ 14 งานเทศกาลพระเยซูคริสต์ (Yexus Fest) ครั้งที่สอง (17-20 กรกฎาคม 2557) ณ สนามกีฬาเชียงใหม่ 700 ปี

ภายหลังการจัดงานในครั้งแรก ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบปะและสัมภาษณ์ พี่น้องม้งคริสเตียนที่มาจากประเทศเวียดนามและจีนในช่วงที่พวกเขาอยู่ต่อ เพื่อรอเที่ยวบินกลับประเทศ จากการพูดคุย ทุกคนต่างแสดงความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการมาเข้าร่วมงานในประเทศไทยครั้งนี้เป็นโอกาสครั้งแรกในชีวิตของตน ถ้าไม่ใช่เพราะพระเจ้าและการริเริ่มด้วยความร่วมมือของผู้นำม้งคริสเตียนในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาแล้ว พวกเขาย่อมไม่มีโอกาสนี้อย่างแน่นอน ผู้นำม้งคริสเตียนคนหนึ่งจากประเทศเวียดนาม แสดงความคิดเห็นว่า

พี่น้องม้งของพวกเราในประเทศเวียดนามยังล้าหลังมาก สภาพชีวิต ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน การแต่งกาย และการศึกษากับความคิดค่อนข้างมั้งในประเทศไทยที่พวกเราได้มาเห็น ยังเป็นกลุ่มม้งคริสเตียนด้วยแล้ว พวกเรายังถามไม่ทันม้งคริสเตียนในประเทศไทยและตะวันตก เพราะพวกเราเพิ่งเข้ามาเป็นคริสเตียนได้ไม่นาน ที่ผ่านมา โดยเฉพาะทางภาคเหนือ เจ้าหน้าที่รัฐบาล กัดฉกการนับถือศาสนาคริสต์ของพวกเราอย่างมาก ดังนั้น นอกจากการได้พบปะ และได้รับการหนุนใจจากศาสนาจารย์ชาวม้งในประเทศไทยและอเมริกาที่ได้เข้าไปเยี่ยมพวกเราในช่วงที่ผ่านมาแล้ว การได้มาพบปะกับพี่น้องม้งคริสเตียนจากหลากหลายประเทศทั่วโลกในครั้งนี้ ทำให้พวกเราได้เปิดหูเปิดตา ได้รู้จัก ได้รับการหนุนใจ และมีความหวังในการร่วมมือกันข้ามประเทศมากขึ้นในอนาคต เพื่อยกระคับให้มีการพัฒนามากขึ้น เพื่อก้าวตามแบบอย่างของม้งในประเทศไทย และตะวันตก (สัมภาษณ์ ๒๕๕๕)

เทศกาลพระเยซูที่จัดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ทั้งสองครั้ง คือเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และปี พ.ศ. ๒๕๕๗ จึงเป็นโอกาสที่มีการนำพาม้งคริสเตียนจากหลากหลายประเทศ โดยเฉพาะในประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาว เวียดนาม และจีน กับไทยและประเทศตะวันตก มาพบปะและร่วมกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน

ในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่เป็นกลาง มีเสรีภาพในการทำกิจกรรมทางศาสนา และสะดวกกับประหยัดสำหรับการเดินทางเข้าร่วมของมั่งจากประเทศต่างๆ รวมทั้งการประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐและการใช้หนังสือเดินทางอย่างเป็นทางการ มีการประชาสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารกับเตรียมการโดยใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ทางศาสนาและผ่านเทคโนโลยีทางการสื่อสารสมัยใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ และอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างในแง่ของความเจริญกว่าและล้ำหลังกว่าที่แสดงผ่านเครื่องแต่งกาย ความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ประสบการณ์ในการทำงานด้านศาสนา รวมทั้งวิธีคิด ก็เป็นประเด็นที่ได้พบเห็นจากผู้เข้าร่วมที่มาจากหลากหลายประเทศดังกล่าว

วิถุคเปลี่ยนสัน: การเผยแพร่ข่าวประเสริฐและพัฒนาคคน

ในโลกปัจจุบัน “การกลับคืนมาของศาสนา” มักจะเป็นผลมาจากการใช้สื่อมากกว่าการปฏิเสธไม่รับศาสนา (Weber 2001) ความย้อนแย้งของตรรกะความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับศาสนาที่นักวิชาการมักโต้แย้งก็คือ ยิ่งสื่อมีบทบาทมากขึ้นฉันใด ความศรัทธาในศาสนาย่อมลดน้อยลงมากเท่านั้น เพราะอิทธิพลของสื่อจะนำมาซึ่งความเป็นโลกส่วนตัวของปัจเจกบุคคลมากขึ้น กระนั้นก็ตาม นักวิชาการที่ศึกษาบทบาทของสื่อกับศาสนาในหลายประเทศกลับพบว่าสื่อมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญในการเผยแพร่ศาสนาในโลกยุคโลกาภิวัตน์ (ดูตัวอย่างใน Eisenlohr 2009, Kunreuther 2006, and Spitulnik 2002) เช่นเดียวกับบทบาทของรายการวิถุคเปลี่ยนสันที่มุ่งสื่อสารเรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้าแก่ชาวมั่งในเอเชียอาคเนย์

รายการวิทยุคริสเตียนภาคภาษาแม่ของกลุ่มม้งโปรเตสแตนต์ ออกอากาศผ่านสถานีวิทยุคลื่นสั้น The Far East Broadcasting Company (FEBC)²⁵ ซึ่งพัฒนาการของรายการภาคภาษาแม่ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุ FEBC ดังกล่าว เริ่มต้นขึ้นที่จังหวัดเลย เมื่อปี พ.ศ. 2518 ภายหลังจากที่กลุ่มม้งที่ลี้ภัยสงครามจากประเทศลาวข้ามมาอยู่ฝั่งไทย โดยอาศัยห้องบันทึกเสียงในรถตู้เคลื่อนที่ทำการบันทึกรายการ แล้วส่งไปออกอากาศที่ประเทศฟิลิปปินส์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 ได้จัดตั้งสำนักงานและห้องบันทึกเสียงขึ้นที่รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากศาสนาจารย์หว่าจ้ง หลี่ (Vam Txoov Lis) และภรรยา ที่ร่วมจัดรายการมาตั้งแต่ต้นได้ย้ายไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นั่น เป้าหมายหลักของรายการคือการประกาศข่าวประเสริฐเกี่ยวกับพระเจ้า เพื่อให้เข้าถึงผู้ฟังที่เป็นทั้งคนม้งอพยพและชาวม้งที่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดารในประเทศเอเชียอาคเนย์ แล้วเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ อย่างไรก็ตาม ปี พ.ศ. 2545 ศาสนาจารย์หว่าจ้ง หลี่ ได้เสียชีวิตลงกะทันหัน จึงใช้วิธีการบันทึกเทปคำสอนของศาสนาจารย์ชาวม้งในสายโปรเตสแตนต์จากทั้งประเทศสหรัฐอเมริกา ไทย ลาว เวียดนาม และจีน เพื่อนำมาออกอากาศแทน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2549 ศาสนาจารย์หลี่ผิง จึงกลายมาเป็นผู้มีบทบาทในการกำกับการผลิตรายการทั้งหมดแทนศาสนาจารย์หว่าจ้ง ด้วยเพราะมีลีลาในการพูดที่ใกล้เคียงกับอดีตศาสนาจารย์หว่าจ้ง ปัจจุบันจึงมีสำนักงานบันทึกเทปรายการอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ แล้วส่งไปออกอากาศในสถานีวิทยุคลื่นสั้นที่ประเทศฟิลิปปินส์กลับเข้ามายังผู้ฟังที่อยู่ในประเทศเอเชียอาคเนย์ที่เป็นผืนแผ่นดินใหญ่ (Tam 2011 และสัมภาษณ์หลี่ผิง 2555)

²⁵ สถานีวิทยุคลื่นสั้นดังกล่าว มีทั้งรายการภาษาแม่ชาว (Hmoob Dawb) ม้งเขียว (Moob Ntsuab) และม้งดำ (Hmoob Dub) นอกจากกลุ่มม้งคริสเตียนในสายโปรเตสแตนต์แล้วยังมีรายการภาคภาษาแม่ของกลุ่มม้งคาทอลิก ในชื่อ Zoo Tswv Zov Yaj ที่บันทึกเทปที่จังหวัดเพชรบูรณ์ แล้วส่งไปออกอากาศที่ประเทศฟิลิปปินส์ด้วย

ณ สำนักงานทำงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์แห่งหนึ่งในตัวเมืองเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้รับการต้อนรับและให้สัมภาษณ์โดยศาสนาจารย์หลี่ฝ่ง (ชื่อในการออกอากาศ) สำนักงานแห่งนี้ ใช้เป็นทั้งที่ทำงาน การสอนพระคัมภีร์ให้กับเยาวชนมั่งจากประเทศคอมมิวนิสต์ และที่สำคัญคือเป็นห้องบันทึกเสียงสำหรับการส่งไปออกอากาศที่ FEBC ที่ประเทศฟิลิปปินส์ เป้าหมายคือผู้ฟังที่เป็นชาวมั่งในประเทศลาว เวียดนาม จีน พม่า และไทย โดยออกอากาศวันละสองเวลาคือ 6.00–6.30 น. และ 20.00–20.30 น. ศาสนาจารย์หลี่ฝ่งอธิบายว่ามีประเด็นที่แตกต่างกันไปของแต่ละวันในรอบสัปดาห์ นั่นคือวันจันทร์สอนการเป็นพ่อบ้าน วันอังคารสอนการเป็นแม่บ้าน วันพุธสอนเยาวชน วันพฤหัสบดีสอนการเป็นผู้นำทั้งที่เป็นคริสเตียนและทั่วไป วันศุกร์เป็นวันอิสระ นำเสนอเรื่องอะไรก็ได้ ส่วนวันเสาร์กับวันอาทิตย์เป็นเวลาของภรรยาของอดีตศาสนาจารย์หว่าจิ้งผู้ล่วงลับ ที่บันทึกเทปจากสหรัฐอเมริกาออกอากาศ การสอนประเด็นต่างๆ ดังกล่าวนั้นการนำเอาบทที่เกี่ยวข้องในพระคัมภีร์มาเป็นแนวทางหลัก ศาสนาจารย์หลี่ฝ่งย้ำว่า

สมัยศาสนาจารย์หว่าจิ้ง เขาเน้นการเผยแพร่ความเชื่อ เพื่อให้คนมั่งมานับถือพระเจ้ามากขึ้น แต่ปัจจุบันผมเน้นที่การพัฒนามนุษย์เป็นหลัก โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจและความคิด เพื่อให้คนมั่งยกระดับการพัฒนาให้เท่าเทียมกับสังคมอื่นที่เขามีความก้าวหน้าไปมากแล้ว (สัมภาษณ์หลี่ฝ่ง 2555)

นอกจากการนำเอาข่าวประเสริฐเกี่ยวกับพระเจ้าไปให้ผู้ฟังที่เป็นทั้งมั่งคริสเตียนและไม่ใช่มั่งคริสเตียนแล้ว ยังพยายามสื่อสารให้คนมั่งในประเทศต่างๆ เหล่านี้กลายเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศที่พวกเขาอยู่ เพราะที่ผ่านมารัฐบาลเวียดนามมักจะเข้าใจผิดโดยคิดแบบเหมารวมว่าหากเป็นกลุ่มคริสเตียนจากต่างประเทศแล้วก็เหมือนกันหมด คือต้องการชักชวนให้คนมั่งกระด้างกระเดื่องต่อรัฐบาล แต่ตามความเห็นของศาสนาจารย์หลี่ฝ่งแล้ว

คริสเตียนก็มีทั้งพวกที่จอมปลอม คือเข้าไปโฆษณาชักชวนเพื่อหวังผลประโยชน์ระยะสั้นในการให้คนมาเชื่อ แต่ของเราเป็นคริสเตียนแท้ นอกจากเผยแพร่ข่าวประเสริฐเพื่อให้คนม้งมาเป็นคริสเตียนแล้ว เรายังช่วยเหลือรัฐบาล ด้วยการย้ายอยู่เสมอให้พวกเขาเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ ไม่ว่าเขาจะเป็นม้งที่อาศัยอยู่ในประเทศไหนก็ตาม (2555)

รายการวิทยุคลื่นสั้นดังกล่าวมุ่งเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยใช้ภาษาม้ง ทำการออกอากาศก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนของชาติเข้าไปยังประเทศคอมมิวนิสต์ที่กวดขันการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยคนจากนอกประเทศ ฉะนั้นจึงประสบกับปัญหาอุปสรรคในการทำงานและในส่วนของผู้ฟังตามคำให้สัมภาษณ์ของศาสนาจารย์หลี่ฝ่ง

ตอนผมเริ่มเข้ามาทำงานใหม่นั้นมีปัญหาสามประการด้วยกัน ปัญหาแรก รัฐบาลในประเทศคอมมิวนิสต์มีการใช้คลื่นสถานีวิทยุมารบกวนคลื่นวิทยุของเรา ปัญหาที่สอง ที่ประเทศเวียดนาม ก่อนหน้านั้นเจ้าหน้าที่รัฐบาลในระดับท้องถิ่น กวดขันกับชาวม้งที่ฟังรายการของเรา บางแห่งมีการยึดเครื่องรับวิทยุและข่มขู่ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านต้องแอบฟังเท่านั้น นอกจากนั้นแล้วยังมีการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นคนม้งคอยฟังรายการของเรา แล้วรายงานให้กับรัฐบาล ปัญหาสุดท้ายคือชาวบ้านยากจน ไม่มีเงินซื้อเครื่องรับวิทยุเพื่อฟังรายการของเรา บางครั้งเราก็แจกเครื่องรับวิทยุแก่ชาวบ้านที่ยากจน หรือนำไปขายได้ในราคาถูก

สำหรับในส่วนของผู้ที่รับฟังที่รัฐนั้น ในระยะหลัง เมื่อเขาเห็นว่าเราเน้นแต่หลักคำสอนและการพัฒนาคนม้งให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ ไม่ได้เป็นการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองให้ชาวบ้านลุกขึ้นต่อต้านรัฐบาล ประกอบกับเราได้พยายามไปติดต่อพูดคุยและชี้แจงข้อเท็จจริงกับเจ้าหน้าที่ จึงทำให้สถานการณ์ในปัจจุบันเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นตามลำดับ (2555)

ในส่วนของผู้ฟัง เป็นการยากที่จะสามารถทำการสำรวจได้ว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใด แต่คลื่นวิทยุดังกล่าวสามารถรับฟังได้โดยทั่วไปในหมู่ชาวม้งที่กระจายอยู่ในประเทศไทย พม่า ลาว เวียดนาม และประเทศจีน ศาสนาจารย์หลี่ฝ่งกล่าวว่า วิธีการตรวจสอบและติดตามผลของการกระจายเสียงคือการเดินทางเข้าไปเยี่ยมชาวบ้านที่เป็นคริสเตียนในประเทศต่างๆ แล้วสอบถามความนิยมในการฟังของพวกเขาในทางกลับกัน ผู้ฟังในประเทศต่างๆ ใช้วิธีการเขียนจดหมาย โทรศัพท์ทางไกล รวมทั้งการส่งข้อความทางอีเมล และเฟซบุ๊กมายังผู้จัดรายการและคณะทำงาน อันเป็นเสียงสะท้อนที่หลากหลายในการสร้างกำลังใจและนำมาปรับปรุงทิศทางการทำงาน ทั้งนี้ นอกจากการฟังรายการที่ออกอากาศสดทุกวันทางวิทยุคลื่นสั้นแล้ว ปัจจุบันยังสามารถเข้าไปฟังทั้งสดและย้อนหลังได้ในเว็บไซต์ด้วย

การสื่อสารทางโทรศัพท์และระบบออนไลน์

หากเปรียบเทียบกับในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา การโทรศัพท์ทางไกลข้ามประเทศในปัจจุบันมีความสะดวกและประหยัดค่าใช้จ่ายเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในประเทศไทย ลาว เวียดนาม หรือจีน หมู่บ้านม้งแทบจะทุกหมู่บ้านมีสัญญาณโทรศัพท์มือถือ ชาวม้งในประเทศไทยแทบจะทุกคนมีโทรศัพท์มือถือเป็นของตัวเอง ส่วนในประเทศลาว เวียดนาม และจีน คนม้งที่มีรายได้เพียงพอก็สามารถมีโทรศัพท์มือถือเป็นของตัวเอง โดยเฉพาะผู้นำม้งคริสเตียนในโบสถ์ท้องถิ่น ที่จำเป็นต้องติดต่อประสานงานกับมิชชันนารีชาวม้งในต่างประเทศ ทั้งนี้ นอกจากการใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อติดต่อธุระทั่วไปแล้ว ยังมีการใช้เพื่อเป้าหมายในการเผยแพร่ศาสนาโดยตรง ดังที่มิชชันนารีม้งท่านหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่อธิบายว่า

ปัจจุบันโทรศัพท์มือถือมีประโยชน์ในการสื่อสารข้ามประเทศเป็นอย่างมาก บ่อยครั้งที่ผู้นำคริสตจักรมั่งคั่งในประเทศลาวและเวียดนามเรียกให้พี่น้องคริสตศาสนิกชนมารวมตัวกันนับสิบคน แล้วผู้นำก็ต่อโทรศัพท์ทางไกลมาหาผม เพื่อให้ผมช่วยอธิษฐานหนุนใจในความหวาดกลัวที่พวกเขาได้รับการกดขี่จากเจ้าหน้าที่รัฐ ช่วยเทศนาในบทที่สำคัญในพระคัมภีร์ซึ่งพวกเขาไม่เข้าใจ หรือแม้แต่การให้ผมทำพิธีศีลจุ่มผ่านโทรศัพท์ทางไกล โดยให้ผู้นำคริสตจักรเตรียมสถานที่ คนที่จะเปลี่ยนศาสนา รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้เวลาแล้ว เขาก็โทรศัพท์มา ผมจึงใช้เสียงในการทำพิธีกรรมผ่านทางโทรศัพท์ เพราะการเดินทางไปทำพิธีด้วยตัวเองที่โน่น นอกจากค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปประชุมแล้ว เจ้าหน้าที่ก็เข้มงวดการเดินทางของมิชชันนารีชาวต่างชาติเข้าไปในพื้นที่ด้วย โดยเฉพาะการทำพิธีกรรมทางศาสนา (สัมภาษณ์คุณสม 2556)

โทรศัพท์มือถือจึงเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารทางไกลสมัยใหม่อย่างหนึ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่มิชชันนารีชาวต่างชาติจากประเทศไทยและอเมริกา ซึ่งอยู่ในประเทศเสรี ใช้ในการสื่อสารข้ามพรมแดนรัฐชาติ เพื่อติดต่อสื่อสารเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวัน แก้ไขปัญหาส่วนตัวในการเป็นคริสเตียนและการบริหารจัดการโบสถ์ของผู้นำ อธิษฐานเพื่อเป็นการหนุนใจ สอนพระคัมภีร์ รวมถึงการทำพิธีกรรมทางศาสนาแก่พี่น้องคริสเตียนในประเทศคอมมิวนิสต์ที่รัฐบาลค่อนข้างเข้มงวดการเดินทางเข้าไปเผยแพร่นิกายศาสนาของมิชชันนารีชาวต่างชาติ เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่นไม่สามารถควบคุมการติดต่อสื่อสารด้วยโทรศัพท์มือถือดังกล่าวได้ทั้งหมด

ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบปะกับพี่น้องคริสเตียนจากประเทศเวียดนามและจีน ในระหว่างที่พวกเขาเดินทางเข้าร่วมงานเทศกาลพระเยซูในจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2555 สิ่งหนึ่งที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพวกเขากับคริสเตียน โดยเฉพาะกับผู้นับถือนิกายศาสนาหรือมิชชันนารีชาวต่างชาติในประเทศไทยคือ การแลกเปลี่ยนหมายเลขโทรศัพท์กันและกัน

เมื่อผู้วิจัยถามว่าเจ้าหน้าที่รัฐบาลมีการกวดขันการใช้โทรศัพท์ข้ามชาติในหมู่คนคริสเตียนหรือไม่และมากน้อยเพียงใด? พี่น้องม้งคริสเตียนคนหนึ่งตอบว่า

อาจมีการดักฟังอยู่บ้าง แต่เนื่องจากแทบจะทุกคนในหมู่บ้านมีโทรศัพท์มือถือเป็นของตัวเอง ดังนั้น เจ้าหน้าที่จึงไม่สามารถติดตามการใช้ หรือดักฟัง การใช้โทรศัพท์ของพวกเขาทุกคนที่ติดต่อกับพี่น้องม้งคริสเตียนในต่างประเทศ และที่สำคัญคือพวกเราที่สนทนาเฉพาะเรื่องของพระเจ้าจริงๆ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองแต่อย่างใด (สัมภาษณ์ดังหลู 2555)

แม้การใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อติดต่อสื่อสารกันข้ามชาติดังกล่าวจะก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงกับฐานะทางเศรษฐกิจของชาวม้งในประเทศลาว เวียดนาม และจีน แต่ก็ใช่วิธีการสื่อสารทางไกลอย่างหนึ่งที่สะดวก ทันใจ และสามารถเข้าใจกันได้ง่าย โดยเฉพาะในกลุ่มของชาวม้งวัยกลางคนขึ้นไปที่ไม่สามารถเข้าถึงรูปแบบการสื่อสารทางไกลข้ามชาติสมัยใหม่อย่างอื่น

นอกจากการโทรศัพท์ทางไกลแล้ว สำหรับคนม้งข้ามชาติรุ่นใหม่ที่สามารถเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตที่เป็นที่นิยมใช้สื่อสารกันในโลกออนไลน์ ซึ่งรวมถึงการใช้เว็บไซต์ อีเมล สไกป์ เฟซบุ๊ก และอื่นๆ ในการเชื่อมโยงระหว่างม้งคริสเตียนที่อยู่คนละประเทศเข้าด้วยกัน นับเป็นการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นพรมแดนในทางภูมิศาสตร์กายภาพหรือนโยบายและกฎระเบียบต่างๆ ที่รัฐบาลในประเทศคอมมิวนิสต์กำหนดขึ้นเพื่อสกัดกั้นการเผยแพร่ศาสนาคริสต์เข้าสู่ประเทศ แม้ในบางยุคสมัย รัฐบาลของประเทศคอมมิวนิสต์จะปิดกั้นไม่ให้ประชาชนของประเทศสามารถเข้าถึงบางเว็บไซต์หรือไม่ให้ใช้วิธีการติดต่อสื่อสารในโลกออนไลน์บางอย่าง รวมทั้งมีการตรวจสอบการใช้อยู่เป็นประจำ หากแต่แล้วก็ไม่สามารถสกัดกั้นวิธีการติดต่อสื่อสารผ่านโลกออนไลน์ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ก้าวข้ามพรมแดนรัฐชาติดังกล่าวได้อย่างเบ็ดเสร็จ

เว็บไซต์ เป็นช่องทางในการสื่อสารอย่างหนึ่งที่ยอดคนมั่งคั่งคริสเตียนในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาใช้เผยแพร่ศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทุกวันนี้หากเราค้นหาคำว่า “Hmong Christian” ในเว็บไซต์ จะพบว่ามียอดคนเว็บไซต์ปรากฏขึ้นมามากมาย มีทั้งที่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาหมั่งที่ใช้ตัวอักษรโรมันเขียน ทั้งนี้ เนื้อหาที่มีในแต่ละเว็บไซต์จะเป็นลักษณะที่คล้ายๆ กัน คือประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับองค์กร บทเขียนว่าด้วยคำสอนของพระเจ้าที่อยู่ในพระคัมภีร์ ไฟล์เสียงที่บันทึกคำสอนของศาสนาจารย์ชาวหมั่งที่สังกัดองค์กรนั้นๆ ไฟล์เสียงบทเพลงสรรเสริญพระเจ้า การเผยแพร่ข้อมูลกิจกรรมที่ผ่านมาและที่จะเกิดขึ้นในอนาคตขององค์กร รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับอีเมล เฟซบุ๊ก และโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อเข้ามายังองค์กรได้

ในส่วนของการใช้เฟซบุ๊ก ที่ดูจะเป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลหลักประจำตัวของแต่ละคนในยุคโลกาภิวัตน์นี้ไปแล้ว จะเห็นได้ว่ามิชชันนารีหรือผู้เผยแพร่ศาสนาคริสต์ชาวหมั่งแต่ละคนในประเทศไทยและอเมริกาต่างมีเฟซบุ๊กของตัวเอง ทั้งนี้ พบว่าข้อมูลสำคัญที่แต่ละคนนำมาเผยแพร่เป็นประจำบนเฟซบุ๊กของตัวเองนั้นมักเป็นภาพถ่ายเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ไปเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการนมัสการที่โบสถ์ การเข้าไปในชุมชนแล้วทำพิธีสวดล้างบาปให้ชาวบ้านที่เปลี่ยนมาเป็นคริสเตียน การเดินทางไปเยี่ยมและสอนพระคัมภีร์แก่ชาวบ้านในประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงการจัดกิจกรรมในโอกาสหรือเทศกาลที่สำคัญทางศาสนาคริสต์ เป็นที่สังเกตว่าเมื่อเจ้าของเฟซบุ๊กแต่ละคนได้นำภาพถ่ายขึ้นเผยแพร่แล้ว มักจะมีคนที่ยังไม่เชื่อมาสนทนาทั้งด้วยความชื่นชมกับทั้งถามรายละเอียดเพิ่มเติม โดยภาษาที่ใช้สนทนานั้น ในส่วนของมิชชันนารีชาวหมั่งอเมริกัน มีทั้งที่ใช้ภาษาอังกฤษและภาษาหมั่ง ส่วนมิชชันนารีชาวหมั่งไทยนั้นใช้ทั้งภาษาหมั่งและภาษาไทยสื่อสารกัน

เมื่อประมาณ 5 ปีที่แล้ว ผู้วิจัยเริ่มเรียนรู้จากนักศึกษาหมั่งในประเทศไทยว่าได้ติดต่อกับหนุ่มสาวหมั่งในเวียดนามผ่านทางเฟซบุ๊ก ผู้วิจัยจึงเริ่มเข้าไปค้นหาและสื่อสารด้วยตั้งแต่เมื่อสองปีที่ผ่านมานี้ ทั้งนี้ เนื้อหาที่พวกเขานำมา

เสนอบนเฟซบุ๊กนั้นเป็นทั้งภาพถ่ายเกี่ยวกับตัวเองที่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ภาพการ์ตูนเกี่ยวกับคำสอนและข้อคิดเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ และที่สำคัญคือภาพถ่ายและข่าวเหตุการณ์ที่ม้งคริสเตียนในประเทศของตนถูกกระทำจากเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่น ดังนั้น จึงต้องการนำภาพหรือข่าวดังกล่าวมาเผยแพร่สู่สาธารณะให้ได้รู้จักกันในวงกว้างแล้วมีปฏิกิริยาจากม้งคริสเตียนในประเทศไทยและอเมริกา ทั้งที่เป็นข้อสงสัยที่ต้องการคำอธิบายเพิ่มเติม กับที่เป็นคำแนะนำและกำลังใจ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นประมาณ “ขอบคุณพระเจ้าที่ช่วยให้เหตุการณ์ไม่เลวร้ายไปกว่านี้” หรือ “ขอให้ช่วยอธิษฐานเพื่อให้พระเจ้าช่วยเหลือด้วย” เป็นต้น

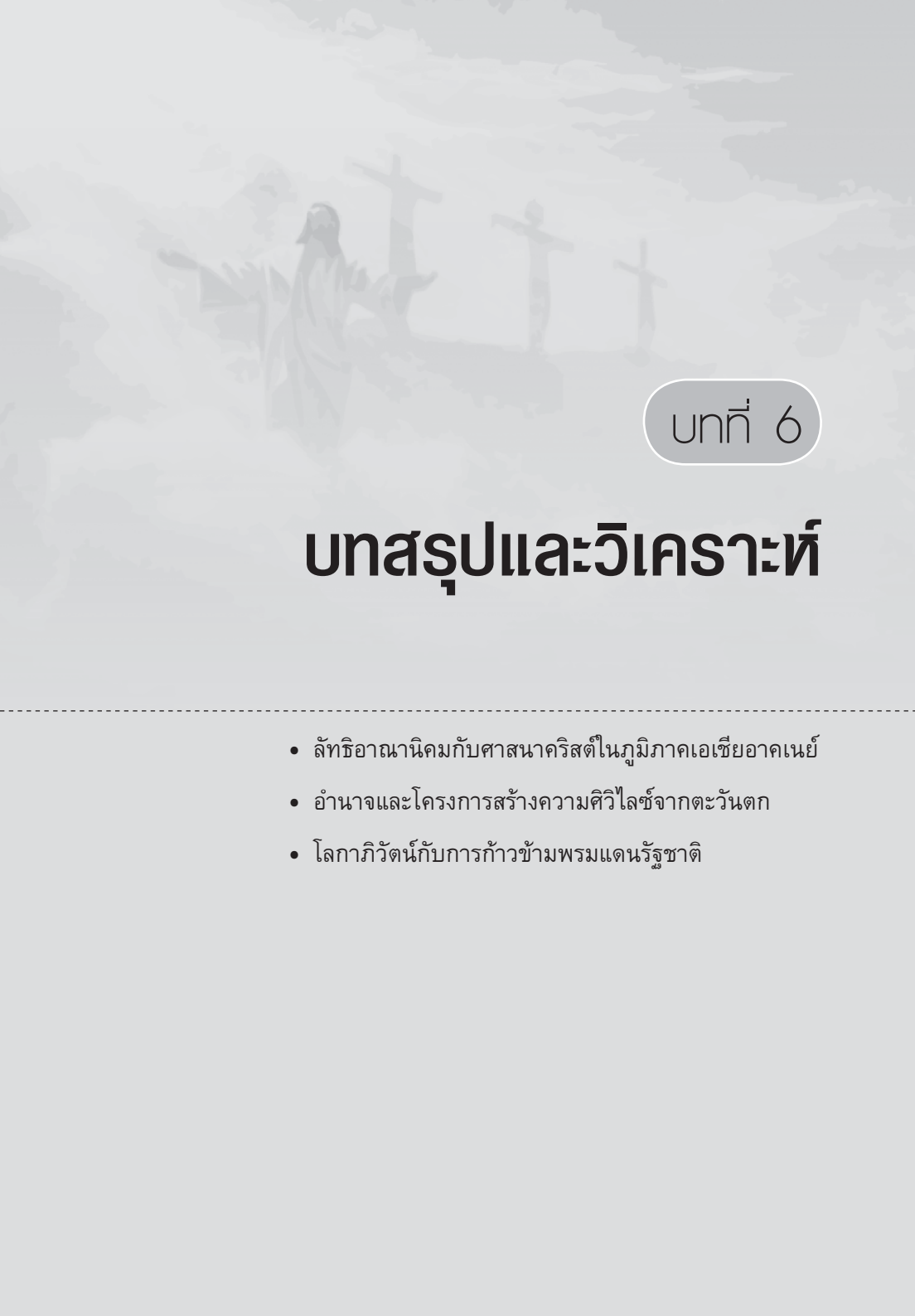
การติดต่อสื่อสารกันระหว่างม้งคริสเตียนในประเทศคอมมิวนิสต์กับประเทศเสรี ด้วยวิธีการโทรศัพท์และการสื่อสารกันผ่านโลกออนไลน์ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นการสร้างสังคมที่ปราศจากอุปสรรคขัดขวางจากการมีเส้นแบ่งพรมแดนและกฎเกณฑ์ของรัฐชาติ ประการสำคัญคือ การติดต่อกันและกันของม้งคริสเตียนข้ามชาติดังกล่าวนั้นแตกต่างจากการติดต่อสื่อสารข้ามชาติของคนม้งโดยทั่วไป กล่าวคือม้งคริสเตียนมีความรู้สึกผูกพันร่วมในฐานะที่เป็นคริสเตียนด้วยกัน เป็นลูกของพระเจ้าร่วมกัน มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และพยายามหนุนใจด้วยการอธิษฐานเพื่อให้คนที่ประสบปัญหาชีวิตนั้นผ่านพ้นวิกฤติไปด้วยดี จึงมีความจำเป็นในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารมากกว่าชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ได้เป็นคริสเตียน

กล่าวโดยสรุปแล้ว การเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ในสังคมม้งข้ามชาติปัจจุบันได้บรรลุกระบวนการทำให้เป็นชนพื้นเมือง (indigenization) คือมีการทดแทนผู้สอนศาสนาหรือมิชชันนารีชาวตะวันตกด้วยมิชชันนารีชาวม้งทั้งหมด กระนั้นก็ตาม การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของมิชชันนารีชาวม้งยังคงดำเนินการภายใต้แนวคิดทฤษฎีวิวัฒนาการที่มาจากตะวันตก และมุ่งที่จะสร้างความศิวิไลซ์แก่ชาวม้งด้วยการเปลี่ยนให้พวกเขามานับถือศาสนาคริสต์แทนความเชื่อแบบบรรพบุรุษ ในบริบทของการเป็น

กลุ่มชาติพันธุ์ข้ามชาตินั้น มีชนชั้นชาวม้งในประเทศไทยและอเมริกา เป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการเผยแพร่งานศาสนาแก่ชาวม้งในประเทศลาว เวียดนาม และจีน แม้รัฐบาลของประเทศคอมมิวนิสต์ดังกล่าวจะกวดขัน การเผยแพร่งานศาสนาคริสต์และควบคุมการนับถือศาสนาคริสต์ของชาวม้ง ในประเทศของตนเป็นพิเศษ แต่มีชนชั้นชาวม้งจากภายนอกประเทศ ก็มีกระบวนการและได้ใช้กลไกที่หลากหลายของเทคโนโลยีการสื่อสาร ในยุคโลกาภิวัตน์สำหรับการประกาศศาสนาและสื่อสารกับม้งคริสเตียน ในประเทศดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ยิ่งในอนาคต ที่ประเทศเหล่านั้นจะเปิดประตูสู่เพื่อนบ้านและนานาชาติมากขึ้น ไม่ว่าจะด้วย บริบทของประชาคมอาเซียนหรือบริบทของโลกาภิวัตน์ที่จะมีการเคลื่อนย้าย ของผู้คนและสินค้ามากขึ้นด้วยแล้ว ข้อมูลข่าวสารและอุดมการณ์ทางความเชื่อ เกี่ยวกับศาสนาคริสต์ก็จะมี การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนรัฐชาติเข้าไปยัง ประเทศคอมมิวนิสต์ดังกล่าวมากขึ้นตามไปด้วย



ปัญญา ศิริสัตยกุล (ถือปริญญาบัตร) มั่งคนแรกในประเทศไทยที่จบปริญญาตรี
จากมหาวิทยาลัยแมโจ ปี พ.ศ. 2521 เป็นผลของการสนับสนุนด้านการศึกษา
จากมิชชันนารีชาวอเมริกัน (อนุเคราะห์ภาพโดย Imogene Williams)



บทที่ 6

บทสรุปและวิเคราะห์

- ลัทธิอาณานิคมกับศาสนาคริสต์ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์
- อำนาจและโครงการสร้างความศิวิไลซ์จากตะวันตก
- โลกาภิวัตน์กับการก้าวข้ามพรมแดนรัฐชาติ

6

นักวิชาการชาวตะวันตกที่ทำการศึกษามิชชันนารีชาวตะวันตกกับการเปลี่ยนศาสนาแก่ผู้คนในท้องถิ่นอื่น โดยเฉพาะในทวีปแอฟริกา ได้ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่ถูกย้าเตือนและเอื้อให้เกิดกระแสโลกาภิวัตน์ของคริสเตียนในปัจจุบันคือลัทธิล่าอาณานิคมที่มีหลากหลายรูปแบบ (Hefner 1993, Burrige 1991) การเข้าครอบครองโดยเจ้าอาณานิคมเป็นการสร้างเงื่อนไขให้เกิดบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งต่อมามีมิชชันนารีชาวต่างชาติสามารถเข้าไปข้องเกี่ยวได้อย่างปราศจากความท้าทาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเข้าไปปกครองโดยเจ้าอาณานิคมเป็นการเปิดช่องทางสำหรับมิชชันนารีในการเข้าสอนและเปลี่ยนแปลงศาสนาแก่ผู้คนในท้องถิ่นของประเทศใต้อาณานิคม ทั้งโครงการของลัทธิล่าอาณานิคม (Colonialism) และโครงการเปลี่ยนศาสนาของมิชชันนารี (Evangelicalism) จึงมีความหมายพื้นฐานแบบเดียวกัน (Thomas 1994) กล่าวคือลัทธิล่าอาณานิคมให้ความสำคัญกับการสถาปนาและสร้างความเป็นหนึ่งเดียวเพื่อควบคุมประชากรเป้าหมายด้วยกระบวนการหลอมรวมเพื่อเปลี่ยนแปลง (Comaroff and Comaroff 1992: 235) เช่นเดียวกับเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงศาสนาของมิชชันนารี นั่นคือกลุ่มประชากรบางกลุ่มต้องได้รับการเปลี่ยนจากระบบความเชื่อต่างๆ ที่ไม่สมบูรณ์ไปสู่ระบบความเชื่อที่สมบูรณ์กว่า ด้วยการที่มิชชันนารีเข้าไปช่วยให้คนอื่นหลุดพ้นจากความบาป ทั้งนี้ การช่วยให้รอดพ้นจากบาปไม่ใช่เพียงประเด็นของการช่วยทางด้านจิตใจของคนนอกรีตเท่านั้น หากแต่เป็นความพยายามในการทำให้เกิดความศรัทธาในภาพรวมด้วย (Comaroff and Comaroff 1991, Fernandez 1982: 87)

สำหรับมิชชันนารีชาวยุโรปโดยส่วนใหญ่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ต่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 แล้ว การเปลี่ยนให้คนอื่นมานับถือศาสนาคริสต์ถูกมองว่าเป็นประเด็นสำคัญของโครงการโลกาภิวัตน์ของกระบวนการทำให้ทันสมัย โดยการอ้างถึงองค์ความรู้ว่าด้วยการสร้างความศิวิไลซ์ ซึ่งเป็นจุดสูงสุดของความก้าวหน้าในทฤษฎีวิวัฒนาการที่ได้หลุดพ้นมาจากสังคมบรรพกาลและป่าเถื่อน การออกไปเผยแผร์ศาสนาคริสต์เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้คนที่ยังอยู่ในดินแดนที่ล้าหลังและยากจนอย่างในทวีปแอฟริกาและเอเชีย จึงเป็นเป้าประสงค์ที่สำคัญของมิชชันนารีในยุคล่าอาณานิคม ด้วยการสอนศาสนาควบคู่ไปกับการส่งเสริมการศึกษาและให้บริการด้านสุขภาพแก่ผู้คนในดินแดนที่ห่างไกล (Green 2003: 1-2)

ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ตอนบน งานศึกษาการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ (Conversion to Christianity) ที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เน้นประเด็นประวัติศาสตร์การเผยแผร์และการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ ผลกระทบและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ เหตุผลที่ชาวบ้านเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ กับทั้งความหมายของการเปลี่ยนศาสนาแก่คนในท้องถิ่นโดยมิชชันนารีชาวตะวันตก หากแต่ยังขาดการศึกษาที่เน้นในด้านของความหมายในการเผยแผร์ศาสนาโดยผู้เผยแผร์ศาสนาหรือมิชชันนารีที่เป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนพื้นเมืองเอง (indigenous missionaries) กับทั้งยังขาดการศึกษากระบวนการและกลไกที่มิชชันนารีใช้ในการเผยแผร์ศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะในบริบททางสังคมและการเมืองที่รัฐบาลกดขี่ชน การเผยแผร์ศาสนาโดยมิชชันนารีชาวต่างประเทศ

งานศึกษาชิ้นนี้ ผู้วิจัยที่จะค้นหาคำตอบในสองประเด็นด้วยกัน คือ การเผยแผร์ศาสนาคริสต์ในกลุ่มชาติพันธุ์ม้งโดยมิชชันนารีชาวม้งด้วยตนเอง นั้นมีความหมายในทางสังคมอย่างไร แตกต่างจากมิชชันนารีฝรั่งชาวตะวันตกหรือไม่ กับต้องการรู้ว่าในบริบทที่รัฐบาลประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาว

เวียดนาม และจีนเข้มงวดกวดขันการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวต่างชาตินั้น มิชชันนารีชาวม้งจากประเทศไทยและอเมริกามีวิธีการและได้ใช้กลไกในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่เป็นการก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนของรัฐชาติเข้าไปยังประเทศดังกล่าวอย่างไรบ้าง จากการเก็บข้อมูลทั้งที่เป็นแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ด้วยวิธีการค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องตลอดช่วงหลายปีที่ผ่านมา พบว่าการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวม้งจากประเทศไทยและอเมริกาเข้าไปยังชาวม้งในประเทศคอมมิวนิสต์นั้น มีนัยของการนำเอาความศิวไลซ์จากสังคมและประเทศที่มีความเจริญกว่าไปให้ชาวม้งที่อยู่ในสังคมและประเทศที่ยังถูกมองว่าล้าหลังกว่า ซึ่งไม่แตกต่างจากวิถีคิดและปฏิบัติการของมิชชันนารีชาวตะวันตกแต่อย่างใด สำหรับกระบวนการและกลไกในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ข้ามพรมแดนเข้าไปยังชาวม้งที่อยู่ในประเทศคอมมิวนิสต์ที่รัฐบาลเข้มงวดการเผยแพร่ศาสนาคริสต์จากนอกประเทศนั้น มิชชันนารีชาวม้งได้ใช้วิธีการและกระบวนการที่หลากหลาย นั่นคือการเดินทางข้ามพรมแดนเข้าและออกประเทศเหล่านั้นโดยทั้งมิชชันนารีชาวม้งจากภายนอกประเทศและม้งคริสเตียนในประเทศ การจัดงานเทศกาลพระเยซูและการชุมนุมของม้งคริสเตียนนานาชาติขึ้นในประเทศไทย รวมถึงการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่อย่างวิทยุคลื่นสั้น โทรศัพท์มือถือ และระบบอินเทอร์เน็ต ที่นำเอาอุดมการณ์ทางความเชื่อแบบคริสเตียนก้าวข้ามพรมแดนรัฐชาติได้อย่างสะดวก เช่นเดียวกับการเลื่อนไหลข้ามพรมแดนของสินค้า ผู้คน การลงทุนข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยี เข้าออกประเทศดังกล่าวได้อย่างเสรีในยุคโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตาม สามประเด็นที่ผู้วิจัยอยากนำมาสรุปและอภิปรายในที่นี้คือ ศาสนาคริสต์ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และสังคมม้ง อำนาจและความศิวไลซ์จากตะวันตก และโลกาภิวัตน์กับการก้าวข้ามพรมแดนรัฐชาติ

ลัทธิอาณานิคมกับศาสนาคริสต์ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

ในบริบททางประวัติศาสตร์ของยุคอาณานิคม ศาสนาคริสต์มีอาจแยกออกได้อย่างเด็ดขาดจากลัทธิอาณานิคม เมื่อเข้าสู่บริบทของยุคสงครามเย็นจนถึงยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน การเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยชาวต่างชาติจึงถูกควบคุมโดยรัฐบาลของประเทศคอมมิวนิสต์อย่างเข้มงวด โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ที่เคยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเจ้าอาณานิคมและอเมริกาในยุคสงครามเย็น อย่างกรณีของกลุ่มชนในพื้นที่ราบสูงทางภาคกลางของประเทศเวียดนาม (Keyes 2008) กับกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในบริเวณรอยต่อระหว่างประเทศลาว เวียดนาม และจีนในนางานศึกษา

ศาสนาคริสต์กำเนิดในตะวันออกกลางเมื่อสองพันปีก่อน แต่กลับถูกเผยแพร่และกลายเป็นศาสนาหลักของผู้คนในยุโรปในระยะต่อมา สำหรับในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่าศาสนาคริสต์ได้เข้าสู่สังคมจีนตั้งแต่ก่อนศตวรรษที่ห้า หากแต่ความตั้งใจในการนำเอาศาสนาคริสต์มาเผยแพร่ในภูมิภาคนี้ขึ้นพร้อมๆ กับการเข้ามาของลัทธิอาณานิคมของประเทศเจ้าอาณานิคมอย่างโปรตุเกส สเปน และฝรั่งเศส ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 ในประเทศจีน เวียดนาม ไทย และลาว ตามลำดับ ประการสำคัญคือ แม้จะมีนักวิชาการและมิชชันนารีบางคนชี้ให้เห็นว่าโครงการเผยแพร่ศาสนาคริสต์มิได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับลัทธิอาณานิคม แต่ในทัศนะและประสบการณ์ของผู้คนในท้องถิ่นกับรัฐบาลในภูมิภาคนี้แล้ว เป็นการยากที่จะแยกสองเรื่องนี้ออกจากกัน เพราะมิชชันนารีมักจะอาศัยร่มอำนาจของเจ้าผู้ปกครองอาณานิคมในการรุกคืบเข้าเผยแพร่ศาสนาคริสต์แก่ผู้คนในท้องถิ่น ดังในกรณีของประเทศไทยที่อังกฤษเริ่มส่งจอห์น ครอว์เฟิร์ด ผู้แทนของบริษัทอีสต์อินเดียที่สิงคโปร์เข้ามาเจรจาทางการค้ากับปัญหารัฐไทบุรีกับไทยในปี ค.ศ. 1821 แต่ล้มเหลว เข้าสู่ปี ค.ศ. 1826 จึงส่งร้อยเอก เฮนรี เบอร์นี เข้ามาเจรจาอีกจนประสบผลสำเร็จ ศูนย์มิชชันนารีของสมาคม

มิชชันนารีแห่งลอนดอนที่ปีนังจึงวางแผนการปฏิบัติงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในเมืองไทยอย่างจริงจัง แล้วส่งมิชชันนารีสองคนแรกเข้าถึงกรุงเทพฯ เมื่อปี ค.ศ. 1828 (ประสิทธิ์ 2004) ขณะเดียวกัน เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างมิชชันนารีกับผู้คนในท้องถิ่น ดังในกรณีของกบฏนักรบยวในประเทศจีน ผู้ปกครองและทหารของประเทศเจ้าอาณานิคมได้ทำหน้าที่ปกป้องมิชชันนารีที่เป็นคนของตน ด้วยการใช้อาวุธและการทูตในการเอาชนะฝ่ายตรงข้ามตามมาด้วยข้อตกลงที่เป็นการเอื้อต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ได้อย่างเสรีมากขึ้น

ผลพวงของลัทธิล่าอาณานิคมกับสงครามเย็นที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และประเทศจีน ที่ได้สร้างบาดแผลและความปวดร้าวให้กับผู้คนและรัฐบาล จนก่อให้เกิดการลุกขึ้นปฏิวัติเพื่อปลดปล่อยประเทศให้หลุดพ้นจากการครอบงำทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประกอบกับการเผยแพร่เข้ามาของลัทธิคอมมิวนิสต์สู่ภูมิภาคนี้ ทำให้ทั้งผู้ปกครองและทหารของประเทศเจ้าอาณานิคม กับทั้งมิชชันนารีชาวตะวันตกถูกขับออกนอกประเทศภายหลังประเทศจีน เวียดนาม และลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1949, 1954 และ 1975 ตามลำดับ การเข้มงวดต่อคริสตชนภายในประเทศ รวมถึงการกลับเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยชาวต่างชาติ จึงเป็นนโยบายและปฏิบัติการที่สำคัญของประเทศดังกล่าวในการสกัดกั้นการขยายตัวของศาสนาคริสต์ นับตั้งแต่ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนถึงปัจจุบัน



รูปถ่ายที่ 15 คณะมิชชันนารีและม้งคริสเตียนจากบ้านห้วยเหลื่อง จังหวัดตาก เยี่ยมกลุ่มม้งคริสเตียนที่บ้านป่าปาล์ม (Hav Nplooj) จังหวัดพิษณุโลก ค.ศ. 1958
(อนุเคราะห์ภาพโดยครอบครัว Rulison)

มิชชันนารีชาวตะวันตกเริ่มเข้าถึงและเผยแผ่ศาสนาคริสต์แก่ชนชาวม้ง (เหมียว) ในประเทศจีนและประเทศเวียดนาม ระหว่างช่วงปลายศตวรรษที่ 19 (1800) ต่อดันศตวรรษที่ 20 (1900) กับประเทศลาวและประเทศไทยในช่วงต้นทศวรรษ 1950 ซึ่งชุมชนม้งที่มิชชันนารีเข้าถึงในยุคนั้นนับว่าเป็นถิ่นทุรกันดารมาก ต้องใช้การเดินทางอย่างเดิวยเท่านั้น ในกรณีของประเทศจีน เวียดนาม และลาว มิชชันนารีประสบผลสำเร็จในการเปลี่ยนให้ชาวม้งส่วนหนึ่งหันมานับถือศาสนาคริสต์และทำงานใกล้ชิดกับมิชชันนารีและผู้ปกครองกับทหารของประเทศเจ้าอาณานิคม อย่างไรก็ตาม เมื่อชาวดั้งชาติเหล่านั้นต้องเดินทางออกนอกประเทศอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองเข้าสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ ม้งคริสเตียนในประเทศดังกล่าวจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มในประเทศที่รัฐบาลคอมมิวนิสต์เฝ้าติดตามและเข้มงวดกวดขันเป็นพิเศษ ทั้งในแง่ของการแพร่กระจายของ

ศาสนาคริสต์และทางการเมือง อันอาจนำมาซึ่งการคุกคามต่อความมั่นคงของชาติในที่สุด

เมื่อประเทศลาวเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ ในปี ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) มังคริสเตียนในประเทศลาวส่วนหนึ่งได้กลายเป็นผู้ลี้ภัยสงคราม ผ่านประเทศไทย แล้วไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศที่สาม กลุ่มที่มากที่สุดคือในประเทศสหรัฐอเมริกา ในบริบทของการเป็นผู้ลี้ภัยสงครามและท่ามกลางความมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาดังกล่าว ชุมชนมังคริสเตียนในประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มเติบโตใหญ่และมีแผนการออกไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์นอกประเทศ เป้าหมายหลักคือกลุ่มประชากรมั่งด้วยกันเองในประเทศเอเชียอาคเนย์ ด้วยการเชื่อมโยงกับมังคริสเตียนในประเทศไทย และมีฐานการทำงานในประเทศไทยที่รัฐบาลค่อนข้างจะเปิดกว้างในแง่ของเสรีภาพการนับถือศาสนา กล่าวได้ว่าการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมมั่งในยุคปัจจุบันเป็นโครงการเปลี่ยนแปลงศาสนาโดยชนพื้นเมือง (indigenous evangelization) ที่เป็นมิชชันนารีชาวมั่งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา เข้าไปยังประเทศลาว เวียดนาม จีน และพม่า มากกว่ามิชชันนารีจากต่างกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งในอดีต

อำนาจและโครงการสร้างความศิวิไลซ์จากตะวันตก

โครงการเปลี่ยนศาสนาให้ชาวมั่งในเอเชียอาคเนย์มานับถือศาสนาคริสต์ในปัจจุบันมิได้มีความแตกต่างในแง่ของวิธีคิดและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างมิชชันนารีชาวมั่งจากประเทศไทยและอเมริกากับกลุ่มเป้าหมายชาวมั่งที่ยังนับถือความเชื่อแบบบรรพบุรุษ ดังวิธีคิดและปฏิบัติการของมิชชันนารีที่เป็นคนผิวขาวในยุคอาณานิคมและยุคสงครามเย็นแต่อย่างใด

จากการศึกษาในกรณีของประเทศไทย Stevan Harrell พบว่าโครงการสร้างความศรัทธาเป็นการนำเอาความเจริญและมีอารยธรรมมากกว่าจากคนที่อยู่ศูนย์กลางเข้าไปยังคนที่อยู่ชายขอบของความทันสมัย โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยในประเทศจีนที่ยังคงถูกมองว่าเป็นพวกที่ล้าหลังหรือมีความศรัทธาต่ำกว่า ที่สำคัญคือ Harrell พบว่ามีใช้เพียงมิชชันนารีเท่านั้นที่นำเอาโครงการสร้างความศรัทธาเข้าไปให้ชนกลุ่มน้อยที่เป็นคนชายขอบ หากแต่ลัทธิขงจื้อและลัทธิคอมมิวนิสต์ก็มีลักษณะเดียวกัน (1995) โครงการสร้างความศรัทธาของมิชชันนารีชาวตะวันตก จึงมีใช้เพียงการนำเอาความทันสมัยและมีเหตุผลกว่าของศาสนาหลักของโลก (world religion) ไปให้ชนพื้นเมืองที่นับถือความเชื่อท้องถิ่น (traditional religion) เท่านั้น (Hefner 1993) หากแต่ยังเป็นการนำเอาความทันสมัยกว่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมแบบตะวันตก และความเจริญกว่าทางด้านเทคโนโลยีการรักษาโรค และการสื่อสารของมิชชันนารีที่ถือว่าตัวเองเป็นผู้ที่อยู่ตรงศูนย์กลางของความศรัทธาไปให้คนชายขอบด้วย โครงการสร้างความศรัทธาโดยมิชชันนารีชาวตะวันตกเกิดขึ้นควบคู่กับลัทธิล่าอาณานิคมจากประเทศยุโรปในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 16-20 แนวคิดที่ว่าด้วยความศรัทธาตั้งกล่าวว่ามีรากเหง้ามาจากทฤษฎีวิวัฒนาการที่มองว่าสังคมมนุษย์มีความก้าวหน้าที่แตกต่างกันเป็นลักษณะขั้นบันได โดยสังคมยุโรปหรือตะวันตกจัดอยู่ในขั้นบันไดที่สูงสุดขณะที่สังคมอื่นยังล้าหลังกว่า จึงเป็นความพยายามของมิชชันนารีชาวตะวันตกในการสร้างความศรัทธาแก่ชนพื้นเมืองด้วยโครงการเปลี่ยนให้พวกเขาหันมานับถือศาสนาคริสต์ตามแบบตน โครงการสร้างความศรัทธาของมิชชันนารีในศาสนาคริสต์จึงเกิดขึ้นท่ามกลางความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ตนมีเหนือกว่าชนพื้นเมือง เช่นเดียวกับประเทศเจ้าอาณานิคมที่มีอำนาจเหนือกว่าประเทศใต้อาณานิคม

การสร้างควมศิวไลซ์โดยมิชชันนารีชาวตะวันตกเริ่มเข้ามาสู่สังคมมั่งที่เป็นชนพื้นเมืองในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ตอนบนตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยเริ่มที่ประเทศจีน ตามมาด้วยประเทศเวียดนาม ลาว ไทย และพม่า การเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวตะวันตกดังกล่าวมีนัยของอำนาจที่เหนือกว่าของพระเจ้าต่อความเชื่อของชาวม้ง กับทั้งการที่ชาวตะวันตกมีความเจริญกว่าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและระบบตัวเขียน รวมทั้งยาและวิธีการรักษาโรคแบบการแพทย์แผนตะวันตก²⁶ การท้าทายความเชื่อของท้องถิ่นด้วยความมีอำนาจที่เหนือกว่าของพระเจ้า ด้วยการที่มิชชันนารีเข้าไปเข้าบ้านและสร้างบ้านในพื้นที่ที่ชาวบ้านเชื่อว่าผีคู่ร้าย กับการนำหิ้งบูชาและอุปกรณ์การประกอบพิธีกรรมของชาวม้งไปเผาทำลายจึงเป็นปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมในการพิสูจน์ให้เห็นโดยมิชชันนารีชาวตะวันตก

เมื่อมิชชันนารีชาวม้งในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมม้งแทนมิชชันนารีชาวตะวันตกตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา แนวคิดในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ดังกล่าวก็ยังคงอยู่บนฐานคิดว่าด้วยความศิวไลซ์แบบตะวันตกที่มองว่าความเชื่อของชาวม้งเป็นเรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาติที่ไร้เหตุผล เป็นเรื่องของความงมงายและล้าหลัง ดังนั้น เป้าหมายในการเผยแพร่ศาสนาจึงมุ่งให้ชาวม้งเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์เพื่อก้าวเข้าสู่ความศิวไลซ์กว่า ตามแบบอย่างของตะวันตกและเพื่อให้หลุดพ้นจากวงจรของความชั่วร้ายและการเป็นคนบาป

²⁶ ประวัติศาสตร์การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมไทยก็มีลักษณะเดียวกัน นั่นคือการที่มิชชันนารีชาวตะวันตกมองความเชื่อของคนไทย ไม่ว่าจะเป็นระดับเจ้าหรือชาวบ้าน ก็ล้วนแล้วตกเป็นทาสของภูตผีและอำนาจมืด นอกจากนั้นแล้วมิชชันนารีชาวตะวันตกยังมีบทบาทอย่างสำคัญในการนำเอาระบบการศึกษาและการรักษาโรคมาร่วมสังคมไทย จนปัจจุบันมีทั้งสถาบันการศึกษาและโรงพยาบาลที่มีชื่อเสียงของนิยต่าง ๆ ทั่วประเทศ (ดูเพิ่มเติมใน จอร์จ บัลด์เลย์ แมคฟาร์แลนด์ เอ็ม.ดี. 2555 และเดเนียล แมคกิลวารี ดี.ดี. 2537)

ประการสำคัญคือ ความเชื่อของทั้งมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสและชาวฝรั่งเศสเถียงกันดั่งกล่าวแล้วแต่ตกอยู่ในกับดักของวิธีคิดแบบคู่ตรงข้าม คือ พระเจ้ากับผีร้ายหรือซาตาน สวรรค์กับนรก ขาวกับดำ สะอาดบริสุทธิ์กับสกปรกปนเปื้อน ความดีกับความชั่ว ไม่บาปกับบาป ทนสมัยกับล้าสมัย ศาสนาใหม่ (คริสต์) และศาสนาเก่า (ดั้งเดิม) (kev ntseeg thsiab – kev ntseeg qub) ในระดับปฏิบัติในชีวิตประจำวันนั้น สามารถพบเห็นได้จากทั้งที่เป็นคำพูดและกิจกรรมที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างม้งคริสเตียนด้วยกันเองและระหว่างม้งคริสเตียนกับที่ไม่ใช่คริสเตียน ซึ่งในหลายกรณีนั้นได้เกิดการวิวาทและความขัดแย้งระหว่างม้งคริสเตียนกับม้งที่ไม่ใช่คริสเตียน กับทั้งระหว่างม้งคริสเตียนด้วยกันเองที่สังกัดคนละนิกายและองค์กร ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมและความขัดแย้งดังกล่าวนับเป็นสาเหตุหนึ่งที่รัฐบาลในประเทศคอมมิวนิสต์พยายามสกัดกั้นการเดินทางเข้าเผยแผ่ศาสนาคริสต์โดยชาวต่างชาติ

โลกาภิวัตน์กับการก้าวข้ามพรมแดนรัฐชาติ

การที่รัฐบาลของประเทศสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์อย่างลาว เวียดนาม และจีน เข้มงวดการเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์โดยชาวต่างชาติ ส่วนหนึ่งเป็นผลตกทอดระยะยาวจากการที่ในอดีตนั้นประเทศดังกล่าวล้วนแล้วแต่ได้ผ่านบทเรียนอันเจ็บปวดจากการล่าอาณานิคมและการเผยแผ่ศาสนาคริสต์โดยชาวตะวันตก บริบททางการเมืองในยุคสงครามเย็นที่ประเทศคอมมิวนิสต์ต้องการขับไล่ศัตรูและกำจัดระบบชนชั้นออกไป การมองว่าศาสนาเป็นสิ่งที่เสียดสีของสังคมนิยม กับทั้งความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่เป็นชนกลุ่มน้อย โดยเฉพาะในส่วนที่เคยใกล้ชิดกับผู้ปกครองของอาณานิคม มิชชันนารีชาวตะวันตกและขบวนการ

ต่อต้านรัฐบาล ดังนั้น ตั้งแต่ประเทศดังกล่าวเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ในช่วงต้นทศวรรษ 1950 และกลางทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา รัฐบาลจึงมีนโยบายห้ามมิชชันนารีชาวต่างประเทศเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศ สำหรับประชาชนที่อยู่ภายในประเทศนั้น แม้ในระดับนโยบายแล้วรัฐบาลประเทศดังกล่าวจะเปิดเสรีในการนับถือศาสนาของคนในชาติ แต่ในระดับปฏิบัติแล้วกลับพบว่ามามีวิธีการที่หลากหลายในการกีดกันการนับถือศาสนาคริสต์ของชาวม้งในประเทศ กล่าวคือรัฐบาลท้องถิ่นอนุญาตให้พวกเขาสามารถนับถือหรือปฏิบัติพิธีกรรมเองในครอบครัวได้ แต่ห้ามการออกไปโฆษณาชักชวนให้คนอื่นมาเชื่อตามตัวเอง กับทั้งยังเฝ้าระวังการเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยชาวต่างชาติอย่างเข้มงวดด้วย

แม้รัฐบาลของประเทศคอมมิวนิสต์ดังกล่าวจะเข้มงวดต่อการเผยแพร่และการนับถือศาสนาคริสต์ แต่ผู้วิจัยพบว่ามิชชันนารีชาวม้งนิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาที่มีฐานการทำงานอยู่ในประเทศไทยเป็นหลัก ได้ใช้กระบวนการและอาศัยกลไกที่หลากหลายภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ในการเผยแพร่ศาสนาและติดต่อสื่อสารข้ามพรมแดนรัฐชาติ เข้าไปยังชุมชนม้งในประเทศดังกล่าว เป็นต้นว่า การเดินทางเข้า-ออกประเทศในฐานะนักท่องเที่ยวและนักพัฒนา การเอาเยาวชนและผู้นำออกมาฝึกอบรมที่ประเทศไทย การจัดประชุมและสอนศาสนาที่ฝั่งชายแดนไทย การใช้สถานีวิทยุคลื่นสั้นในการเผยแพร่ศาสนาเข้าไปยังชาวม้งในประเทศดังกล่าว การโทรศัพท์ทางไกลผ่านโทรศัพท์มือถือเพื่อให้คำปรึกษาและทำพิธีกรรม รวมถึงการสื่อสารผ่านระบบออนไลน์ ที่อำนาจรัฐไม่สามารถควบคุมได้อย่างเบ็ดเสร็จ กระบวนการและกลไกดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงม้งคริสเตียนในประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาและม้งคริสเตียนในประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาว เวียดนาม และจีน นอกจากนั้นแล้วยังสามารถเปลี่ยนให้คนม้งในประเทศดังกล่าวหันมานับถือศาสนาคริสต์เพิ่มมากขึ้นด้วย

อาจเป็นการยากที่จะระบุได้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นเมื่อใด หากแต่ความเข้มข้นหรืออิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์เริ่มมีความเด่นชัดขึ้น ในยุคทศวรรษ 1980-1990 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นยุคที่มั่งคั่งขึ้นจากประเทศ สหรัฐอเมริกาและไทยเริ่มเติบโตและขยายพื้นที่การเผยแพร่ศาสนาข้ามแดน เข้าไปยังชาวม้งในประเทศลาว เวียดนาม และจีน บริบทดังกล่าวกับช่องทาง หรือกลไกที่มีชนนารีชาวม้งในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาใช้ในการเผยแพร่ ศาสนาข้ามชาติจึงสอดคล้องกับแง่มุมหรือประเด็นของโลกาภิวัตน์ที่ Arjun Appadurai ชี้ให้เห็นว่าเป็นการเชื่อมต่อของความสัมพันธ์หรือการเคลื่อนย้าย และเลื่อนไหลในมิติของภูมิภาคชาติพันธุ์ ภูมิภาคภาษา ภูมิภาคเทคโนโลยี และภูมิภาคความคิดหรือความเชื่อ (1990) การอาศัยอยู่ในแต่ละมุมโลก ของชาวม้ง โดยเฉพาะทวีปเอเชียกับอเมริกาเหนือ จึงมีข้ออุปสรรคสำคัญ ในการทำให้พวกเขาห่างไกลหรือถูกตัดขาดจากกัน หากแต่กลับถูกเชื่อมโยง หรือย่นให้แคบเข้าด้วยมิติของเวลาและพื้นที่ (Schotte 2000)

การที่สังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในปัจจุบันมีลักษณะของความเป็น สังคมข้ามชาติ แต่ถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ในหลากหลายมิติ ด้วยกัน ขณะที่พรมแดนของรัฐชาติในภูมิภาคนี้ก็ได้เปิดกว้างมากขึ้น ทั้งเพื่อ การค้าและการท่องเที่ยว การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนรัฐชาติของมั่งคั่งขึ้น และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาคริสต์จึงเป็นการยากที่รัฐบาลในประเทศ คอมมิวนิสต์จะสามารถสกัดกั้นและควบคุมได้อย่างเบ็ดเสร็จอีกต่อไป ในทาง ตรงกันข้าม กลับพบว่ามิชชันนารีชาวม้งได้ใช้ช่องทาง กลไก และเทคโนโลยี การสื่อสารในยุคโลกาภิวัตน์เพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ และสามารถเปลี่ยนให้ม้ง ในประเทศคอมมิวนิสต์มาเป็นคริสต์ชนมากขึ้น ดังที่ฟูโกต์เสนอว่าที่ใด มีอำนาจ ที่นั่นย่อมมีการต่อต้านชัดเจน (อ้างใน ยศ 2555: 6) และความ พยายามในการแสวงหาทางออกจากการถูกกักขัง

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา พบว่านับวันชาวม้งในเอเชียอาคเนย์จะมีแต่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์มากขึ้น ดังนั้น การทำความเข้าใจความหมายในทางสังคมของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีชาวม้งในฐานะที่เป็นกระบวนการสร้างความศิวไลซ์ตามแบบตะวันตกกับการดูที่กระบวนการและกลไกที่มิชชันนารีชาวม้งที่สังกัดนิกายโปรเตสแตนต์ใช้ในการเผยแพร่ศาสนาข้ามพรมแดนรัฐชาติ จึงเป็นเป้าประสงค์หลักที่ผู้วิจัยพยายามค้นหาคำตอบจากงานศึกษาชิ้นนี้ ทั้งนี้ นอกจากกระบวนการและกลไกหลักที่ผู้วิจัยได้ค้นพบและนำเสนอในงานศึกษานี้แล้ว ความท้าทายในเชิงวิชาการว่าด้วยการศึกษาการเปลี่ยนแปลงไปนับถือศาสนาคริสต์ในสังคมม้งยังคงมีอยู่อีกมาก ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการอธิบายการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ด้วยแนวคิดทางสังคมศาสตร์อื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากการสร้างความศิวไลซ์ กับทั้งกิจกรรมและกลไกข้ามชาติอื่นๆ อีกหลายอย่าง ดังเช่น ความหลากหลายของนิกายและคณะต่างๆ ที่แข่งขันกันเปลี่ยนศาสนาในสังคมม้งข้ามชาติ หรือการที่กลุ่มมิชชันนารีชาวม้งในประเทศไทยและอเมริกากำลังก่อตั้งสถาบันสอนพระคัมภีร์ม้งแห่งเอเชียขึ้นที่จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น โครงการสร้างความศิวไลซ์ของมิชชันนารีม้งคริสเตียนเป็นโครงการที่ไม่มีการสิ้นสุด และทำงานได้ประสิทธิผลเป็นอย่างดีในบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ที่นับวันแต่จะมีอิทธิพลต่อการเชื่อมโยงอุดมการณ์ทางความเชื่อของม้งคริสเตียนนานาชาติมากยิ่งขึ้นในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. 2545. *ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง 20 จังหวัดในประเทศไทย พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ชยันต์ วรรณะภูติ. 2551. “ชาตินิยม ชาตินิยม และพหุวัฒนธรรม: รัฐและนโยบายชาตินิยมของประเทศในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง” ใน *ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม: บทความแนวคิดการประชุมวิชาการ*. เชียงใหม่: ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 297-361.
- ธงชัย วินิจจะกุล. 2546. “ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเอง ผ่านการเดินทางและพิพิธภัณฑสถานในและนอกประเทศ,” *รัฐศาสตร์สาร*, 24(2): 1-66.
- _____. 2556. *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ*. กรุงเทพฯ: คบไฟ และอ่าน.
- นิพัทธ์ ทองเล็ก, พลเอก. 2554. “การส่งชาวมังลาวบ้านห้วยน้ำขาวและชาวมังลาวหนองคายกลับประเทศ” ใน *สุภาวศ์ จันทวานิช และถวิล เปลี่ยนศรี (บ.ก.), มังลาวในประเทศไทย: นโยบายและการดำเนินการของภาครัฐไทย (2518-2552)*, หน้า 115-146. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. 2004ก. “ประวัติศาสตร์และตัวตนของสภาคริสตจักรในประเทศไทย” ใน *ชำนาญ แสงฉาย (บ.ก.), 75 ปีแห่งพระพร สภาคริสตจักรในประเทศไทย 1934-2004*, หน้า 11-86. กรุงเทพฯ: สภาคริสตจักรในประเทศไทย.
- _____. 2004ข. “ย้อนรอยอดีต: 175 ปี มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย” ใน *นันทชัย มีชูธน (บ.ก.), 175 ปี พันธกิจคริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย*, หน้า 1-73. กรุงเทพฯ: บริษัท ประชุมทองพรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

- ประสิทธิ์ ลิปี่ชา และคณะ. 2558. *ไทยพลัดถิ่นภาคเหนือ: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และพรมแดนรัฐชาติ*. เชียงใหม่: วนิตการพิมพ์.
- ม.ป.ช. 2003. *คริสตจักรบ้านขุนกลาง: หนังสืออนุสรณ์ถวายเป็นอาวาทของโบสถ์ใหม่ และสถาปนาศาสนาจารย์*. เชียงใหม่: คริสตจักรบ้านขุนกลาง ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.
- แมคคิลลารี ดี.ดี., เดเนียล. 2537. *กึ่งศตวรรษในหมู่คนไทยและคนลาว: อดีตชีวิตประวัติ ของศาสนาจารย์เดเนียล แมคคิลลารี*. จิตราภรณ์ ตันรัตนกุล (แปล). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- แมคฟาร์แลนด์ ดี.ดี., จอร์จ บัลด์เลย์. 2555. *หนึ่งศตวรรษในสยาม ค.ศ. 1828 – ค.ศ. 1928*. จิตราภรณ์ ตันรัตนกุล (แปล). นนทบุรี: บริษัท เฟิสท์ ออฟเซท (1993) จำกัด.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะ. 2555. *ชนชายแดนกับการก้าวข้ามพรมแดน*. เชียงใหม่: วนิตการพิมพ์.
- เวลส์, เคนเนท อี. 1958. *ประวัติศาสตร์โปรเตสแตนต์ในประเทศไทย 1828–1958*. กรุงเทพฯ: สมาคมคริสตจักรแห่งประเทศไทย.
- ศูนย์มั่งคั่งคาทอลิก. ม.ป.ป. *25 ปีศูนย์มั่ง 50 ปี นายชุมพาบาล แฮร์ ทิล*. เชียงใหม่: ศูนย์มั่งคั่งคาทอลิก.
- องค์การก่อกำเนิดสื่อนเตอร์เนชันแนลแห่งประเทศไทย. ม.ป.ป. *พระคริสตธรรมใหม่: ภาคพันธสัญญาใหม่แห่งพระเยซูคริสต์ องค์พระผู้เป็นเจ้า และพระผู้ช่วย ให้รอดของเรา*. กรุงเทพฯ: องค์การก่อกำเนิดสื่อนเตอร์เนชันแนลแห่งประเทศไทย.
- Andrianoff, Jean with Ruth Andrianoff. 2000. *Chosen by the God of Grace: The Story of the Birth of the Hmong Church through the Eyes of Ted and Ruth Andrianoff*. Camp Hill, PA: Christian Publications, Inc.
- Appadurai, Arjun. 1990. "Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy", in Mike Featherstone (ed.), *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*, pp. 259–310. SAGE Publications.

- Barney, George L. 1957. Christianity: Innovation in Meo Culture, A Case Study in Missionization. Master Degree Thesis, University of Minnesota.
- _____. 1960. "The Meo—an Incipient Church," *Practical Anthropology*. Supplement 1960. Selected Reprints from Vol. 1–4 (1953–57). First published in *Practical Anthropology* 4(2): 31–50, 1957.
- Barth, Fredric. 1969. *Ethnic Groups and Boundaries: the Social Organization of Cultural Difference*. Bergen: Universitetsforlag and Boston: Little Brown & Co.
- Bates, M. Searle. 1968. "Churches and Christians in China, 1950–1967: Fragments of Understanding," *Pacific Affairs* 41(2): 199–213.
- Beaver, R. Pierce. 1997. "The History of Mission Strategy", in Ralph R. Winter (ed.), *Perspectives on the World Christian Movement*, pp. 228–238. Pasadena, California: William Carey Library.
- Broucheux, Pierre and Daniel Hémery. 2009. *Indochina: An Ambiguous Colonization, 1858–1954*. University of California Press.
- Burridge, K. 1991. *In the Way: A Study of Christian Missionary Endeavour*. Vancouver: UBC Press.
- Cannell, Fenella (ed.). 2006. *The Anthropology of Christianity*. Duke University Press.
- Chan, S. 1994. *Hmong Means Free: Life in Laos and America*. Philadelphia: Temple University Press.
- Christian Persecution Report. 1999. [<http://www.erols.com/tferleman/index.htm>]. (accessed in May 2014).
- Clarke, Samuel R. 2009. *Among the Tribes in South–West China*. London: China Inland Mission. (First published in 1991).
- Cohen, Eugene and Edwin Eames. 1982. *Cultural Anthropology*. Boston: Little, Brown.

- Cohn, B.S., and N.B. Dirks. 1988. "Beyond the Fringe: The Nation State, Colonialism, and the Technologies of Power," *Journal of Historical Sociology* 12:224-29.
- Coleman, Simon. 2000. *The Globalization of Charismatic Christianity: Spreading the Gospel of Prosperity*. Cambridge University Press.
- Comaroff, Jean and John Comaroff. 1991. *Of Revelation and Revolution: Christianity, Colonialism, and Consciousness in South Africa*. Volume One. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- _____. 1992. *Ethnography and the Historical Imagination*. Boulder: Westview Press.
- Culas, Christian and Jean Michaud. 1997. "A Contribution to the Study of Hmong (Miao) Migrations and History," *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 153(2): 211-243.
- Denney, Stephen R. 1999. "God vs. the Cadres: Vietnam Sounds the Alarm as Many of the Nation's Impoverished Highlanders Convert to Christianity," [<http://coombs.anu.edu.au/~vern/vnnews-list.html>]. (accessed in September 2013).
- Duncan, Christopher R. (ed.). 2004. *Civilizing the Margins: Southeast Asian Government Policies for the Development of Minorities*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Eisenlohr, Patrick. 2009. Technologies of the Spirit: Development Islam, Sound Reproduction, and the Dialectics of Mediation and Immediacy in Mauritius," *Anthropological Theory* 9(3).
- Elster, Joh. 1986. *An Introduction to Karl Marx*. Cambridge University Press.

- Enwall, Joakim. 1994. *A Myth Become Reality: History and Development of the Miao Written Language*. Vol. 1. Stockholm: The Institute of Oriental Languages, Stockholm University.
- Fernandez, J. W. 1982. *Bwiti: An Ethnography of the Religious Imagination in Africa*. Princeton: Princeton University Press.
- Fried, Morton H. 1987. "Reflections on Christianity in China," *American Anthropologist* 14(1): 94–106.
- Green, Maia. 2003. *Priests, Witches and Power: Popular Christianity after Mission in Southern Tanzania*. Cambridge University Press.
- Harrell, Stevan. 1995. "Introduction: Civilizing Projects and the Reaction to Them", in Stevan Harrell (ed.), *Cultural Encounters on China's Ethnic Frontiers*, pp. 3–36. Seattle and London: University of Washington Press.
- Hayami, Yoko. 1996. "Karen Tradition According to Christ or Buddha: The Implications of Multiple Reinterpretations for a Minority Ethnic Group in Thailand," *Journal of Southeast Asian Studies* 27(2): 334–349.
- Hefner, Robert W. 1993. "Introduction: World Building and the Rationality of Conversion", in Robert W. Hefner (ed.), *Conversion to Christianity: Historical and Anthropological Perspectives on a Great Transformation*, pp. 3–44. Berkeley, Los Angeles, Oxford: University of California Press.
- Inda, Jonathan Xavier and Renato Rosaldo. 2002. "Introduction: A World in Motion", in Jonathan Xavier Inda and Renato Rosaldo (eds.), *The Anthropology of Globalization: A Reader*, pp. 1–36. Blackwell Publishing.

- Jenks, Robert D. 1994. *Insurgency and Social Disorder in Guizhou: The "Miao" Rebellion 1854-1873*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Kammerer, Cornelia Ann. 1990. "Customs and Christian Conversion among Akha Highlanders of Burma and Thailand," *American Ethnologist* 17(2): 277-291.
- _____. 1996. "Discarding the Basket: The Reinterpretation of Tradition by Akha Christians of Northern Thailand," *Journal of Southeast Asian Studies* 27(2): 320-333.
- Kendell, Calvin B. et al. (ed.). 2009. *Conversion to Christianity: From Late Antiquity to the Modern Age Considering the Process in Europe, Asia, and the Americas*. Center for Early Modern History.
- Kennedy, Philip. 2011. *Christianity: An Introduction*. London and New York: I. B. Tauris.
- Keyes, Charles F. 1992. *Who are the Lue? Revisited: Ethnic Identity in Lao, Thailand, and China*. Center for International Studies, Massachusetts Institute of Technology.
- _____. 1995. "Who are the Tai? Reflection on the Invention of Identities", in Lola Romanucci-Ross and George A. De Vos (eds.), *Ethnic Identity: Creation, Conflict, and Accommodation*, pp. 136-160, Third edition. Walnut Creek, CA: Alta Mira Press.
- _____. 1996. "Being Protestant Christian in Southeast Asian Worlds," *Journal of Southeast Asian Studies* 27(2): 280-292.
- _____. 2008. "Ethnicity and the Nation-States of Thailand and Vietnam", in Prasit Leepreecha, Don McCaskill and Kwanchewan Buadaeng (eds.), *Challenging the Limits: Indigenous Peoples of the Mekong Region*, pp. 13-53. Chiang Mai: Silkworm Books.

- Kue, Naolue Taylor. 2000. *A Hmong Church History*. Thornto, CO: Hmong District.
- Kunreuther, Laura. 2006. "Technologies of the Voices: FM Radio, Telephone, and the Nepali Diaspora in Kathmandu," *Cultural Anthropology* 21(3): 323-353.
- Kwanchewan Buadaeng and Panadda Boonyasaranai. 2008. "Religious Conversion and Ethnic Identity: The Karen and the Akha in Northern Thailand", in Don McCaskill, Prasit Leepreecha, and He Shaoying (eds.), *Living in a Globalized World: Ethnic Minorities in the Greater Mekong Subregion*, pp. 59-88. Chiang Mai: Mekong Press.
- Leach, E. R. 1954. *Political Systems of Highland Burma*. Cambridge, Mass: Harvard University.
- Lim, Francis Khek Gee (ed.). 2013. *Christianity in Contemporary China: Socio-cultural Perspectives*. Routledge.
- McFarland, George Bradley (ed.). 1928. *Historical Sketch of Protestant Missions in Siam, 1828-1928*. Bangkok: Bangkok Times Press.
- McGilvalry, Daniel. 1912. *A Half Century among Siamese and Laos*. Philadelphia: Fleming H. Revell.
- Michaud, Jean. 2004a. "French Missionary Expansion in Colonial Upper Tonkin," *Journal of Southeast Asian Studies* 35(2): 287-310.
- _____. 2004b. "Missionary Ethnographers in Upper-Tonkin: The Early Years, 1895-1920," *Asian Ethnicity* 5(2): 179-194.
- Moerman, Michael. 1965. "Ethnic Identification in a Complex Civilization: Who are the Lue?," *American Anthropologist*, 67(5) (Part 1): 1215-1230.
- Morris, Brian. 1987. *Anthropological Studies of Religion: An Introduction Text*. Cambridge University Press.

- Phan, Peter C. 2014. "Christianity in Vietnam Today (1975–2013): Contemporary Challenges and Opportunities," *International journal for the Study of the Christian Church* 14(1): 3–21.
- Pollard, Sam. 1919. *The Story of the Miao*. London: Henry Books.
- Salemink, Oscar. 2009. "Is Protestant Conversion a Form of Protest?: Urban and Upland Protestants in Southeast Asia", in Julius Bautista and Francis Khék Gee Lim (eds.), *Christianity and the State in Asia: Complicity and Conflict*, pp. 36–58. Routledge, Oxon. Routledge Studies in Asian Religion and Philosophy.
- Savina, Francois Marie. 1920. *Histoire des Miao*. Hong Kong: Imprimerie de Société des Missions Étrangères.
- Scheuzger, Otto. 1961. *The New Trail: Among the Tribes in Northern Thailand*. London: Overseas Missionary Fellowship (Chinese Inland Mission). Translated from the German by Joyce Baldwin.
- Scholte, Jan Aart. 2000. *Globalization: A Critical Introduction*. Palgrave.
- Seigel, Taggart and Dwight Conquergood. 1985. *Between Two Worlds: The Hmong Shaman in America*. Documentary Film.
- Spitulnik, Debra. 2002. "Mobile Machines and Fluid Audiences: Rethinking Reception through Zambian Radio Culture", in Ginsburg, F., L. Abulughod, and B. Larkin (eds.), *Media Worlds: Anthropology on New Terrain*, pp. 337–354. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- T. P. Nyiaj Pov (Father Yves Bertrais). 1991. *Cov ntawv Hmoob R.P.A. sawv los zoo li cas?* Javouhey, Guyane. FRANCE.
- Tam, Ngo Thi Thanh. 2011. *The New Way: Becoming Hmong Protestants in Contemporary Vietnam*. PhD Dissertation, The Vu University Amsterdam.

- Tapp, Nicholas. 1989a. "The Impact of Missionary Christianity Upon Marginalized Ethnic Minorities: The Case of the Hmong," *Journal of Southeast Asian Studies* 20(1): 70–95.
- _____. 1989b. *Sovereignty and Rebellion: The White Hmong of Northern Thailand*. Singapore: Oxford University Press.
- _____. 2009. "Prologue" in *Among the Tribes in South–West China*, pp. 11–25. Samuel R. Clarke. Caravan Press.
- Thang, Nguyen Van. 2007. *Ambiguity of Identity: The Mieu in North Vietnam*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Thao, Paoze. 2000. *Keebkwm Moob Ntseeg Yexus (Mong Christian History: 1950–2000)*. Thornton, CO: Hmong District.
- Thomas, N. 1994. *Colonialism's Culture: Anthropology, Travel and Governance*. Cambridge: Polity.
- Thongchai Winichakul. 2000. "The Others Within: Travel and Ethno–Spatial Differentiation of Siamese Subjects 1885–1910", in Andrew Turton (ed.), *Civility and Savagery: Social Identity in Tai States*, pp. 38–62. CURZON.
- Treadgold, Donald W. 1979. *A History of Christianity*. Belmont, Massachusetts: Nordland Publishing Company.
- Turton, Andrew. 2000. "Introduction to Civility and Savagery", in Andrew Turton (ed.), *Civility and Savagery: Social Identity in Tai States*, pp. 1–31. Curzon Press.
- Veer, Peter van der. 1996. *Conversion to Modernities: The Globalization of Christianity*. New York and London: Routledge.
- Weber, Samuel. 2001. "Religion, Repetition, and Media", in De Vries, Hent and Samuel Weber (eds.), *Religion and Media*, pp. 3–42. Stanford: Stanford University Press.

- Wells, Chris. 1997. Christianity. [<http://wellscs.com/chris/christ.htm>]. (accessed in May 8, 2014).
- Wells, Kenneth E. 1958. *History of Protestant Work in Thailand 1828-1958*. Bangkok: Church of Christ in Thailand.
- Westheimer, Ruth K. 1994. *Dr. Ruth's Encyclopedia of Sex*. Creative Multimedia.
- Wielander, Greda. 2013. *Christian Values in Communist China*. Routledge.
- Zhang, Xiao. 2015. Power Point Presentation.

ข้อมูลจากเว็บไซต์

- www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-13306362, “Vietnam ‘seals ethnic Hmong protest site’”, (accessed in June 13, 2014).
- www.refworld.org/docid/4a4f272cc.html (accessed in June 14, 2014).
- <http://yexusfest.com/> (accessed in July 14, 2014).

สัมภาษณ์

- โกมินทร์ เทิดไพบพานวัลย์ ศาสนาจารย์ชาวม้ง นิกายโปรเตสแตนต์ บ้านขุนกลาง อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์วันที่ 24 ธันวาคม 2556
- จู่แย้ง หว่า ผู้ประกาศศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ชาวม้ง บ้านท่าแพ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย สัมภาษณ์วันที่ 6 พฤษภาคม 2555
- ซูลาว (นามสมมุติ) ข้าราชการประจำสำนักงานแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ประเทศลาว สัมภาษณ์วันที่ 19 มีนาคม 2555

- ชะ (นามสมมุติ) ชายมังคริสเตียนจากประเทศเวียดนาม สัมภาษณ์ที่จังหวัด
เชียงใหม่ วันที่ 25 มิถุนายน 2555
- ซียี ว่าง (นามสมมุติ) หัวหน้าครอบครัวชาวม้ง เมืองมินนิเอโปลิส รัฐมินเนโซต้า
ประเทศสหรัฐอเมริกา สัมภาษณ์วันที่ 10 ตุลาคม 2556
- เซ้ง (นามสมมุติ) ชายมังคริสเตียนจากจังหวัดสระบุรี ที่ค่ายฝึกอบรมในจังหวัด
หนองคาย สัมภาษณ์วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556
- เด่น แซ่ย่าง ศาสนาจารย์ชาวม้ง ประจำจังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์วันที่ 20 มีนาคม
2557
- ดังหลู่ (นามสมมุติ) มังคริสเตียนจากประเทศเวียดนามที่เข้าร่วมการประชุมเทศกาล
พระเยซูในจังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์วันที่ 25 มิถุนายน 2555
- ท้าว (นามสมมุติ) ผู้นำกลุ่มคริสเตียนสายโปรเตสแตนต์ บ้านนารวม (ชื่อสมมุติ)
แขวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2555
- นู่ลิ่ง (นามสมมุติ) เจ้าหน้าที่องค์กรเผยแพร่ศาสนาคริสต์ชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่
สัมภาษณ์ที่จังหวัดหนองคาย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2556
- เน้ง (นามสมมุติ) มังคริสเตียนในจังหวัดไทเหยียน ประเทศเวียดนาม สัมภาษณ์
ที่จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 25 มิถุนายน 2555
- บุญชู (นามสมมุติ) ศาสนาจารย์ชาวม้งจากประเทศสหรัฐอเมริกา ประจำจังหวัด
เชียงใหม่ สัมภาษณ์วันที่ 24 สิงหาคม 2556
- ประสงค์ ลี (นามสมมุติ) ศาสนาจารย์ชาวม้ง ประจำจังหวัดเชียงใหม่ วันที่
15 กรกฎาคม 2556
- ปัญญา ศิริสัตยกุล ผู้นำคริสตจักรและผู้ประกาศศาสนาคริสต์ชาวม้ง บ้านปากกลาง
อำเภอปัว จังหวัดน่าน สัมภาษณ์วันที่ 4 พฤษภาคม 2549
- ป้างแย้ง (นามสมมุติ) หญิงมังคริสเตียน เมืองซาปา จังหวัดเลากาย ประเทศ
เวียดนาม สัมภาษณ์วันที่ 28 มกราคม 2004
- ภูริ วังแสงอุไร ศาสนาจารย์ชาวม้ง สังกัดคณะ C&MA ประจำจังหวัดเชียงใหม่
สัมภาษณ์วันที่ 25 พฤษภาคม 2556

ย่างเน้ง (นามสมมุติ) นักศึกษามังคริสเตียนที่เรียนในสถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่ง
ในจังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์วันที่ 4 กรกฎาคม 2555

ยิ่ง (นามสมมุติ) ผู้อาวุโสและผู้นำมังคริสเตียนบ้านน้ำดำ (ชื่อสมมุติ) แขวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว วันที่ 28 เมษายน 2555

แย่ง (นามสมมุติ) หญิงสาวมังคริสเตียนจากแขวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว สัมภาษณ์
ที่จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 23 มิถุนายน 2555

โล่ง (นามสมมุติ) มังคริสเตียนจากประเทศพม่าที่เข้าร่วมเทศกาลพระเยซู
ในจังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์วันที่ 20 กรกฎาคม 2557

เสนห์ (นามสมมุติ) ศาสนาจารย์ชาวมัง ประจำจังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์
วันที่ 24 มิถุนายน 2555

หนูตะเภา (นามสมมุติ) ชายชาวมังที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นที่เมืองซาปา
จังหวัดเลากาย ประเทศเวียดนาม สัมภาษณ์วันที่ 28 มกราคม 2004

หลี่ฝ่ง (ชื่อที่ใช้ในการออกรายการวิทยุ) ศาสนาจารย์ชาวมัง ประจำสำนักงาน
เผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
สัมภาษณ์วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2555

อภิวัฒน์ (นามสมมุติ) นักศึกษามังในสถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่ง สัมภาษณ์
วันที่ 18 สิงหาคม 2555

อุดมผล (นามสมมุติ) ศาสนาจารย์ชาวมัง ประจำจังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์
วันที่ 8 กันยายน 2556

ฮู ย่าง ศาสนาจารย์ชาวมัง นิกายเซเวนเดย์ แอดเวนติสต์ บ้านทุ่งทราย
อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย สัมภาษณ์วันที่ 1 เมษายน 2555

Dr. Garland Bare นายแพทย์ (อดีตมิชชันนารี) ประเทศสหรัฐอเมริกา สัมภาษณ์
ทางโทรศัพท์ เดือนกุมภาพันธ์ 2558

Imogene Williams อดีตมิชชันนารีประจำหอพักคริสเตียนบัว จังหวัดน่าน
สัมภาษณ์ที่รัฐเคนทักกี ประเทศสหรัฐอเมริกา กุมภาพันธ์ 2558



ด้วยแนวคิดแบบทฤษฎีวิวัฒนาการและอาณานิคมนิยม การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ โดยเหล่ามิชชันนารีจึงมีนัยของการนำเอาความศิวิไลซ์ หรืออารยธรรมที่เจริญกว่าของชาวยุโรป ไปให้ชนพื้นเมืองในดินแดนต่างๆ ที่มิชชันนารีเข้าไปเผยแพร่ศาสนา เมื่อเปรียบเทียบกับ คนพื้นเมืองแล้ว มิชชันนารีจึงเป็นผู้ที่มาจากสังคมที่เหนือกว่า มีความเจริญกว่าทั้งทาง ด้านวัตถุและจิตใจ นอกจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มิชชันนารีชาวตะวันตกมีเหนือ คนในท้องถิ่นแล้ว มิชชันนารียังสถาปนาความเชื่อทางศาสนาของตนให้มีอำนาจเหนือกว่าความเชื่อ ของคนในท้องถิ่นด้วย

ชยันต์ วรธนะภูติ

CRAS Centre for Research
and Academic Services
Faculty of Social Sciences
ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ
คณะสังคมศาสตร์

CESD
ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ISBN 978-616-398-059-5



9

786163

980595

ราคา 150 บาท